

THE IMPACT OF HIGH SKILLED MIGRATION (BRAIN DRAIN) ON REPUBLIC OF MOLDOVA, AN ANALYSIS OF POSSIBLE CONSEQUENCES AND APPROACHES TO MANAGE THIS PHENOMENON

Mihail CEBOTARI ¹

Abstract

High skilled migration is an actual and important research topic, especially for Republic of Moldova. Moldova is a small, developing country which needs high skilled workforce for its future economic development. High skilled migration brings up an important question – is it necessary to regulate, control and limit this type of migration? To answer this question the author analyzes the existing activities and initiatives in this field, and the initiatives of Moldovan authorities to regulate and monitor this type of migration. Also the research looks to identify good practices and effective measures to legally regulate high skilled migration. For this purpose are examined the conclusions and data from different economic, sociological and legal sources. The identified information permits to conclude the lack of interest from Moldovan authorities to research this form of migration. Also it identifies the absence of initiatives for its regulation and control. In this context the article offers recommendations on what could be done to improve the existing situation.

Key words: High skilled migration, Brain Drain, Brain Waste.

JEL Code: K37 Immigration Law

1. Introduction

The economic importance of high skilled workforce was emphasized by the British Economist Paul Collier, which mentions that it has the following impact:

- These workers increase the productivity of the less qualified workforce contributing to the rise of their revenues. Therefore lower number of skilled workers contributes to lower revenues for other lower skilled workers.
- They pay more taxes which are used to finance social goods, used by everyone.
- They create more jobs. (Collier, 2016)

The high skilled workforce is the foundation for development and economic growth in the actual economy of knowledge. Therefore it is important to study what would be the consequences of emigration of this category of workers, or the phenomenon otherwise named – brain drain.

¹ Cebotari Mihail, PHD student at the State University of Moldova, Labor Law Department, e-mail: cebotari.mihai@gmail.com

To understand the impact of brain drain and the options to regulate it we will try to answer the following questions:

1. What is the status quo of high skilled migration in Republic of Moldova?
2. What are the regulations and official legal initiatives in this field?
3. How does high skilled migration impact Republic of Moldova, is it necessary to regulate it legally?
4. If regulation is necessary what could be done to manage high skilled migration?

The article is structured in 5 compartments: 1. Introduction, 2. Literature review, 3. Data and methodology, 4. Findings and 5. Conclusions. The literature review analyses the existing legal regulations on high skilled migration as well as other official documents. Also this compartment mentions the existing literature and academic research on this topic. The data and methodology compartment, details the used research methods, and the source of some of materials and documents. The findings offer a detailed analysis of the research questions, each examined separately. The conclusions briefly emphasize the most important results of the research, establishing also other future research targets.

2. Literature review

There are no legal regulations regarding high skilled migration in Republic of Moldova. Yet we can find references to it in national strategies on migration and action plans for their implementation.

The Government decision No. 655 of 08.09.2011 on the approval of the National Strategy on Migration and Asylum (2011-2020), at its point 11 mentions the permanent increase in the number of migrants with higher and especially secondary education in the last decade, which emigrated to work abroad. And also the lack of criteria for monitoring data regarding high-skilled migration. Also the strategy mentions at the same point, the non-evaluation of the direct and indirect losses regarding migrants' public investment in health and education and also as of the citizens' private investment losses in higher education. Are also mentioned the absence of mechanisms for mutual recognition of study diplomas and for the employment of moldovan migrants according to their qualifications and level of training. At the objective VI. Point 6, the strategy proposes the elaboration of mechanisms for recognition of skills and qualifications obtained abroad and support in starting a business upon return to the country.

Another strategy, mentioning high skilled migration is the National Strategy Diaspora 2025. At the objective 4, it proposes to attract emigrants back to Moldova by supporting and organizing diaspora events to promote the image and investment potential of the Republic of Moldova(4.2). Organization in Republic of Moldova of the consecutive editions of the Diaspora Business Forum (pt 4.3.). Diversification of programs for supporting innovative and business initiatives of diaspora and returned migrants.(4.5)

Other important proposals included in the implementation plan of this Strategy for the period 2016 – 2018 are:

- Creation and development of networks of excellency in diaspora – pt. 3.1.2.
- Facilitation of remote recognition of academic and professional qualifications – pt. 3.5
- Involvement of diaspora members in performing scientific expertise, in research and development programs and projects - 3.5.1.

- Diversification of programs for supporting the innovative and business initiatives of diaspora and returned migrants – 4.5.

Another legal document is the action plan for 2014-2016 to support the reintegration of the citizens returned from abroad. It includes as targets for implementation the improvement of the mechanism for recognition of educational documents, pt. 7.1; Supporting and promoting, in partnership with international organizations, of return programs for youth, pt 9.1; Informing and counseling returned persons to use the savings obtained abroad in agricultural/non-agricultural business and financing them from foreign assistance programs funds, pt. 8.1.

The latest action plan for 2017-2020 on (re)integration of Moldovan citizens returning from abroad, does not focus so much on the issues of high skilled migration. It has mostly an economic approach. Its objective 3 - Economic reintegration of Moldovan citizens returning from abroad, focuses on economic and business initiatives and does not target the return of students, or academia diaspora in Moldova, as the earlier plan did.

Yet we must conclude that, although these strategies and implementation plans are good initiatives, they do not create in themselves a functional approach to the regulation of high skilled migration in Republic of Moldova.

Another important instrument in the monitoring and control of migration processes at national level is the Extended Migrational Profile, published by the Bureau of Migration and Asylum, under the Ministry of Interior Affairs. The profile offers general data on migration, in the recent 2016 edition the total content related to high skilled migration can be summarised to no more that 2 pages of text. This shows the lack of interest of national authorities for this type of migration.

Therefore we can summarise in respect to legal regulations and other official research that in Moldova:

1. There are no official instruments to register and monitor high skilled migration.
2. There are no regulations targeted directly for the management of high skilled migration.
3. The existing instruments have a fragmented and inefficient approach.

In international literature the phenomenon of high skilled migration is very well analysed by such authors as Paul Collier (Collier, 2016), Peter Stalker (Stalker, 2015), Russian researchers (Быстряков А. Я., Григорьева Е. М., Должикова А. В., Леденева В. Ю., Пономаренко Е. В., Савенкова Е. В, 2018).

In Republic of Moldova, two studies on this topic were realized with the support of IDIS Viitorul research hub (Viorica Antonov, Tatiana Gamanji and Olesea Cruc, 2010) and (Diana Cheianu-Andrei, 2012). There are few research articles on this topic, one of them focuses on the financial support for high skilled migration (Rodica Crudu, Veronica Mîrzîncu, 2018). Other general studies and research on migration from Moldova, partially analyze high skilled migration (Nicolaas de Zwager and Ruslan Sintov, 2014).

The conclusions of national studies point especially to the positive impact of high skilled migration, other conclusion is the brain waste of the Moldovan high skilled workforce.

The author agrees with the existence of the issue of brain waste but considers highly arguable the positive impact of high skilled migration for Moldova. Therefore we will present another point of view arguing on the negative impact of high skilled migration and why and how it should be regulated.

3. Data and Methodology

The present article uses mostly qualitative research methods, focusing on the analysis of already existing research regarding the impact and regulation of high skilled migration. The article combines the legal and economic approach, using the arguments provided by notable researchers to propose efficient legal regulation.

With regard to the analyzed legal norms, the source of information is the official legal database of the Ministry of Justice of Moldova. Official reports and the Extended Migration Profile are obtained from the official web resources of ministries and government bodies. The article also analyses monographs which researched high skilled migration published by British researchers (Collier, 2016), (Stalker, 2015) as well as Russian researchers (Быстряков А Я et al, 2018).

4. Findings

4.1. What is the status quo of high skilled migration in Republic of Moldova?

Existing international data shows that the number of high qualified workers in the general share of migrants tends to be very high. Peter Stalker offers us the following examples: In Africa for the year 2000, just 4% of population had higher education, while from the African migrant community 31% had it. For Asia the relevant numbers are 6 and 44%, for Latin America and West India 12 and 28%. (Stalker, 2016, p.139)

According to the IASCI study, published in 2015, in Moldova there is a similar share of high qualified workers: 28% of all migrants have completed university-level education; 45% completed high school or professional / vocational education. (Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov, 2014, p.39)

The official data of the Bureau of Statistics of Moldova, show for the year 2017 a number of 318 400 Moldovan migrants working or looking for work abroad.

Figure 1. Population aged 15 years and over, working and looking for work abroad by Age groups, Sex, Years, Quarters and Areas

Population aged 15 years and over, working or looking for work abroad by Age groups, Sex, Years, Quarters and Area							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Annual average	Annual average	Annual average	Annual average	Annual average	Annual average	Annual average
	Whole country	Whole country	Whole country	Whole country	Whole country	Whole country	Whole country
Age groups - total							
Both sexes	316.9	328.3	332.5	341.9	325.4	319.0	318.4

Footnotes

Information is presented without the data on districts from the left side of the river Nistru and municipality Bender.

Important! Values smaller than 1,5 have a large sampling error and must be used with care until 2015. Values smaller than 3,0 have a large sampling error and must be used with care starting with 2016.

Source: Bureau of Statistics of Moldova - <http://www.statistica.md/> [visited on 10.10.2018]

The data presented by the Bureau of Statistics regarding the number of migrants or people looking for work abroad with higher education shows the number of – 46600 persons for 2017. Percentually this constitutes approximately 15% from the total number of labor migrants.

Figure 2. Population aged 15 and over, working or looking for work abroad by Country of destination, level of education, Age groups, years, Statistical regions and sex

Population aged 15 years and over, working or looking for work abroad by Country of destination, Level of education, Age groups, Years, Statistical regions and Sex

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Whole the country	Whole the country	Whole the country	Whole the country	Whole the country	Whole the country	Whole the country	Whole the country
	Both sexes	Both sexes	Both sexes	Both sexes	Both sexes	Both sexes	Both sexes	Both sexes
All countries								
Higher								
Age groups - total	33.3	33.6	34.8	36.1	37.7	42.9	42.4	46.6

Footnotes

Information is presented without the data on districts from the left side of the river Nistru and municipality Bender.

Important! Values smaller than 1,5 have a large sampling error and must be used with care until 2015. Values smaller than 3,0 have a large sampling error and must be used with care starting with 2016.

Statistical regions

The difference between statistical regions and development regions is explained here

Source: Bureau of Statistics of Moldova - <http://www.statistica.md/> [visited on 10.10.2018]

a) Medical professionals

According to the data offered in a study of the Ministry of Health of Moldova (Ministry of Health of Republic of Moldova, 2013), there are no official data on the number of medical staff leaving for work abroad.

Yet this can be estimated by the applications for confirmation of higher and medium medical studies which are necessary for diploma recognition abroad. Citing the Ministry of Health: During the years 2007 - 2012, to the Ministry of Health applied for confirmation of higher and medium studies, as well as professional activity 2869 medical workers - 1269 doctors (44.2%) and 1600 medical workers with secondary education (55.8%). (Ministry of Health of Republic of Moldova, 2013, p.11)

The exodus of medical professionals becomes an increasing problem for Moldova in the context of simplified recognition of studies for moldovan medical graduates in Romania, the main destination country for medical professionals emigrating from Moldova.

It is highly possible that in the close future Moldova will enter the common trend of losing its medical workers, similarly to other small and developing countries: in Manchester, UK, there are more Malawi doctors than in Malawi. From 600 doctors trained in Zambia, only 50 work in their country. (Stalker, 2015, p.145)

b) Academia and teaching staff

Similarly to the medical professionals, there are no reliable data on the migration of education specialists. From a 2012 year study on this topic (Cheianu-Andrei, 2012), a clear conclusion results – the majority of education workers which emigrated from Moldova, work in lower qualified jobs. Therefore the migration of these specialists leads to a brain waste situation.

Studies related to the cartography of Moldovan Diaspora abroad show that from 9% of the education specialists which emigrated from Moldova to Russian Federation just 3% continue their work in this field. (Cheianu-Andrei, 2012, op cit p.22) In the EU region from 11% of education specialists emigrated from Moldova to Italy, Portugal, France and Great Britain, only 2% continued to activate in their field of study, although not always in the same

job (for example in Moldova the person worked as a Lyceum/University professor while in Italy she works as a nanny). (Cheianu-Andrei, 2012, op cit p.24)

b) Students

If in the past the term of brain drain included especially the already trained and educated specialists, a new approach includes also the talented students.

According to a OECD report, the number of foreign students increased from 2000 till 2010 with 99% from 2.1 to 4.1 million people. (Stalker, 2015)

As with other categories of highly qualified migrants, there are no precise data regarding the number of students from Moldova which are undertaking their studies abroad. A general number is offered by the Extended Migration Profile of Moldova. Yet these numbers include only the students which are studying under bilateral agreements or official programs. They do not include all other students which decided independently to apply for studies abroad. Therefore these numbers are far from being accurate.

Figure.3 Number of Moldovan citizens studying abroad

Year	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Number of students	4009	4270	5356	5891	5469	5485

Source: Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2010-2015, [https://mai.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport-analitic-pme_2010-2015 ed. 2016.pdf](https://mai.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport-analitic-pme_2010-2015_ed.2016.pdf)

This is confirmed by a interview with Victoria Isac from the Direction for International Relations and European Integration of Ministry of Education of the Republic of Moldova: None of the 30 bilateral treaties of Republic of Moldova in the field of education stipulate the return of scholarship recipients in the country. In this context, we do not know how many of our students return after graduation in the country and how many of the foreign students to whom the Ministry of Education offered scholarships stay in Moldova and how many return to their home country. (Viorica Antonov, Tatiana Gamanji and Olesea Cruc, 2010, p.12)

Based on these treaties Rodica Crudu and Veronica Mîrzîncu established a general number of Moldovan students abroad: There is currently no official data on people moving to the European Union for study purposes. But based on of the Treaties of Republic of Moldova from 2013-2013, more than 24.000 thousand young people went abroad to continue their studies. International statistics disapprove this data, explaining that the number of Moldovan international students is four times bigger than the official data. (Rodica Crudu, Veronica Mîrzîncu, 2018, op cit p.20)

Major destination countries have changed significantly their policies related to foreign students. So for example if in the past they as a rule were not offered the right to obtain employment, now they generally can study and work. Many countries issue special residence permits for the recent graduates which permit them to look for a job, or offer them the right for family reunification during their studies. The general migration policies have changed to encourage potential migrants to enroll for studies and afterwards remain in the destination countries.

Other countries create special programs to attract talented youth: France in 1998, initiated a program with a 17 million \$ budget, to attract foreign students. Their number increased from 130.000 in 1998 to 147.000 in 2001. (Stalker, 2015, p.144)

4.2. How does high skilled migration impact Republic of Moldova is it necessary to regulate it legally?

In the few existing studies on this topic in Moldova, there is a predominant opinion that the general impact of high skilled migration in the case of Moldova is still positive. Often are mentioned the positive examples of such countries as China, India, etc.

The existing data on high skilled migration/brain drain, shows that this approach is biased, as there is a big difference regarding the impact of high skilled migration on the small and big countries.

An interesting analysis of this aspect is made by Paul Collier in his book - *Exodus: How Migration is Changing Our World*. Paul Collier mentions the existence of a so called pool of talents and stimuli to obtain education as an investment for accessing future emigration options (Collier, 2016). In the bigger countries the pool of talents is bigger, and not all of these talented people manage to emigrate. Some of them might not have a successful migration experience, finally returning to their countries. Therefore the pool of talents in the big countries does not deplete enough to create a crisis on the internal labor markets.

As mentioned by the Moldovan sociologist Diana Cheianu Andrei: Recent studies suggest that the negative effects, especially from a development perspective, which the migration of highly qualified workforce can bring, only occur if a certain volume of migration is exceeded - an optimal brain drain. Up to this threshold, migration seems to have the capacity to stimulate increased population engagement at higher educational levels due to the benefits that individuals expect to invest in education by going abroad. (Diana Cheianu-Andrei, 2012, p.10)

Paul Collier offers the example of high skilled emigration from Haiti to USA. Haiti having 10 millions population, lost approx 85% of its educated population due to emigration. To compensate this loss a seven fold increase in talented youth is necessary. (Collier, 2016, p.272). This is very unlikely to happen, leading to a perpetual stagnation in this country. Another British researcher, Peter Stalker, also shows that the smaller countries tend to have a bigger percentage of high skilled labor force in emigration: For Suriname – 89,9% of the nationals with higher degree now live in the OECD countries. This indicator constitutes more than 80% for Guyana, Jamaica and Haiti. (Stalker, 2016, p.139).

Therefore it would result that smaller countries tend to have issues in maintaining the optimal level of brain drain. Vice-versa in big developing countries – China, India, Brazil, Indonesia, Bangladesh and Egypt an increase in talents takes places together with high skilled migration(Collier, 2016). Because these countries can maintain an optimal balance of brain drain, and can create some perspectives which attract high skilled emigrants to return back to their home countries.

We can say that for small countries, emigration is an escape option. In the same time in the bigger countries, migration might be a stepping stone for a better professional carrier. As explained by Paul Collier on the example of China, an Chinese emigrant might see his experience in the silicon Valley as the stage he needs to pass, to get a top position in a Chinese corporation (Collier, 2016). This approach rarely works for smaller countries which do not have these possibilities.

Making a logical analogy with the presented examples, it is clear that Republic of Moldova being a small country is negatively affected by brain drain. Its talent pool will not replenish, similarly to the case of other small and developing countries. Also the lack of professional perspectives will not motivate well trained and experienced Moldovan migrants to return.

Another important problem is the brain waste, which occurs in the case of Moldovan high skilled emigrants. The IASCI/NEXUS study for 2015 shows that Moldovan workers are predominantly employed in low qualified occupations, especially construction and domestic work.

Figure.4 Predominant occupations of Moldovan migrants aboard

Migrants are predominantly employed in ...

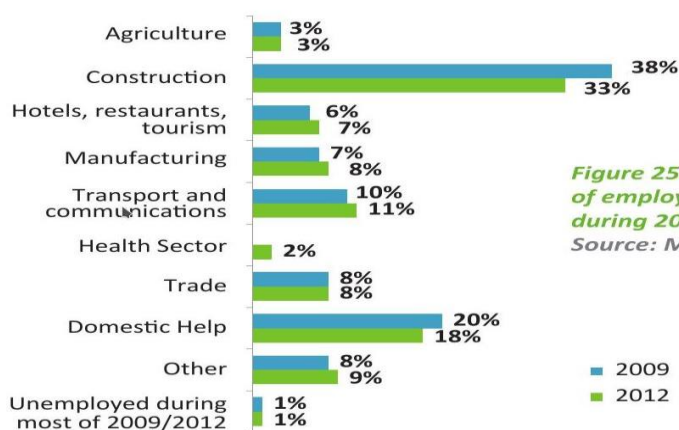

Figure 25: „What was your primary sector of employment in (country of migration) during 2009/2012?“

Source: Migrant Survey 2009, 2012

Source: (Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov, 2014)

According to IASCI/NEXUS study for 2015, there is also evidence of significant under-employment and hence “brain waste” occurring prior to migration. The finding is supported by NBS data, which found that 25% of all people employed in Moldova with a university degree were under-employed. A similar situation, but at a higher scale, holds true for employees with specialized (38%) and vocational education (30%). Moreover, this mismatch increased from 2008 to 2010. (Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov, 2014)

This issue is also confirmed by ILO: The share of youth (aged 15-29) who are neither employed nor studying or trained is higher in Moldova than in any other country in the region (29% in 2015). Government estimates suggest that less than 40% of graduates are employed in the first year after graduating from university. (ILO, 2017, Op cit p.13) Therefore even before migration, the absence of connection between the labor market and education institutions, contributes to the graduation of young specialists which are not demanded by the national economy, further increasing the number of Moldovan migrants.

Another argument which we can find in the national studies on migration is that the high skilled migration increases remittances (Diana Cheianu-Andrei, 2012). Paul Collier shows that high skilled migrants send less remittances, the use of point based migration systems shows a decrease of remittances in the case of these migrants. (Collier, 2016, p.292) In practice it seems that the lower skilled migrants tend to send more remittances to their countries of origin. Therefore Moldova will not benefit of a significant increase of remittances if it will loose its qualified workforce.

And lastly another argument made by Paul Collier and Peter Stalker is that brain drain, is a form of aid from the poor countries to the rich ones. An aid which also closes the perspectives of development of the poor countries and increases them for the rich ones, making the poor-rich gap even wider. Citing Peter Stalker - In OECD countries there are 3 million immigrants with higher education, if we invest 20.000 \$ for the education of each professional, it results that the developed countries pumped from the developing ones, approx 60 bln \$. (Stalker, 2015, p.145)

Therefore we must make the following conclusions:

- Migration of high skilled migrants will affect negatively Moldova, because it is a small and developing country. Like other countries in similar situation It will not manage to maintain an optimal value of high qualified labor force migration.
- Migration of high skilled migrants will not increase remittances to Moldova
- The lack of connection between education institutions and the labor market will contribute to the further increase of brain waste.

And of course the most important conclusion and the answer to the question which we posed is that - Republic of Moldova must elaborate effective regulations to manage high skilled migration.

4.3. Possible options to regulate and manage brain drain?

As general recommendation it is important that national authorities offer the necessary attention to high skilled migration and realize extensive research on this topic in the Extended Migration Profile of Republic of Moldova.

Also a national Strategy on high skilled migration is necessary, it has to identify the status quo and propose solutions to the existing problems.

Regarding the situation of teachers and researchers, different research data shows that the specialists working in the country for more than 10 years are not as attracted to emigration as the recent graduates. The Extended Migration Profile mentions the data from the study "Migration Impact on Teachers and Researchers in Moldova": Those who want to settle abroad are mainly married persons, who have work experience of up to 10 years, come from urban areas (less from Chisinau and Balti) and have average incomes. There are more pronounced intentions of migration among men than among women. According to age, more pronounced intentions are among young teachers and researchers, the highest tendencies being recorded for the 25-29 age group (67%). (Ministry of Interior, Bureau of Migration and Asylum, 2016, p.50)

Similar conclusions are made by Russian researchers: The share of researchers not interested in international movements rises from 10% for those who received a scientific degree in the last two years to 40% for those who got a PHD as minimum as 16 years ago. (Быстряков А Я et all, 2018, p.52). Therefore young specialists must be motivated to stay in the country with supplementary support measures at least for the first 10 years of their career. National authorities must identify especially needed positions for the national economy and establish support measures for young specialists employed in these fields, motivating them to pursue a career in their country.

Another important conclusion in the case of researchers is that the financial stimuli are frequently not the most important factor for pursuing a career. The biggest stimulus for researchers were:

- conditions of work and possibilities of carrier growth 87%
- financial revenues 71%

- moral encouragement 60%. (Быстряков А.Я et all, 2018)

Therefore creation of good work conditions, and moral encouragement of young researchers could serve as very strong factors to keep qualified researchers in the country, even in the conditions of lower financing.

Another proposal to maintain qualified workforce includes the use of possibilities of Internet and distance work and also encouraging international companies to open research hubs and centers in the countries of origin. (Быстряков А.Я et all, 2018) But this will have the side effect of not keeping the product of intellectual work in the country. Still this approach is more benefiting the country then in the case of the emigration of the skilled specialists.

At the same time, in order to prevent and reduce the labor force emigration, it is necessary to align the offer of the educational institutions with the requirements of the labor market. Existing research shows clearly that an important part of the problem of brain drain resides in the existing educational model in Moldova.

Regarding study programs abroad, national authorities must sign bilateral treaties which must stipulate, or include at least partially, the return of Moldovan students which graduated abroad.

A simpler procedure for remote and simplified recognition of academic and professional qualifications needs to be established for high skilled workers which graduated abroad and wish to return to Moldova.

Another important measures to manage brain drain are related to the entrepreneurial sphere. These could include, the implementation of easier procedures for entrepreneurial activity and offering fiscal and government support for business initiatives implemented by returning high skilled Moldovan migrants.

Another important proposal is to support and consolidate important services industries where Moldova could be competitive. Two of them could be Informational Technology and ITES - Information Technology Enabled Services, offering special tax preferences and simplified operation conditions for this sectors.

5. Conclusions

Having answered the questions at the start of this research it is possible to identify a brief number of most important conclusions:

1. The high skilled migration can negatively affect Republic of Moldova, as it did impact other small and developing countries.
2. While the economic potential of high skilled workers is very big while they work in their countries of origin, when they are in migration they do not contribute as much to their home countries.
3. The Moldovan authorities do not give the necessary attention to high skilled migration.
4. There are no national regulations, nor a systemic legal approach to manage and control high skilled migration.
5. National authorities must prioritize:
 - The management and control of the emigration of high skilled workers,
 - Connection of labor market demand with the offer provided by education institutions,
 - Support of young specialists for the first 10 years of their activity in Moldova

- Support of strategic services branches which could create high qualified jobs in Moldova, such as for example IT and ITeS.

Possible future research on this topic could be more effective if national authorities will collect more information on high skilled migration. Also it is highly important for national academic community to give an increased attention to high skilled migration, bringing this topic in front of national authorities and proposing effective measure for its monitoring, management and control.

References

- Diana Cheianu-Andrei (2012), *Migrația cadrelor didactice din Moldova: Brain Gain sau Brain Waste?* Monitor Social, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, Nr. 15, Chișinău
- Government Decision no. 655 of 08.09.2011 *on the approval of the National Strategy on Migration and Asylum (2011-2020)* Published on: 16.09.2011 în Monitorul Oficial Nr. 152-155.
- Government Decision no. 200 of 26.02.2016, *National Plan Diaspora 2025*, retrieved from: https://brd.gov.md/sites/default/files/sn_diaspora_2025_web.pdf
- Government Decision no.339 dated May 20, 2014, *Action Plan for 2014-2016 to support the reintegration of the citizens returned from abroad*, Published: 30.05.2014 in the Official Gazette No. 134 – 141.
- Government Decision no.724 from September 8, 2017, *Action Plan for 2017-2020 on (re)integration of Moldovan citizens returning from abroad*, published on: 15.09.2017 in Monitorul Oficial Nr. 335-339.
- International Labor Organization (2017), *Evaluarea prestării serviciilor de ocupare pentru tineri de către Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă*, retrieved from: <http://anofm.md/page/rapoarte1>
- Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova Bureau of Migration and Asylum (2016), *The Extended Migration Profile of Republic of Moldova 2010-2015*, retrieved from: https://mai.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport-analitic-pme_2010-2015_ed.2016.pdf
- Ministry of Health of Republic of Moldova (2013), National Center for Health Management, *Destinații prioritare pentru recunoașterea diplomelor medicale eliberate de instituțiile de învățământ medical din Republica Moldova*, retrieved from: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/studiu_destinatii_prioritare_pt_recunoasterea_diplomelor_medicale_in_republica_moldova_2013.pdf
- Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov (2014); *Driving Innovation in Circular Migration: Migration and Development in Moldova: Market Analysis*, Chișinău: Tipogr. “Elan Poligraf”.
- Paul Collier (2016), *Исход: Как миграция изменяет наш мир*, Moscow: Иститут Гаидара.
- Piter Stalker (2015), *Международная миграция*, Moscow: Книжный Клуб книговед.
- Rodica Crudu, Veronica Mîrzîncu (2018), *Susținerea financiară a intrărilor de creier și talente în Europa*, CSEI WORKING PAPER SERIES, Issue 9, pp.19-23, retrieved from: http://csei.ase.md/wp/files/issue9/WP_ISSUE_9_CRU.pdf
- Быстряков А Я, Григорьева Е.М, Должикова А В, (2018), *Интеллектуальный Капитал и Интеллектуальная Миграция в условиях глобализации: монография*, Moscow: Проспект.

REFORMING THE AGRICULTURAL LAND MARKET: EU EXPERIENCE FOR UKRAINE

Olena CHYGRYN², Olena IVAKHNENKO³

Abstract

The need to introduce a full-fledged land market is conditioned by the realities of today. Land, a significant component of the productive forces, is still not integrated into a civilized market exchange in Ukraine. The paper is devoted to the substantiation of the need to reform the agricultural land market in Ukraine. The state of the agricultural land market in Ukraine is analyzed. The author emphasizes that in this connection the creation and functioning of a civilized agricultural land market requires the strengthening of state regulation in this area. It can stop not only the agrarian crisis, but also the economic crisis in general. The main features of the land market in other European countries are described. The author emphasizes that the EU has vast experience in this area that Ukraine can use to reform the agricultural land market. The author emphasizes that before removing the moratorium a number of problems related to the introduction of the land market in Ukraine have to be solved.

Keywords: land market, rational land use, land relations, management, moratorium, agrarian nature management.

1. Introduction.

Ukraine is distinguished in the world as a country with a significant agrarian potential through the largest reserves of black soil. The Earth, - this significant component of the productive forces, is still not integrated into a civilized market exchange (Prutskaya, 2010).

The development and efficiency of the functioning of the Ukrainian economy today largely depends on the efficiency of the functioning of the resource markets, a special place among which is occupied by land resources. The formation and development of the land market in Ukraine involves a radical change of land relations that existed for many years, the abandonment of state ownership, and the development of private ownership of land. One of the most pressing problems in reforming economic relations in Ukraine is the formation of a model of a land market that would be in the best interests of society (Rybalko, 2011).

The lack of free market circulation of agricultural land does not make it possible to really identify the land as a basic component of agrarian production, constrains investment in the development of the agrarian sector of the economy, hinders the establishment of real prices for agricultural land, increases the shadow market of land circulation, constrains socio-

² Olena CHYGRYN, PhD, Associate Professor, Department of Economics and Business-Administration, Sumy State University, e-mail: Echigrin0303@gmail.com

³ Olena IVAKHNENKO, PhD, Associate Professor, Department of Economics and Business-Administration, Sumy State University, e-mail: iv.selena@ukr.ne

economic development and deepens problems of the village, does not promote improvement of lease relations, etc.

The formation of the agricultural land market is one of the most controversial issues of agrarian policy in Ukraine, which is complicated by significant institutional disadvantages in the field of land relations regulation, which also makes it necessary for the government to take measures not only to ensure the functioning of the land market directly but also to improve the legal mechanisms for changing ownership on the ground, overcoming bureaucratic opposition, increasing the efficiency of agricultural production and optimizing the structure of land it country type owners and manufacturers (Vyrchenko, 2013).

The opening of a fully functioning, fully functioning agricultural land market should become a logical conclusion of the land reform in Ukraine.

2. Literature review.

Problems and theoretical aspects of the development of land relations and the formation of the market of agricultural land were researched in their writings by many domestic economists. The main approaches for defining the relational system of the functioning agricultural lands market were systemized (table 1).

Table 1 – The main approaches for defining functioning agricultural lands market

Author	Content
Budzyak V., 2008	The system of economic-legal, organizational-economic and managerial relations between the subjects of private, state and communal ownership with the aim of transfer or sale under certain conditions of the rights to ownership of agricultural land
Sabluk P., 2006	The system of transactions for the sale, lease and mortgage of land plots
Fedorov M., 2007	The process of determining its value and recognition of land by capital.
Paskhaver B., 2009	A set of land relations that permit the realization of the title of the landowner to obtain market benefits
Bilyk Y., 2000	The system of redistribution of land between their owners by economic methods on the basis of competitive demand and supply, which is preceded by the definition of the value of land and recognition of its capital and goods

Source: Elaborated by the author

It should be noted that such definitions are also on the scale of the international understanding of the land market. It have to be emphasized that the Ukraine land market should operate on the principles of social justice, state, public and private interests, legality, efficiency, transparency, openness, guaranteeing balanced development of settlements, as well as other territories, protection and rational use of land and other natural resources.

At the same time, the opinions of scientists are very different in the issue of the introduction of the Ukraine free agricultural land market.

For example, Rybalko S. assures that it does not interfere with the management of the rented land, and they propose not to rush to resolve the question of the land market (Rybalko, 2009). Yarmolenko supports the legislative refusal of private ownership of land and the return of land to local governments, who will lease land and accumulate land rent to address the problems of social development of the region, land management and ecology (Yarmolenko,

2004). But most scholars, including Gaiducky P. (Gaiducky, 2005), Novakovsky L. (Novakovskii, 2001), Sabluk P. (Sabluk, 2006), Andriychuk V. (Andriychuk, 2002), suggest not delaying the decision on the introduction of the land market and focus on the preparation of relevant regulatory documents.

Despite the scientific developments, the issues about forming and the effective functioning land market remains unresolved until today. The complexity and versatility of the land reform problem have led to the fact that there is still no consensus on the model of the agricultural land market in Ukraine.

The aim of the article is to analyze the problems on the way of land market implementation and propose the concept on the new land market model in Ukraine.

3. Research results.

The need for a full-fledged land market in Ukraine is due to the realities of today: the ineffectiveness of the traditional land use system, on the one hand, and the development and spread of modern European approaches to agriculture.

The practice of agricultural management in Western countries confirms that there is no free and unrestricted right of private ownership of land, uncontrolled operations for the purchase and sale of land. Creation and functioning of a civilized agricultural land market is impossible without the participation of the state (Yermakov, 2007). In connection with this, the creation and functioning of a civilized agricultural land market requires the strengthening of state regulation in this area. State regulation of the land market in the national economy can provide access not only from the agrarian crisis, but also from the economic crisis as a whole. According to world experience, every percentage of agricultural production produced after all stages of processing, increasing in 3-4 times GDP, stimulates the development of all related industries (Zhivko, 2016).

It should be noted that the land reform in the stage of opening the land market in Ukraine is conditioned by the terms of cooperation with the International Monetary Fund. At the initial stage of the land reform (since 1991), land inventories were generally carried out, and documents were issued and issued to various forms of land ownership. In 2001, the Land Code was passed, which finally secured the right of private ownership of land (Land, 2017) Seven million citizens got the right to privatize 28 million hectares of land shares. However, privatization took place in a very weird way: the owners of shares remained only on paper, because from January 1, 2002, a moratorium on the sale of agrarian lands was introduced (How, 2016).

Based on the competent assessments (Vyrchenko, 2014; Hmyrya, 2013; Yermakov, 2007; Zhivko, 2016; Tretyak, 2012; Shulga, 2012), it can be stated that the land reform in Ukraine is not effective due to a number of reasons:

- Till now, the main state guidelines and mechanisms of legal, economic, financial and social development of the further reforms in this direction, as well as ways of their provision and implementation are not defined;
- There is a lack of well-balanced and systematic state policy and strategic planning in the field of land legislation, especially for agricultural land;
- Ignores the experience of developed market economies with a focus on lease-mortgage relations;
- The positive dynamics of the implementation of measures on the formation of market infrastructure in the field of land-property relations are not monitored.

In general, one must admit that the absence of a land market is a rejection of economic

methods of redistribution of land and, consequently, the introduction of administrative, which is a departure from the formation of a market economy system. In all countries with a market economy, the high level of industrial development of agriculture and agro-industrial complex is achieved mainly due to the active participation of the state in ensuring its legal and financial stability. In doing so, the preconditions for the naturalization of agricultural production are eliminated, and the principle is introduced - the land is for the one who works better on it. At the same time, the solution of current problems in the agrarian sector of Ukraine is often associated with the completion of the land reform, the lifting of the moratorium on the purchase and sale of agricultural land, including the value of land in economic circulation and recognition of its capital at the level of other means of production. This should contribute to strengthening and improving the financial standing of agricultural enterprises and the formation of an efficient owner-owner. However, the question of lifting the moratorium on the purchase and sale of agricultural land is still unclear.

The moratorium on land sales in Ukraine was introduced in 2002 and since then it has been continuously continued. Under the moratorium cover 96% of agricultural land. Within the limits of the moratorium it is allowed to rent a share, to exchange for another land plot, to leave a stake in the inheritance. Also, the moratorium prohibits the legal sale of land, change its purpose, the right to share in the authorized capital of economic partnerships and the transfer of a pledge on bail (Land, 2016).

The negative consequences of such a moratorium include:

1. Blocked optimization of land holdings and land use (there is a deterioration of technological conditions for the use of agricultural land as a result of mussel, the penetration of small plots of other owners in the array of farmland).

2. The prohibition of free circulation of agricultural land damaged millions of peasants. After all, most of them do not have the proper professional knowledge and physical ability to engage in agricultural work. The heirs of this category of villagers mostly live in another locality and will never work on their own.

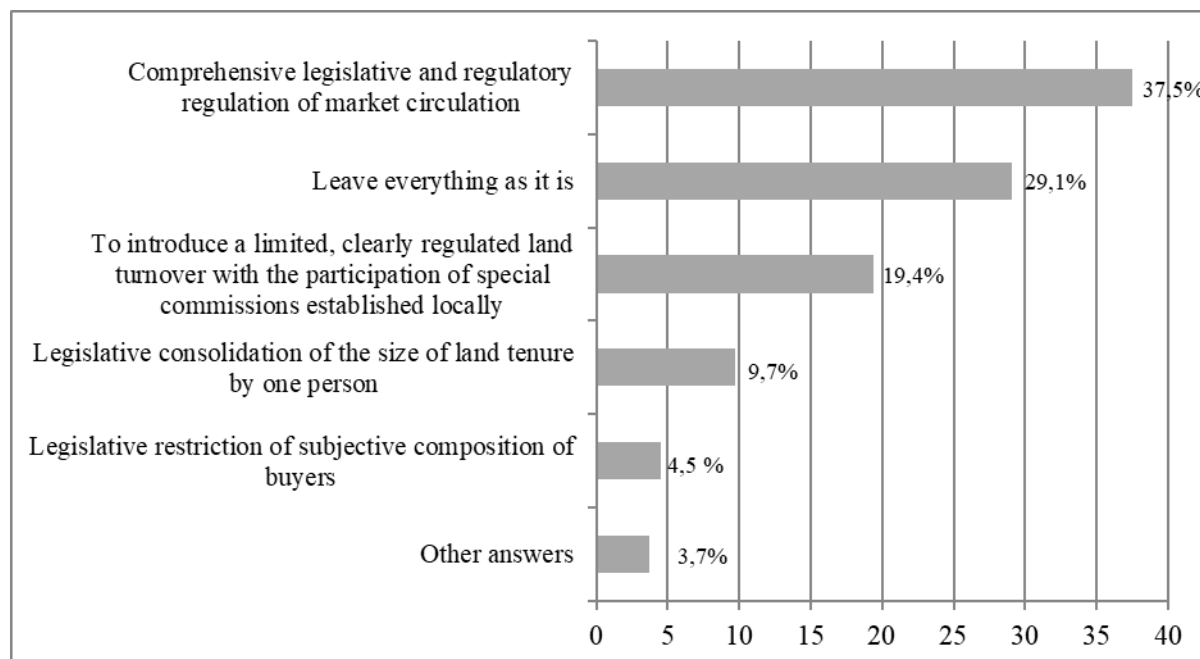
3. The prohibition of the free circulation of agricultural land means blocking the creation of competitive market economy farms.

4. Reduction of investment attractiveness of the Ukrainian agrarian economy, associated with increased risk of investment.

To lift the moratorium (the introduction of a full-fledged land market for agricultural land), it is necessary to take a number of measures that would ensure its transparency, democracy, functioning in the interests of the peasantry and control both by the state and citizens.

The scientists of the "Institute of Agrarian Economics" of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine conducted a survey of the readiness of the population to lift the moratorium on the sale of agricultural land (Free, 2018). Respondents answered the question "Under what conditions can a moratorium on the sale of agricultural land in Ukraine be lifted?" Almost a third (37.5%) believes that effective legislative regulation of market circulation is needed (Fig. 1).

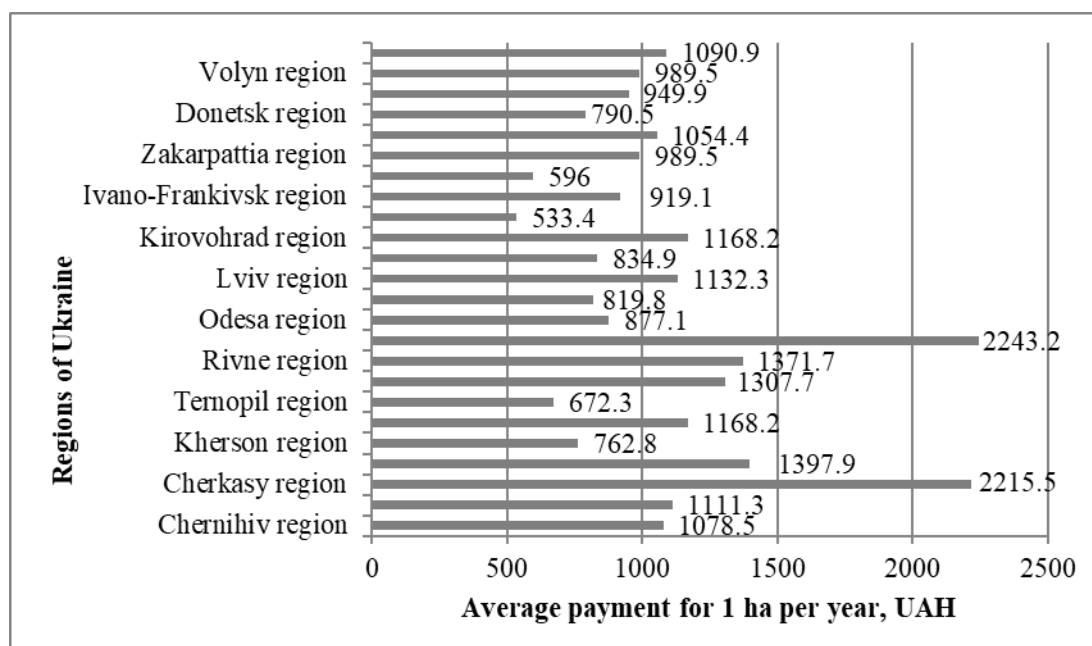
Figure 1 - Conditions for lifting the ban (moratorium) on the sale of agricultural land in Ukraine, % (Free, 2018)

Source: Elaborated by the author

As a result, all these years have decided whether to allow the land to bid for foreigners and how much land can buy one person, but constantly continue the moratorium. Shareholders can legally rent a plot, change it to another, inherit it, or work on it on its own. At the same time, Ukrainians cannot sell the land, change their intended purpose, invest in the authorized capital of the enterprise or transfer it to a pledge. Owners of shares rent the land for nothing (Fig. 2), and try to sell bypassing the law. In Ukraine tenants pay land owners a total of UAH 1,093 per hectare per year (Land, 2017).

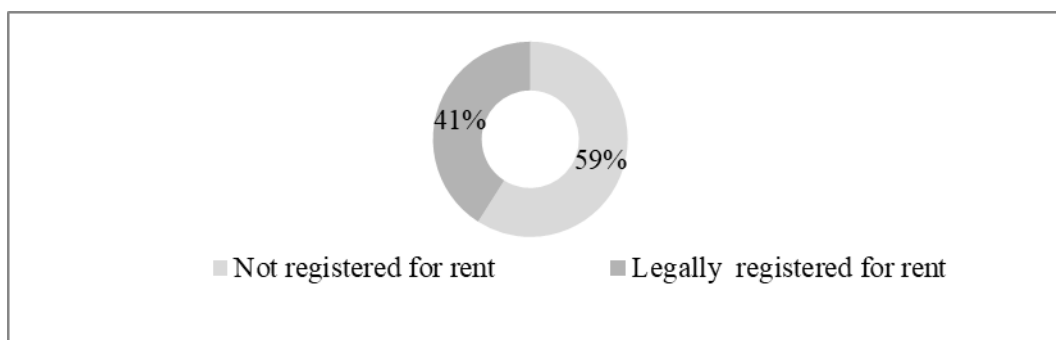
Figure 2 - Average cost of land lease by regions of Ukraine in 2016 (Land, 2017)

Source: Elaborated by the author

In parallel, a hidden (shadow) land market began to flourish (Fig. 3). According to (AgroPolit. 2018) as of 2016, shadow enterprises with 1 hectare do not pay 1200-3500 UAH. Taxes

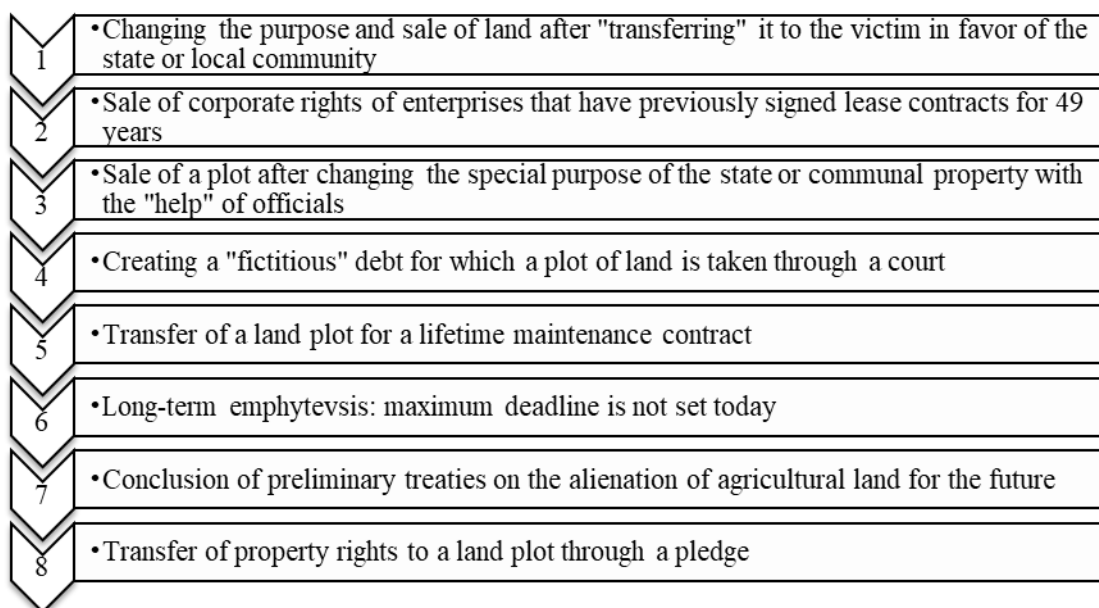
Figure 3 - The shadow land market in Ukraine (AgroPolit. 2018)

Source: Elaborated by the author

Unfortunately, there are a number of schemes for the sale of agricultural land in Ukraine bypassing the moratorium (Fig. 4). The volume of land sold in such methods is 15-20% (4.5 - 6 million hectares) (AgroPolit, 2018).

Figure 4 - Top 8 schemes by passing the moratorium (AgroPolit, 2018)

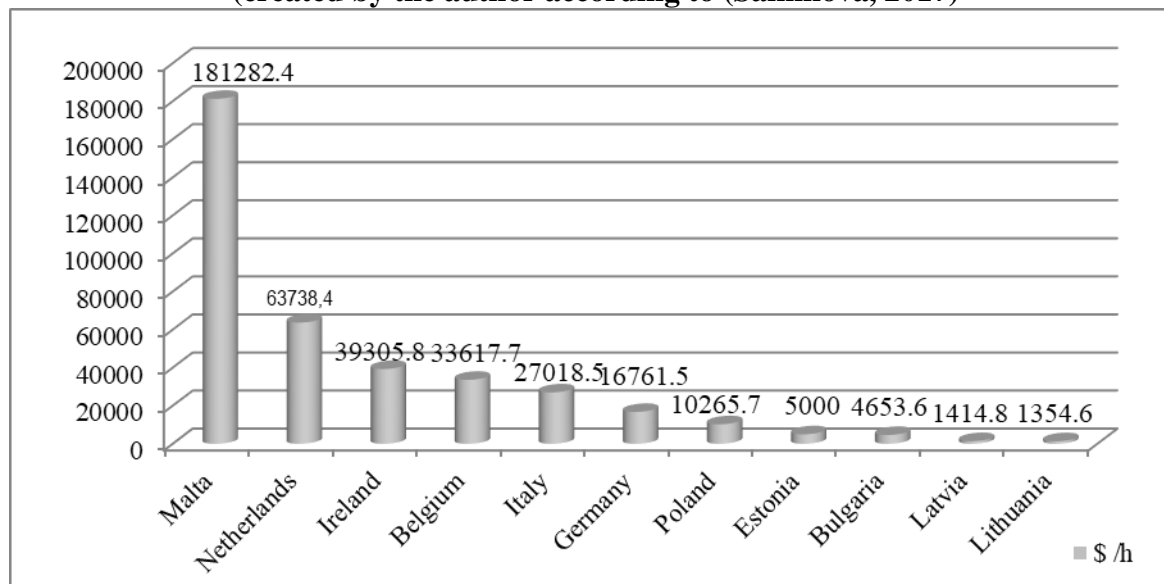
Source: Elaborated by the author

Yes, in the popular OLX ad serving service, there is a bunch of ads for selling land parcels. The cost depends on the size of the unit, its geographical location and other factors. Often, such transactions are carried out through the conclusion of an agreement on the emphyteusis, according to which the owner of the land plot for agricultural use transfers his right to use another person on a long-term basis (Baran, 2017).

In our opinion, the possibility of the existence of a shadow land market in Ukraine is due to the moratorium on the sale of agricultural land, since part of the owners of shares cannot or does not want to process land independently (according to a study by USAID "Project AgroInvest" [36] 79% of share owners - this people older than 50 years old and 43% - people over 60 years old).

To date, the price for Ukrainian land has not reached the European one, however, the quality of Ukrainian black soil is much higher than, for example, in France or Germany. Sales prices in well-developed markets are roughly equal to the magnitude of capitalization of the economic return on land lease (Salnikova, 2017). The most expensive land is valued in Malta. Here one hectare costs 181282 dollars, the cheapest land in Russia - 1140 dollars (Fig. 5).

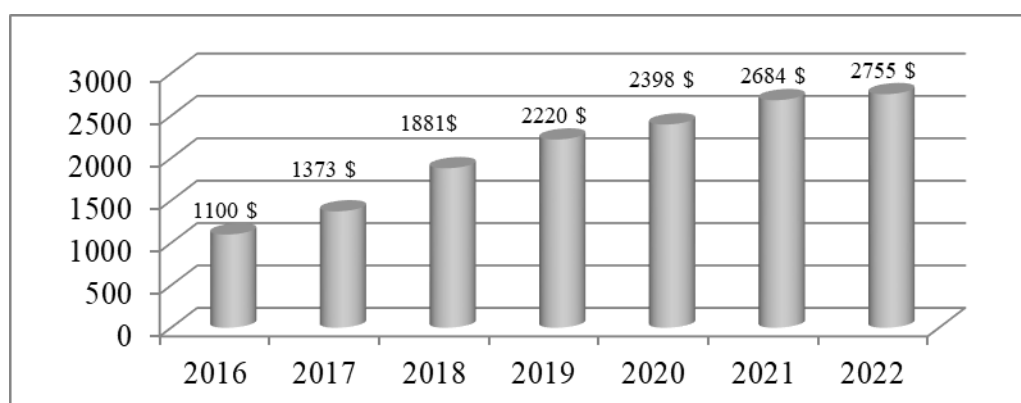
Figure 5 - Average prices of one hectare of land in European countries in 2016 (created by the author according to (Salnikova, 2017))

Source: Elaborated by the author

In IMF group Ukraine predict: after the abolition of the moratorium, the cost of Ukrainian land will increase from 1100 to 2755 dollars in the first five years (Fig. 6). Both shareholders and agribusiness will benefit. For example, since 2015, the State Gyroecadaster is leased to the state land market by an e-auction. During the year, rent for public land increased by 27%. At the same time, in the country 27.7 million hectares are decomposed and 10.5 million - in state ownership (Tretyak, 2012).

Figure 6 - Expected price of 1 ha of agricultural land after the formation of the domestic market of land sales (Land, 2017)

Source: Elaborated by the author

Also, the constraint of the full inclusion of agricultural land in the economic circulation on a market basis is due to the potential danger of a number of negative phenomena of socio-economic nature, in particular:

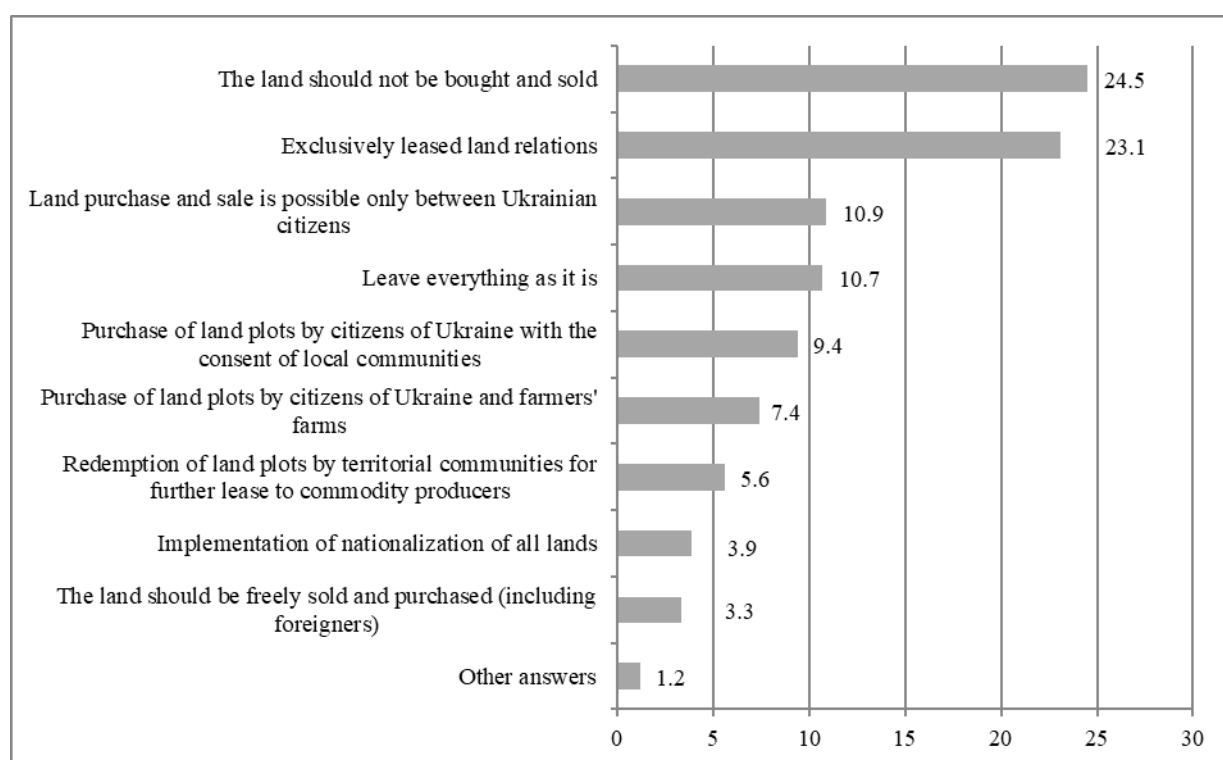
- Due to the large-scale purchase of agricultural land by monopoly groups.

- As a result of the alienation of agricultural land by peasants at a price that is substantially lower than economically justified.

- As a result of the accumulation of large areas of agricultural land owned by financial institutions (commercial banks) during the transfer of mortgage land to the owner of the mortgagee (Tretyak, 2012).

The scientists of the "Institute of Agrarian Economics" of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine in February 2018 conducted a survey of the readiness of the population for land reform (Free, 2018). To the question "How would you like to see the future turnaround of agricultural land in Ukraine?" Almost one-third (31%) believe that it is necessary to introduce a market turning of land, but only 3.3% of them favor the "free market" (Fig. 7).

Figure 7 - Attitude of the respondents to the introduction of market circulation of land in Ukraine,% (Free, 2018)

* The total response rate exceeds 100%, as respondents were able to select several responses

Source: Elaborated by the author

In the table 2 systemized the positive and negative consequences of the implementation land reform in Ukrainian (Table 2).

Table 2 - Consequences of Land Reform in Ukraine

Positive consequences	Negative consequences
The money for the share the earth sold will allow the peasants to get out of the crisis, the village "live"	The shares of the peasant's land can be bought up for nothing because of their legal ignorance
New landowners will introduce the latest technology, buy new equipment and as a result increase yields	Probability of forced sale of land under pressure from local authorities
Investments in agriculture will increase, which in turn will increase revenues to the budget	The probability of growing corruption on the part of those in power who re-write land ownership
New jobs will appear	Bulk sale of land (especially from the heirs in cities) may lead to a fall in land prices
The outflow of youth from the village will stop	Forbidding the sale of land only to Ukrainian citizens will bypass first of all foreigners, creating fictitious farms
The level of qualification of agrarians will grow	For profit, new owners will deplete the land neglecting the laws of rational and balanced land use.

Source: Elaborated by the author

The introduction of a new land market model in Ukraine should be based on a number of fuses, similar to those operating in the EU (table 2). The concept of a national model for agricultural land conversion was developed by a working group led by First Deputy Minister of Agrarian Policy and Food of Ukraine Maxim Martynyuk in close cooperation with academics, market participants, farmers community, expert community, representatives of the Strategic Group of Advisers for Reform Support in Ukraine, the Office of Reforms, people's deputies of Ukraine. The relevant working group was formed by the order of the Ministry of Agrarian Policy of 30.05.2017 № 275 (Finally, 2018).

Table 2 - Features of the land market in some European countries

Country	Features of the land market
Austria	Private property accounts for 53% of agricultural land. Each federal land has its own law governing the ownership of land, and sales contracts are regulated by local executive bodies. Also in some provinces there is a limit on the price and the minimum size of the land. There is a ban on grinding agrarian lands - only one child can inherit land ownership. The tax on the conclusion of an agreement for the purchase of land is 3.5% of the amount of the transaction, it is paid by the buyer. Registration on the cadastral map – 1,1 % of the transaction value - also charged from the buyer. The tax on income from the sale of the property is as much as 20% of the value of the transaction. Almost 2% of landowners own 18.4% of agricultural land (How, 2016).
Great Britain	90% of the agrarian lands are privately owned. No restrictions on property rights for foreign natural persons or legal entities have been established by law. There is no limit to private ownership, with the exception of Scotland, where the minimum plot should be 0.3 hectares. In some administrative-territorial units there is a progressive scale of taxation from the zero rates, depending on the value of the transaction. Terms of lease of land are not regulated, with the exception of Scotland - 175 years (Van der Molen, 2006).
Spain	Land tax rarely exceeds 0.3% of the value of land. The tax on the transfer of property rights is 6-7% of the transaction price. There are no restrictions on

	the purchase and sale of land for foreigners. There is no regulation of prices, minimum or maximum volumes of land (How, 2016).
Netherlands	89% of the agricultural land is privately owned. There are no restrictions on the right of ownership of land to foreign natural and legal persons. There is no regulation of prices. No restrictions as to the area of land owned. The land purchase tax is 6% of the value of the transaction. The buyer may be exempted from tax in the event of a commitment not to change the purpose of his asset within ten years. The minimum term for lease of a land plot is 6 years, the farm is 12 years old. The lessee has a priority right to purchase his plot in case of auctioning (Land, 2017).
Germany	49% of the agricultural land is privately owned. There are no land restrictions for their own citizens and foreigners in Germany. Similarly, there are no regulatory restrictions regarding the area and the cost corridor of distributions. The size of the minimum area can be set by the federal district separately. Former landowners can purchase agricultural land at preferential cost, but with the use of their intended purpose for the next 20 years. The tax is no more than 3.5% of the transaction value and is charged to the buyer (Durand-Lasserve, 2012).
Poland	81% of the agrarian land is privately owned. Land prices are not regulated by the state. The maximum area of a plot owned by an individual is 500 hectares. The tax on the sale of land varies in the range of 2-5% and is charged to the buyer. There is no land tenure tax. Individuals should have agricultural education (secondary or tertiary level), or experience in this field (on the farm). Foreigners have access to the market if they are married to a Polish citizen and have resided in Poland for the last 2 years, or if they lived in Poland for 5 years, after having received the status of permanent resident. Restrictions on agricultural land sales to EU citizens were abolished in May 2016 (Lipman, 2011).
Romania	94% of the agrarian land is privately owned. Buyers must have knowledge or experience in the field of agriculture. Land prices are not regulated by the state. Prices are set by the market. The maximum area of the site owned by individuals - 100 hectares. The tax on the sale of land is 2-3% of the value of the transaction. Land tax - 2% of the transaction amount. Citizens of the EU have access to the purchase of agrarian land, provided that it is used for direct purposes (Land, 2017).
Switzerland	100% of land ownership is in private hands. No state regulation or influence on the market balance. No restrictions on the right to sell land under EU citizenship or residence permit in Switzerland. The only condition for acquiring agricultural land is that the buyer must manage the farm on his own, having experience or qualification. The maximum area of the site is regulated by local authorities in each canton. The price of the transaction must not exceed the average cost of similar sites in the last five years by 5-15%. The tax on land ownership is minimal - 0.03-0.3% of the market value of land. The term of the lease must be at least 9 years. Changing the purpose of land after sale is prohibited (UNECE, 2005).

Source: Elaborated by the author

The analyzing of agricultural land market mechanisms in other countries makes it possible to construct an ideal model for the formation and development of a market of agricultural land in Ukraine. In order to avoid mistakes that may arise when choosing a land market model, the world experience in this matter should be used to the maximum. Each of the European countries has gone through its development and formation of the agricultural land market, reforms were carried out at different periods and in different conditions. Most

countries face problems of inefficient production, resource constraints, and high intensity of land use and significant fragmentation of land.

That is why the main objective of the land market reform in European countries was to increase productivity in the sector, develop rural areas, stabilize farmers' incomes, and increase the profitability of the agricultural sector. Also, it is in European countries that special attention is paid to environmental standards, management and modernization of the natural environment (in Switzerland, Sweden, Denmark, the Netherlands, France and Finland a number of strict environmental requirements and principles of farming are set) (Cheshire, 2004). Absolutely in all EU member states after the market reform there was an increase in prices for agricultural land. Markets of the new EU member states are mostly open and liberalized. Given that the share of agricultural production in GDP and employment is steadily declining, productivity and profitability of production are increasing.

In general, the successful experience of European countries in reforming the agricultural land market allows us to conclude that there is a correlation between the level of market liberalization and the overall level of economic development of the country and the welfare of the population.

The main position which should be included in the new land market model:

- incentive for investment;
- title security;
- clarification of use rights;
- improved valuation of real estate;
- effective land administration;
- improved tax collection;
- clear legal and policy framework.

An effective and efficient land market is a crucial component of any successful market economy, bringing a variety of advantages to a nation and its citizens. While there are many essential factors necessary to support the introduction of a land market, a small but significant number of prerequisites require particular mention since land markets do not operate in isolation. Their level of impact depends upon a number of other external factors including an effective tenure and legal framework; transparent land policies; macroeconomic stability; freer trade; and non-predatory governments.

4. Conclusions

The agricultural land market is the most difficult issue of land reform. Ukraine is not yet ready for a full-fledged land market, as there are so many unresolved issues at the moment. Before implementation the new land market model the next part of the state policy should be realized: complete the formation of the regulatory framework of the land market; to form the infrastructure of the land market; to improve the system of registration and registration of land plots and property rights for them; to assess the land to determine its real price; to establish a body that will monitor and control the preservation of land quality and the use of land according to their purpose, ensure the implementation of environmental requirements in the use of agricultural land; to clearly define the procedure for acquiring land and to set limits on the provision of a certain number of land in one hand; simplify procedures for land plot transactions as much as possible. In addition, it is necessary to make real economic calculations of the consequences of the sale of agricultural land in Ukraine.

References

- AgroPolit Detector: Land market model by Ivan Miroschnichenko* (2018). Retrieved from <https://agropolit.com/infographics/view/68> [in Ukrainian].
- Andriychuk V.G. (2002) *Economics of agrarian enterprises* Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
- Bilyk Yu.D. (2000) *Formation of the agricultural land market and increase the efficiency of their use* (Land Bulletin), 2000.,2, 24-28. [in Ukrainian].
- Budzyak V.M. (2008) *Formation of agricultural land market* (Economy of agroindustrial complex) 2008,8,118 – 122 [in Ukrainian].
- Cheshire P. (2004), Sheppard S. Land markets and land market regulation: progress towards understanding. *Regional Science and Urban Economics*. 34. 619–637.
- Durand-Lasserve, A. and Selod, H. (2012) “Land Markets and Land Delivery Systems in Bamako”, World Bank mimeo.
- Fedorov M.M. (2007) *Features of the formation of the market of agricultural land in Ukraine* (Economy of Agroindustrial Complex) 2007, 5, 73-78 [in Ukrainian].
- Finally, we determined what the starting point of the land market should be, the Ministry of Agrarian Policy.* (2018) Retrieved from <https://agropolit.com/news/9541-viznachilysya-yakoyu-maye-buti-startova-model-rinku-zemli--minagropolitiki> [in Ukrainian].
- Free Land Market Scenarios - Consequences for Shareholders and Potential Customers.* (2018) Retrieved from <https://agropolit.com/spetsproekty/402-stsenariyi-vilnogo-rinku-zemli--naslidki-dlya-vlasnikiv-payiv-ta-potentsiynih-pokuptsiv> [in Ukrainian].
- Gaiducky P.I., Sabluk P.T.& Lupenko Yu.O. (2005) *Agrarian reform in Ukraine* (2005) Kyiv: NNC IAE [in Ukrainian].
- Hmyrya V. (2013). *Agricultural land market in Ukraine: current state and development problems* (Economist), 2013, 3, 34-35 [in Ukrainian].
- How much land is in Europe.* (2016). Retrieved from <http://dyvys.info/2016/09/30/skilky-koshtuye-zemlya-u/> [in Ukrainian].
- How the land market works in 60 countries around the world.* (2016). Retrieved from <http://agroconf.org/content/yak-pracyuie-rinok-zemli-v-60-krayinah-svitu> [in Ukrainian].
- Krasovsky G. Y. and O. Y. Tolchevskaya. (2014). *Development of technology for determining the coefficients of land plots* (Ecological safety and nature management), 2014, 15, 111 [in Ukrainian].
- Land reform of old EU member states - Netherlands experience.* (2017) Retrieved from <https://agropolit.com/spetsproekty/264-zemelna-reforma-starih-krayin-chleniv-yes--dosvid-niderlandiv> [in Ukrainian].
- Land reform of the new EU member states - Romania's experience* (2017) Retrieved from <https://agropolit.com/spetsproekty/272-zemelna-reforma-novih-krayin-chleniv-yes--dosvid-rumuniyi> [in Ukrainian].
- Lipman, B. (2011), and Rajack, R. Memo to the Mayor : improving access to urban land for all residents - fulfilling the promise, The World Bank, Urban Development Series Knowledge Papers.
- Mihasyuk I. (2002) *Regulation of land relations* Lviv: LNU [in Ukrainian].
- National report on completion of land reform.* (2015). (National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine), K.: Agrarian Science, (in Ukr.). Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
- Novakovskii L. Ya., Tretyak A.M. & Dobriak D. S. *Land reform and land management in Ukraine* Kyiv, 2001 [in Ukrainian].

- Palazhi G. (2017). *The land market in Ukraine: myths and realities*. Retrieved from http://zik.ua/news/2017/06/13/rynok_zemli_v_ukraini_mify_i_realii_1113415 [in Ukrainian].
- Paskhaver B. Y. (2009) *Land market: world experience and national strategy* (Economy of Agroindustrial Complex) 2009, 3,47 – 53 [in Ukrainian].
- Prutskaya O.O. (2010). *Formation of the land market in Ukraine*. Retrieved from <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/227.pdf> [in Ukrainian].
- Rybalco S.V. (2009) *Land purchase and sale as a factor in the development of agrarian production* (Economy of Agroindustrial Complex) 2009, 12, 34-36 [in Ukrainian].
- Rybalco S.V. (2011) *Economic mechanism of formation of the land market* (Scientific herald of Uzhgorod University) 2011, 33, 176-179 [in Ukrainian].
- Sabluk P.T. (2006) *Development of land relations in Ukraine* Kyiv: NNC IAE [in Ukrainian].
- Salnikova T.V., Kol'estnik E.A., and A.Silina I.S. (2017). *The land market: Is Ukraine ready for it and what consequences is the withdrawal of the marathon*. Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/188.pdf> [in Ukrainian].
- Shulga O. (2012). *Formation of the agricultural land market in Ukraine* . (Bulletin of the Kiev National Trade and Economic University). 2012, 1(81), 13-23 [in Ukrainian].
- Tretyak A.M. (2012) . *Ecology of land use: theoretical and methodological foundations of formation and administration*, Kh. , Grin D.S., [in Ukrainian].
- UNECE, (2005). *Land Administration in the UNECE Region - Development Trends and Main Principles*. Geneva.
- Van der Molen P. (2006) *Tenure and Tools, two aspects of innovative land administration* Background paper 'evening lecture' RICS. London UK.
- Vyrchenko O.V. (2013) *Institutional Peculiarities of the Formation of the Agricultural Land Market in Ukraine* (Effective economy) 2013, 9 Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2345> [in Ukrainian]
- Vyrchenko O.V. (2014). *Formation and development of the land market in conditions of economic modernization*. Abstract of Ph.D. dissertation 08.00.01. K., 2014, 200. [in Ukrainian].
- Yarmolenko V. (2004) *Capitalization of land in Ukraine: for the benefit or the harm?* (Ukraine economy) 2004, 9, 71-79 [in Ukrainian].
- Yermakov A. Yu. (2007). *Development of a regional market for agricultural land lease* (Economy of AIC). 2007, 6, 10-14 [in Ukrainian].
- Zhivko Z.B. (2016). *Ecological functioning of the agricultural land market in Ukraine* (Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs), 2016, 2, 36-45 [in Ukrainian].

RECIPROCIȚATEA RAPORTURILOR DINTRE AXELE ANCORELOR CARIEREI ÎN DOMENIILE PROFESIONALE: MEDICINĂ, EDUCAȚIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Mariana ZUBENSCHI ⁴

Abstract

Reciprocitatea raporturilor ancorelor carierei se axează gnostic pe modelul ancorelor carierei dar și a teoriilor și abordărilor constructiviste ale carierei: precum teoria sistemelor cadru care acordă o importanță deosebită dezvoltării profesionale, teoria constructivă a carierei, teoria haosului carierei și teoria ecologică a consilierii în carieră. Această reciprocitate este ipotetizată în sintagmele primei ipoteze: Mediile profesionale din sfera serviciilor destinate societății tind să mobilizeze primar ancorele axate pe nevoi și valori, iar secundar cele axate pe talente. Astfel pentru a proba validitatea ei și a ipotezelor sale vom cerceta nivelele și raporturile scalelor.

Cuvinte cheie: ancorele carierei axate pe nevoi, valori și talente.

1. Introducere

Eșantionul etapei de constatare, a fost constituit din 287 de persoane, de profesie medici, profesori, lectori și asistenți sociali cu stagiu de muncă minimum 1 an, din comunitățile rurale și urbane, precum Chișinău, Soroca, Comrat, Orhei și Bălți. Tehnica de eșantionare probabilistică s-a axat pe o eșantionare stratificată, selecția fiind candidații până la atingerea vârstei de 55 de ani.

În calitate de criteriu de selecție a grupurilor experimentale a fost profesia respondenților: medici, profesori și asistenți sociali. Această alegere era condiționată de trei factori care pot influența relația echilibrului profesional pe axele "Eu-Eu, Eu-Profesie și Eu-Mediu", precum existența raportului profesional om-om, a nivelului de comunicare strânsă cu alții și predispoziția grupurilor experimentale selectate față de stres și ardere profesională, drept o primă abordare Gestalt ce sa concentrat inițial pe un mediu uman-holistic și apoi sa extins la relația om-om-în-mediu (Safarov I. , 2009).

2. Cercetarea literaturii de specialitate

Profesia de medic, profesor sau asistent social de multe ori poartă presiuni înalte, prin volum mare de muncă, necesitatea luării unor decizii rapide, implicații directe în acțiunile întreprinse, abordarea vieții și a morții, comunicarea știrilor proaste, provocări profesionale, colegi dificili sau competitivi, dezvoltare profesională continuă, evaluări constante sau examene sunt doar câteva dintre potențialii factori de stres. Domeniul de activitate profesională destinat realizării sarcinilor ce țin de sănătate educație și sociale, prin structura sa este mai degrabă cluster ce include componente gnostice, reacții imediate concrete, organizaționale, de comunicative și reflexive. Prin structura și natura sa, activitatea

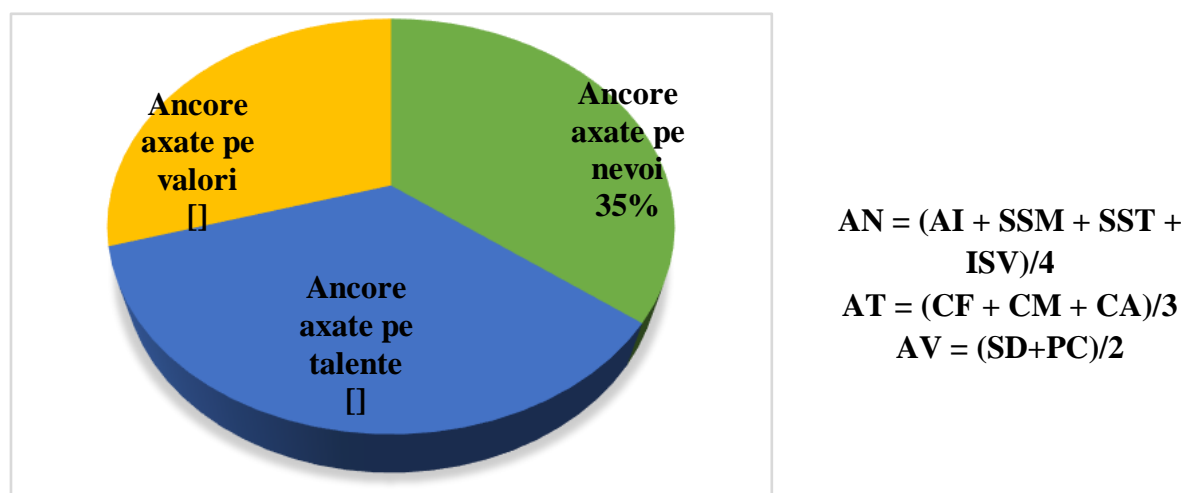
⁴ Mariana Zubenschi, senior lecturer at Free International University of Moldova, Chisinau, Moldova (the Republic of) e-mail: mzubenschi@ulim.md

profesională a eșantionului ales este socială și, prin urmare, asigură o interacțiune constantă cu oamenii unde stresul se poate dezvolta și poate avea efecte adverse, ducând la sentimente negative, pierderea entuziasmului și motivației, dificultăți de memorie, lipsa de concentrare, schimbări de dispoziție și pierderea somnului. De exemplu Lam și alții au evaluat bunăstarea psihologică a stagiarelor din Hong Kong și a constatat că aproximativ o treime au avut nivele anormale de depresie, anxietate și stres (Lam T. Et al., 2010). O perioadă majoră de lucru, un volum mare de muncă și o tură de noapte, au fost citate drept cele mai importante factori de stres. Vacanțele, susținerea colegială de la egal la egal, feedbackul în muncă și somnul, au fost citate ca oferind o reducere substanțială a stresului. De asemenea aceste profesii sunt bugetare și recompensa monetară raportată la efortul depus este proastă și deseori neprestigioasă.

3. Metodologie, date și constatări statistice

Pornind de la premiza că ancore axate pe nevoi sunt unele complexe, compuse din: autonomie și independență (AI), securitate și stabilitate (SS) (SSM- securitate și stabilitate în muncă și SST-securitate și stabilitate față de locul de trai) și integrarea stilului de viață (ISV), iar cele axate pe valori din dedicație (SD) și provocare pură (CP); ancorele competența funcțională (CF), competența managerială (CM) și competența antreprenorială (CA) vor avea un nivel mai scăzut de semnificație față de celelalte două (Figura 1).

Figura 1. Valorile procentuale ale axelor carierelor și calculul scorului unic al axelor ancorelor carierei

Analizând rezultatele procentuale a eșantionului dintre ancorele carierei axate pe nevoi (AN) și talente (AT) față de ancorele axate pe valori (AV) se observă că AN sunt mai mari cu 5% per total eșantion, însă această diferență nu poate fi exprimată la nivelul distribuției scorurilor per eșantion. De aceea, cu ajutorul metodei de procesare a unei variabile noi, în scopul determinării tendințelor AN, AT și AV am primit un scor fix al fiecărei axe. Ancora carierei axată pe nevoi prezintă cea mai mare medie ($M=4,34$, $SD=0,60$) comparativ cu AT ($M=3,59$, $SD=0,78$), și AV ($M=4,29$, $SD=0,72$), a cărui procent acumulat pe toate axele deține un nivel mediu, ce se conformează intervalului [59,8; 72,3].

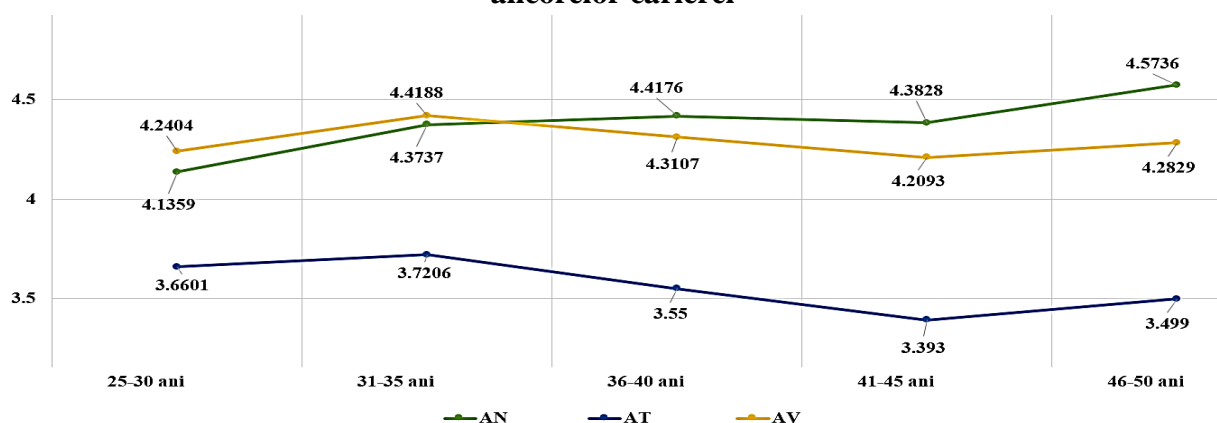
Variația scorurilor a AT cuprinde un interval mai restrâns dintre scorurile medilor [4,21; 4,41], comparativ cu șirul acestora pe axele AN [2,84; 5,75] și AV [1,40; 5,53]. Distribuțiile de frecvență prezintă asimetrii diferite a distribuțiilor scorurilor de stânga: AN (skewness -0,01), AV (skewness -0,08), iar AT (skewness 0,41), adică cea mai simetrică

încalinare o prezintă ancora axată pe nevoi iar cea mai asimetrică cea axată pe talente unde $SD=0,14$. Însă distribuția frecvențelor scorurilor indecelui aplatizării demonstrează atât curbe ascuțite pentru ancorele axate pe valori (kurtosis $-0,47$) și cele pe nevoi (kurtosis $-0,55$), cât curbă turtită pentru ancora axată pe talente (kurtosis $0,10$). Astfel se observă, că ancora axată pe talente arecel mai mic grad de aplatizare unde $SD=0,29$.

În continuare vom analiza următoarele relații dintre axele ancorelor carierei pe următoarele dimensiuni:

- a) relațiile externe cu variabilele independente: vârstă, gen, domeniu profesional, stagiul profesional și zonă teritorială;
 - b) relațiile interaxiale (AN, AT și AV);
 - c) relațiile interne ale axelor dintre variabilele independente și componentele sale dependente;
 - d) relațiile particulare a axelor și ancorelor cu celelate variabile independente:
- studierea celorlate aspecte de corelație dintre ancorele carierei pe axele sale, a variabilelor sale codependente și alte ancore, precum: identitate organizațională (IO), orientarea carierei pe verticală (OCV), orientarea carierei pe orizontală (OCO) și ghidare spre condiții (OCC).

Figura 2. Distribuția scorurilor medii a variabilei independente vârstă, pe axele ancorelor carierei

Într-o cercetare a variației semnificative la nivelul populației și a raporturilor axelor carierei cercetate dintre variabilele independente precum: domeniul profesional, vârstă, stagiul profesional, gen, zonă teritorială și nivelul de educație am utilizat metoda statistică ANOVA sau analiza de varianță cu scoruri relaționale/necorelate. Ea este considerată adesea alternativa în care câteva (două sau mai multe grupuri, în cazul nostru trei axe dependente) asumă medii, unde scorurile acumulate nu au drept condiție să fie egale în fiecare set (Shein E., 1995). Metoda ANOVA a fost utilizată cu scopul cunoașterii dacă scalele ancorelor carierei, nevoia de atingere a succesului profesional, motivația de atingere a succesului profesional și factorii psiho-sociali măsurați pe scări continue, diferă în funcție de nivelul educațional (de exemplu, variabila dependentă ar fi "IO" și variabila independentă ar fi "nivel educațional" care are cinci grupuri: "mediu", "licență", "masterat", "rezidențiat" și "doctorat").

a) O analiză de varianță one-way pentru scoruri relaționale a indicat un efect semnificativ al vârstei respondenților la nivelul combinat al grupurilor, în particular al ancorelor carierei axate pe nevoi ($F_{4,1,3}=4,402$, $p=0,002$), față de relația lineară a axelor și nivelul factorilor ($F_{2,1,1}=14,13$, $p<0,01$), unde media se crește pe intervalele de vârstă la 36-40 de ani, oferind un nivel mediu ($M=3,37$, $SD=0,59$), iar la 46-50 de ani crește la un nivel înalt al punctajului acumulat ($M=4,57$, $SD=0,57$). Diferența dintre medii a intervalului AN (metoda Scheffe de

analiză), dintre grupurile cu vârsta 26-30 ani și 46-50 de ani sunt diferite ($J-I=-0,44$, $p=0,09$). Ancora carierei AV a surprins o semnificație de natură lineară dintre grupurile de vârstă ($F_{4,1,3}=4,75$, $p=0,05$).

Acest fapt confirmă tendința de auto-actualizare a nevoilor față de ancorele axate pe talente la nivelul conceptului de sine, în special în intervalul de vârstă cuprins între 33-36 de ani, unde în același interval de vârstă, AV concentrează cel mai mare scor al său ($M=3,72$, $SD=0,69$) și un procent mediu acumulat (62%), iar distribuțiile de frecvență în acest interval demonstrând o asimetrie de dreapta (skewness $-0,24$) și o ascuțire majoră (kurtosis $-0,92$). O similaritate distributivă a scorurilor poate fi urmărită în cadrul ancorei carierei axată pe valori care la început se repartizează în paralel și apoi se distanțează prin intervalele scorurilor mult mai mic, acumulate pe parcursul vârstei (Figura 2). Acest fapt ne vorbește despre primordialitatea psihologică a dezvoltării ancorelor carierei axate pe nevoi la nivelul conceptului de sine, față de cele axate pe talente și valori. Așadar, putem doar confirma existența unei interrelații dintre nevoi, valori și talente la nivel axelor carierei raportate la vârsta respondenților, unde ancora axată pe nevoi își asumă rolul de catalizator al ancorei axate pe talente, iar AT plonjează la nivelul scorurilor mici pe intervalul de vârstă 41-45 de ani ($M=3,39$, $SD=0,85$). Acest fapt ne face să afirmăm din nou ipoteza 1 (*Mediile profesionale din sfera serviciilor destinate societății tind să mobilizeze primar ancorele axate pe nevoi și valori, iar secundar cele axate pe talente*). Bineînțeles că acest fapt mai poate fi demonstrat prin intermediul studiilor longitudinale, însă în cadrul cercetării noastre nu am avut un astfel de obiectiv.

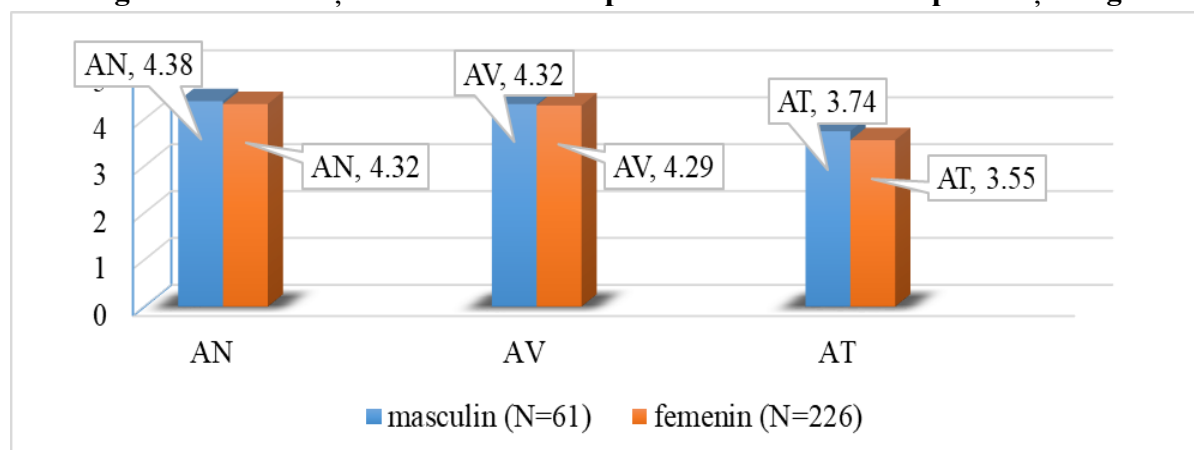
În cadrul repartiției pe domenii profesionale ancora carierei axată pe nevoi demonstrează semnificație înaltă dintre grupurile medicină, educație și asistență socială, prin componentele combinate a scorurilor ($F_{2,1,1}=4,266$, $p=0,015$) și față de relația lineară a axelor și nivelul factorilor ($F_{2,1,1}=8,18$, $p=0,005$) având un grad de asimetrie de dreapta a distribuției scorurilor de $-0,06$ și turtire de $-0,09$. Domeniul profesional medicină acumulează ($M=4,47$, $SD=0,62$), un nivel înalt procentual (74,5%), cu distribuțiile de frecvență în acest interval demonstrând o asimetrie de dreapta (skewness $-0,19$) și o ascuțire (kurtosis $-0,11$) față de lotul educație ($M=4,31$, $SD=0,56$) și asistență socială ($M=4,23$, $SD=0,60$), un nivel mediu procentual (71,8%), care caracterizează distribuții a frecvenței scorurilor cu o asimetrie e stânga și ascuțire mai înaltă (asistență socială: skewness $0,05$, kurtosis $-0,77$; educație: skewness $0,05$; kurtosis $-0,68$). Acest fapt se datorează aspectelor care satisfac mai înalt nevoia de autonomie, independență, securitate și stabilitate față de muncă, securitate și stabilitate geografică precum și integrarea stilului de viață din domeniul profesional medicină, fapt ilustrat în subpunctul c) al acestui compartiment.

Desigur nu este un secret că față de domeniul profesional educație sau asistență socială în medicină se pune un accent mai mic de nevoile resursei umane din instituțiile medico-sanitare de profil, care deține un stil de muncă ce oferă integrarea unui grafic de muncă mult mai flexibil, precum este cel în ture, regulamente generale și epidemiologice cu privire la securitatea muncii, demersuri interne referitor la procedura de muncă și standarde operaționale. De fapt toți respondenții participanți din domeniul medicinei, practică acest stil de activitate profesională destul de flexibilă, fapt care le oferă să integreze un stil de viață mai personalizat înafara activității profesionale. Celelate axe AV și AT a ancorelor carierei nu au demonstrat semnificații relevante nici la nivel de variație dintre grupuri, nici la nivel de linearitate sau deviere a linearității dintre scorurile lor în dependență de variabila independentă domeniul profesional. Din considerentele date, acest manifest semnificativ al ancorelor carierei axate pe nevoi prezintă un accent predestinat în cariera medicului, iar în

competiția de mobilizare ancora carierei axată pe nevoi câștigă din nou întâietatea, ceea ce ne face să afirmăm din nou ipoteza 1 (*Mediile profesionale din sfera serviciilor destinate societății tind să mobilizeze primar ancorele axate pe nevoi și valori, iar secundar cele axate pe talente*).

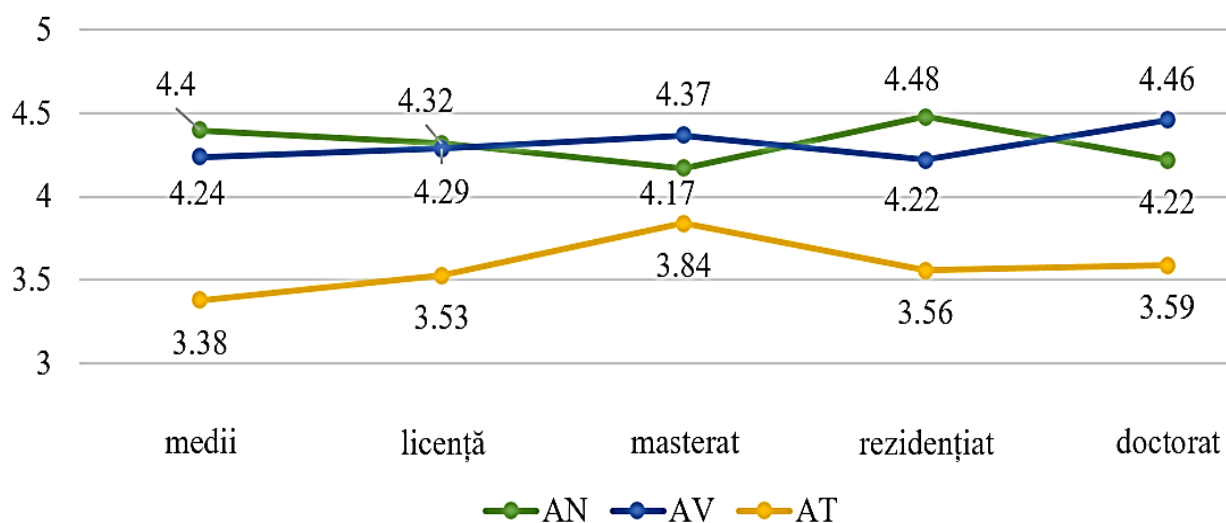
Genul a fost de asemenea un criteriu precăutat pe dimensiunile axelor ancorelor carierei, astfel din cauza faptului că varianțele pentru grupurile masculin și feminin, sunt diferite semnificativ pe axele ancorelor carierei, am utilizat un test *t* pentru varianțe inegale, însă statistic nu am identificat semnificații dintre aceste două grupuri. Ancorele carierei axată pe talente împărtășește o semnificație puțin mai mare ($U=5844,5$, $N_1=61$, $N_2=226$, $p=0,068$, two-tailed) comparativ cu scorurile pe axele AN și AV. Această particularitate survine din inegalitatea de gen a eșantionului de ceretare în domeniul asistență socială și educație (Figura 3).

Figura 3. Distribuția scorurilor medii pe axele carierelor în dependență de gen

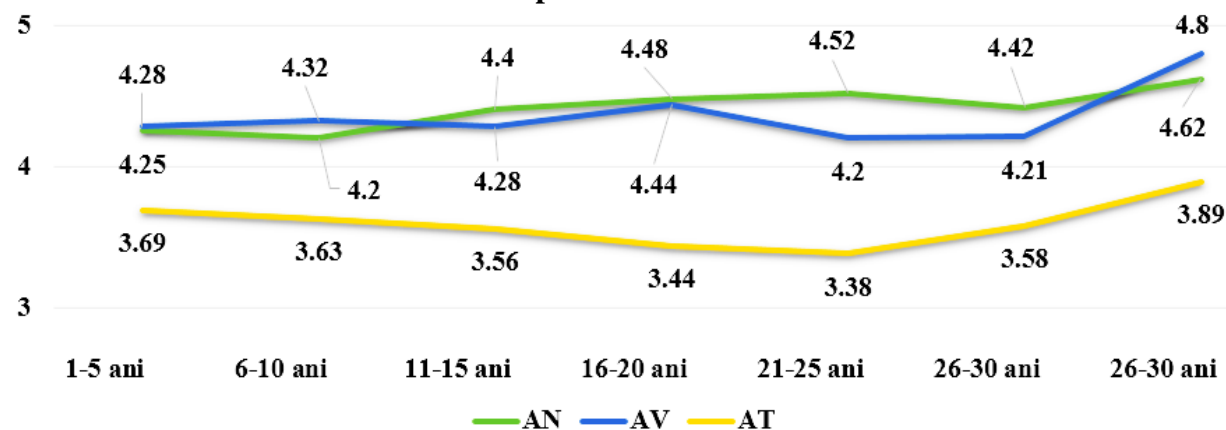

Într-o cercetare adiacentă a fost demonstrat că inegalitatea de gen per domeniu profesional este mult influențată de prestigiul profesiei în societate și remunerarea monetară, astfel bărbații optează mai mult pentru cariere ce oferă un prestigiu și o remunerare mai înaltă (Zubenschi M., 2018).

Din figura 4 se observă că mediile ancorele carierei pe axa nevoi ($M=4,31$ $SD=0,59$), un nivel mediu procentual (71,3%), practic sunt identice cu axa valori ($M=4,29$, $SD=0,75$), un nivel mediu procentual (71,5%), pentru grupul care au finalizat licența ($N=121$), pe când ancorele carierei pe axa nevoi al celor 81 de medici, se instrumentalizează preponderent la ciclul rezidențiat ($M= 4,48$, $SD=0,62$), un nivel mediu procentual (74,7%), iar cea a valorilor în cadrul doctoratului ($M=4,46$, $SD=0,85$) pentru 16 respondenți din domeniul medicinei și al educației la un nivel mediu procentual (74,3%).

Figura 4. Distribuția scorurilor medii pe axele carierelor în dependență de nivelul de educație

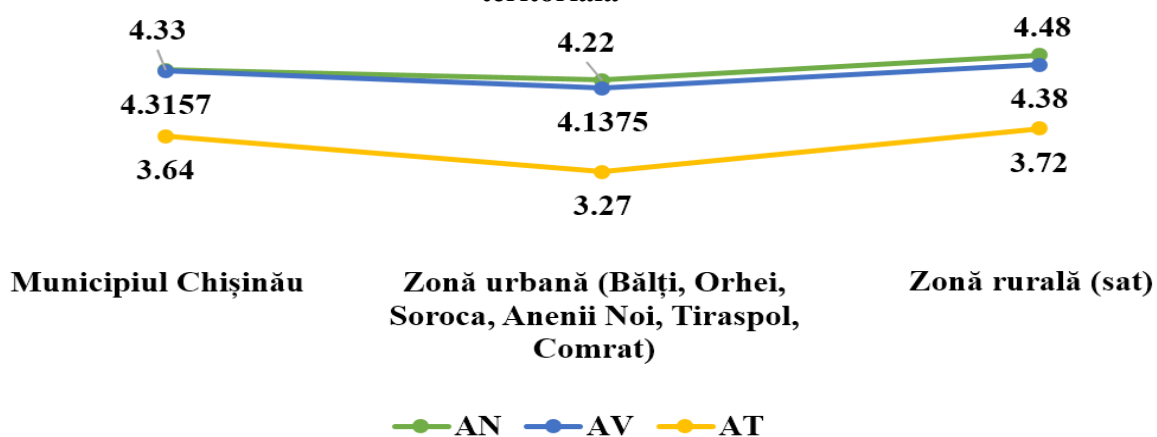
În urma analizei de varianță, variabila independentă "Nivelul de educație" identifică relații semnificative dintre grupurile sale (licență, masterat, rezidențiat și doctorat) la nivelul ancorelor carierei axate pe nevoi ($F=2,41$, $DF=4$, $p=0,05$). Iar metoda Scheffe de analiză a intervalului a descoperit că ancorele carierei pe axa nevoie pe intervalul "masterat" este diferită de "rezidențiat". Acest fapt ne conduce spre ideea că în cadrul lotului nostru de cercetare, finalizarea ciclului masterat și doctorat prezintă o valoare, pe când rezidențiatul este un deziderat axat pe nevoie al carierei din domeniul medicinei.

Figura 5. Distribuția scorurilor medii pe axele carierelor în dependență de stagiul profesional

Segmentarea a câte cinci ani, relevă morfisme a varianței scorurilor stagiul profesional pe axele carierei. AN prezintă semnificații lineare a stagiilor profesionale ($F_{6,1,1,5}=7,907$, $p=0,005$), unde media prezintă intervale de $[4,2; 4,62]$, variază în funcție de procentul acumulat de la un nivel mediu spre unul înalt, a cărei extremitate se majorează la 26-30 de ani, unde traversează momente critice pe intervalele de ani 6-10 ani (skewenes 0,34; kurtosis 0,18), 21-25 ani (skewenes -0,11; kurtosis -1,19), și 26-30 ani (skewenes -0,408, kurtosis -0,606) muncii într-un domeniu profesional. Celelalte axe AT și AV semnificații nu au prezentat, însă observăm din figura 5 că AT oferă cea mai mică medie precum și cea mai mică distribuție, comparativ cu AN și AV, ceea ce ne face să confirmăm din nou ipoteza 1.

Ancorele carierei axate pe nevoi și valori nu manifestă semnificații, pe când axa talente demonstrează prin componentele combinate a scorurilor ($F_{2,1,1}=5,14$, $p=0,006$) și față de relația deviere de la linearitatea per zone teritoriale a axelor ($F_{2,1,1}=10,0$, $p=0,002$). Toate mediile zonelor teritoriale oferă un procent mediu al ancorelor carierei pe intervalul [3,27; 4,48], astfel prin metoda Scheffe de analiză a intervalului se surprinde că axa talent a ancorelor carierei pe zona teritorială "Municipiul Chișinău" este diferită de "Zona urbană (Bălți, Orhei, Soroca, Anenii Noi, Tiraspol, Comrat)" ($p=0,012$), precum și "Zona rurală" e diferită de "Zona urbană (Bălți, Orhei, Soroca, Anenii Noi, Tiraspol, Comrat)" ($p=0,025$), ar alte diferențe semnificative nu s-au mai găsit. Aastă diferență este conferită de domeniul profesional, deoarece în zona rurală activează 41 de respondenți din domeniul asistenței sociale, în zona urbană 48 de respondenți din domeniul asistenței sociale și educației, iar în municipiul Chișinău sunt active resursele umane din toate cele trei domenii profesionale ($N=198$). Cauzele acestor diferențe se pot elucidă în cadrul relației interne a ancorei carierei axate pe talent cu variabila independentă "zonă teritorială" și componentele sale dependente: competență tehnic funcțională, competența managerială generală și creativitate antreprenorială.

Figura 6. Distribuția scorurilor medii pe axele carierelor în dependență de zonă teritorială

b) Relațiile interaxiale ale ancorelor carierei respondenților demonstrează o corelație înaltă pozitivă Pearson dintre axa talentelor și cea a valorilor ($r=0,68$, $DF=285$, $p<0,001$), una de un grad mai mic de semnificație dintre AN și AV ($r=0,37$, $DF=285$, $p<0,001$), iar alta care este semnificativă dar nu demonstrează un grad înalt de corelație Pearson e cea dintre AN și AT ($r=0,27$, $DF=285$, $p<0,001$). Astfel putem totaliza faptul că există probabilități individuale înalte a relației cauză – efect dintre ancorele carierei axate pe talentele și ancorele carierei axate pe valori, mărind nivelul ancorei carierei axate pe talente, de pildă a variabilelor sale (CF, CM și CA) la respondenții lotului de constatare, putem ridica nivelul ancorelor carierei axate pe valori și vice versa.

c) Studiind relațiile interne ale axelor dintre variabilele independente și componentele sale dependente, ne-am propus să le sistematizăm într-un tabel (Tabelul 1).

Tabelul 1. Relațiilor interne ale axelor dintre variabilele independente și componentele sale

Variabile independente	<p align="center">Componentele axelor per variabile dependente:</p> $AN = (AI + SSM + SST + ISV)/4$ $AT = (CF + CM + CA)/3$ $AV = (SD+PC)/2$	Axe
Vârștă	<p>Analiza de varianță ANOVA pe axa nevoilor a ancorelor carierelor oferă variații semnificative dintre grupurile sale pe dimensiunea scalelor securitate și stabilitate față de locul de muncă ($F=2,85$, $p=0,024$) și cea a securității și stabilității față de locul de trai ($F=12,54$, $p<0,001$), oferind tendințe particulare a variabilei de vârstă prin dispoziții semnificative a SST ($H=69,86$, $SD=32$, $p<0,001$).</p> <p>Metoda Scheffé de studiere a diferențelor dintre medii la nivelul SST, oferă informație precum că următoarele intervale de vârstă sunt diferite dintre grupul "25-30 de ani" comparativ cu: "36-40 de ani" ($p=0,013$), "41-45 de ani" ($p=0,05$), "46-50 de ani" ($p<0,001$); grupul "31-35 de ani" raportat la "46-50 de ani" ($p=0,001$); grupul "36-40 de ani" în relație cu "46-50 de ani" ($p=0,014$) și grupul "41-45 de ani" diferit de "46-50 de ani" ($p=0,015$).</p> <p>În cadrul testului Jonckheere-Terpstra am determinat că distribuțiile din fiecare grup (adică distribuția scorurilor pentru fiecare grup al variabilei independente vârstă) au aceeași formă și aceeași variabilitate, la nivelul ancorei carierei SST, unde se observă o tendință înalt pozitivă ($J-T=5,81$, $SD=33$, two-tailed $p<0,001$), adică odată cu vârsta se amplifică cerința de a se asigura o stabilitate și o securitate geografică în cadrul carierei de medic, profesor sau asistent social.</p> <p>Repartizarea variabilelor în dependență de varianța scorurilor vârstă, domeniul profesional și ancorele carierei axate pe nevoi, oferă corelații dintre medicină și SST ($F=4,56$, $p=0,002$), educație SSM ($F=2,85$, $p=0,024$) și SST ($F=12,54$, $p<0,001$), asistență socială și SST ($F=10,69$, $p<0,001$).</p> <p>Acest fapt ne induce să concluzionăm că mediile profesionale investigate potrivit modelul circular a lui Voss se află la un nivel de conservare a resurselor proprii prin satisfacerea nevoilor aspectelor private și profesionale. Starea de conservare argumentează în favoarea validării ipotezelor 1b (<i>Mediul profesional studiat va demonstra un grad mai înalt al nevoii de mobilizare a ancorei carierei securitate / stabilitate.</i>) și 1c (<i>Eșantionul investigat va demonstra un nivel mai saturat al ancorei axate pe nevoie securitate / stabilitate geografică față de ancora carierei securitate / stabilitate în muncă.</i>).</p>	AN
	<p>Competența managerială generală prezintă un prag de semnificație înalt ($F=3,56$, $p=0,007$) dintre grupurile variabilei independente vârstă, unde grupului "25-30 de ani" este diferit de "41-45 de ani" ($p=0,05$). Analiza de variație a distribuției scorurilor dintre vârstă și competența funcțional tehnică precum era de așteptat demonstrează un prag de semnificativ înalt ($F=2,34$, $p=0,05$).</p> <p>Axa talent a ancorelor carierelor relevă tendințe particulare a variabilei de vârstă prin dispoziții semnificative la nivelul competenței antreprenoriale ($H=45,82$, $DF=32$, $p=0,55$). Acest fapt se datorează proceselor de raportare a axelor la valori și nevoi în dependență de vârstă (figura 2.13.).</p> <p>Repartizarea variabilelor în dependență de vârstă, domeniul profesional și ancorele carierei axate pe talente oferă corelații pe lotul medicină și CF ($F=4,56$, $p=0,002$). Fenomenul care demonstrează natura ordinală a variabilei independente vârstă pe axa valorilor a ancorelor carierei, a saturat cu arumentele statistice existența tendințelor la nivelul ancorei carierei competenței tehnice funcționale ($J-T=2,54$, $SD=33$, two-tailed $p=0,01$) și a competenței manageriale generale ($J-T=-3,79$, $SD=33$, two-tailed $p<0,001$). Aceste ipostaze confirmă faptul că odată cu înaintarea în vârstă competențele tehnice funcționale cresc, pe când cele manageriale scad în realitatea mediilor profesionale cercetate.</p>	AT
	<p>Pentru domenii profesionale vârsta respondenților este o variabilă foarte semnificativă, în cadrul loturilor educație ($F=4,40$, $p=0,002$) și asistență socială ($F=3,43$, $p=0,011$), acest fapt ține de caracterul distribuției per lot total a variabilelor dintre domeniul profesional și vârstă (anexa), unde intervalul de vârstă 25-30 de ani în asistență socială reprezintă cel mai mare procent cumulativ</p>	AV

	16,03% comparativ cu celelalte profesii.	
Gen	<p>Unde securitatea stabilitatea în muncă din domeniul asistenței sociale, media pentru femei ($M=5,31$, $SD=0,77$) sunt semnificativ mai mari ($t=-2,17$, $DF=106$, two-tailed $p=0,03$) decât pentru bărbați ($M=4,75$, $SD=1,37$).</p> <p>La nivelul particular al variabilelor ancorelor carierei axate pe nevoie, media pentru variabila autonomie/independență din domeniul medicinei pentru bărbați ($M=4,36$, $SD=0,99$) sunt semnificativ mai mari ($t=3,51$, $DF=87$, two-tailed $p=0,001$) decât pentru femei ($M=3,71$, $SD=0,76$). Ancora autonomie/independență în urma analizei scorurilor testului U Mann-Whitney per lot total a identificat că scorurile la bărbați per lot total sunt semnificativ mai mari decât la femei ($U = 5363$, $N1 = 61$, $N2 = 226$, $p = 0,008$, two-tailed). În cazul domeniului profesional medicină etalatăm o corelație negativ mică cu un prag de semnificație înalt dintre gen și autonomie/independență ($r=-0,35$, $p=0,001$), această diferență surprinde faptul că etalonarea în funcție de gen, în realitatea domeniilor profesionale educație și asistență socială prezintă o denaturare, deci o inegalitate de gen.</p>	AN
	<p>Testul U Mann-Whitney a concluzionat că scorurile competenței funcționale tehnice la bărbați per lot total sunt semnificativ mai mari decât la femei ($U = 5720$, $N1 = 61$, $N2 = 226$, $p = 0,041$, two-tailed). De asemenea, variabilele AV demonstrează variații diferite pentru bărbați din domeniul medicinei la nivelul competenței manageriale ($M=3,47$, $SD=1,17$) fiind semnificativ mai mari ($t=2,83$, $DF=69,8$, two-tailed $p=0,006$) decât pentru femei ($M=2,79$, $SD=1,06$), precum și la nivelul creativității antreprenoriale ($M=3,62$, $SD=0,96$), fiind semnificativ mai mari ($t=1,95$, $DF=83,26$, two-tailed $p=0,054$), comparativ cu femeile ($M=3,19$, $SD=1,14$).</p>	AT
	<p>Axa valorii al ancorelor carierei prezintă variații diferite pentru cele două grupuri (bărbați și femei) în raport cu variabila ancorei carierei provocare pură din domeniul medicinei, unde pentru bărbați ($M=3,90$, $SD=0,97$) sunt semnificativ mai mari ($t= 2,87$, $DF=79,2$, two-tailed $p=0,005$) decât pentru femei ($M=3,28$, $SD=1,06$). În cazul dat, bărbați împărtășesc o valoare comună precum este ancora carierei CP, unde drept stimul motivațional este un eveniment circumstanțial ce se focalizează în dependență de interesul și câștigul aparent.</p>	AV
Domeniu profesional	<p>Există o relație semnificativă dintre AN și domeniul profesional ($F=4,27$, $p=0,02$), demonstrată prin existența diferenței dintre scorurile ancorei carierei axate pe nevoi a medicilor și asistenților sociali ($p=0,016$).</p> <p>Domeniul profesional medicină oferă corelații Pearson pozitive dintre AN și AV ($r=0,45$, $p<0,001$), precum și toate ancorele carierei componente: autonomie/independență ($r=0,46$, $p<0,001$), o predictibilitate și remunerare pentru durata la locul de muncă SSM ($r=0,68$, $p<0,001$), SST ($r=0,65$ $p<0,001$) și ISV ($r=0,71$, $p<0,001$).</p> <p>În cadrul lotului educație există corelații pozitive dintre AN cu axa AV ($r=0,37$, $p<0,001$) și ancorele: AI ($r=0,55$, $p<0,001$), SSM ($r=0,64$, $p<0,001$), SST ($r=0,65$, $p<0,001$) și ISV ($r=0,65$, $p<0,001$).</p> <p>Asistenții sociali la nivelul corelație Pearson dintre ancorele carierei axate pe nevoi oferă corelații semnificative cu axele AT ($r=0,48$, $p<0,001$) și AV ($r=0,48$, $p<0,001$), iar în particular cu AI ($r=0,62$, $p<0,001$), SSM ($r=0,68$, $p<0,001$) și o flexibilitate și libertate de a balansa viața de familie și muncă în cadrul ISV ($r=0,64$, $p<0,001$).</p> <p>Medicilor astfel nu le pasă de securitatea sau stabilitatea în muncă, având în vedere că cadrele didactice arată o cerere mai mică în ceea ce privește siguranța și stabilitatea muncii, însă printre asistenții sociali s-au observat indicii înalți de stabilitate și securitate, centrate pe locul de muncă sau pe domiciliul geografic.</p> <p>În rândul asistenților sociali am putut observa un indice înalt de stabilitate și securitate. Această ancoră se datorează nevoii de securitate și stabilitate pentru viitoarele evenimente de viață ce tind să fie mai previzibile. Cadrele didactice arată o cerere mai mică în ceea ce privește siguranța și stabilitatea muncii.</p> <p>Investigarea variabilelor AN în funcție de domeniul profesional relevă din nou existența interdependenței dintre axele AN și AV în cadrul grupurilor profesionale, iar asistenții sociali semnifică corelații Pearson în limitele ancorelor</p>	AN

	<p>carierii axate pe talente, ca o adaptare la cerințele interne și externe a ancorelor carierii, precum este ISV oponentă a CP.</p>	
	<p>Axa talente demonstrează prin componentele combinate a scorurilor dintre grupurile profesionale și competența tehnică funcțională ($F=11,28$, $p<0,001$), competența managerială generală ($F=2,89$, $p=0,057$) și a creativității antreprenoriale ($F=3,07$, $p=0,48$) relații semnificative. Analiză intervalului prin metoda Scheffe relatează diferențe semnificative dintre medicină și educație ($p=0,002$), asistență socială și medicină ($p<0,001$) a competenței tehnice funcționale, fapt care validează ipoteza 1f (<i>Medici vor fi poziționa mai culant competența funcțional tehnică, în raport cu celelalte medii profesionale supuse cercetării, drept o condiție a mobilizării externe a ancorei carierii axate pe talente, și asumarea mai frecventă a angajamentelor multiple și antecedentelor profesionalei.</i>).</p>	AT
	<p>Corelația Pearson dintre ancora axată pe valori și SD ($r=0,75$, $p<0,001$), precum AV și CP ($r=0,85$, $p<0,001$) corelează semnificativ pozitiv în cadrul eșantionului cercetat. În medicină corelația Pearson dintre AV și SD este de ($r=0,68$ $p<0,001$), AV și CP ($r=0,84$, $p<0,001$), în educație dintre AV și SD este de ($r=0,75$ $p<0,001$), AV și CP ($r=0,85$, $p<0,001$), în asistență socială dintre AV și SD este de ($r=0,85$ $p<0,001$), AV și CP ($r=0,87$, $p<0,001$). Din informația dată, concluzionăm că cel mai înalt grad de corelație în cadrul servirea sau dedicare pentru o cauză, care are drept scop de a face societatea mai bună, precum și valoarea constituientă a cărei este puterea și influența de a fi competitiv și a învinge (ancora carierii provocare pură) o împărtășesc asistenții sociali. Oricum corelațiile înalte pozitive a anorei carierii SD susține ipoteza 1a (<i>Persoanele participante la cercetare vor avea o incidență mai înaltă a ancorei axate pe valoare - serviciu sau dedicare pentru o cauză.</i>).</p>	AV
Nivelul de educație	<p>Per total SST a fost semnificativă ($F=4,76$, $p=0,001$). Când s-a efectuat o analiză Kruskal-Wallis test, s-au identificat semnificații dintre nivelul de educație și ancorele carierii axată pe nevoi ($H=9,03$, $DF=3$, $p=0,029$), precum și SST ($H=14,21$, $DF=3$, $p=0,003$). Nu a existat nici o diferență semnificativă dintre celelalte variabile componente. Actualitatea ancorei carierii SST comparativ cu SSM, AI și ISV o prioritizează înaintea celor trei pe axa ancorelor carierii axate pe nevoi. Doar prin saturarea acestei condiții, se vor satisface prin urmare SSM, AI și ISV, în situația în care ancora carierii provocare pură nu va demonstra inconsistență, în relația dihotomică $ISV \leftrightarrow CP$.</p>	AN
	<p>Analiza de varianță Anova este semnificativă în cadrul CF ($F=6,41$, $p<0,001$) și CM ($F=3,83$, $p<0,001$). Testul Kruskal-Wallis prezintă tendințe particulare a variabilei nivelul de educației prin dispoziții semnificative pentru AT ($H=7,67$, $DF=3$, $p=0,053$), CF ($H=69,86$, $DF=3$, $p<0,001$), CM ($H=16,06$ $DF=3$, $p=0,001$) și CA ($H=9,93$, $DF=3$, $p=0,019$). Iar semnificațiile Jonkchkeere-Terpista elucidează tendința pozitivă pe care o dezvoltă ancora carierii competența tehnică funcțională pentru tot lotul de respondenți ($J-T=4,81$, $DF=4$, two-tailed $p<0,001$). Astfel putem afirma că există diferențe semnificative dintre variabila independentă nivelul de educație și componentele AT, unde CF se va mări odată cu ridicarea nivelului de educație, în cadrul ariilor profesionale prezente în cercetarea noastră.</p>	AT
	<p>Ancorele carierii axate pe valori nu demonstrează corelații sau tendințe semnificative raportate la variabila independentă.</p>	AV
Stagiul profesional	<p>Relația pe care o dezvoltă variabila independentă ”stagiul profesional” cu componentele AN, este semnificativă în contact cu SST ($F=6,38$, $p<0,001$), și oferă tendințe semnificative pozitive în urma investigării Kruskal-Wallis și Jonkchkeere-Terpista test a tendințelor de rang, unde AN ($J-T=2,67$, $DF=7$, two-tailed $p=0,008$), SST ($H=33,25$, $DF=6$, $p<0,001$) și SST ($J-T=5,18$, $DF=7$, two-tailed $p<0,001$). Existența acestor semnificații, demonstrează raportul pozitiv dintre ”stagiul profesional”, pe dimensiunea ancorelor carierii axate pe nevoi, în particular a securității și stabilității față de locul de trai.</p>	AN
	<p>Tendința semnificativ negativă dintre ancora carierii competența generală managerială ($J-T=-2,81$, $DF=7$, two-tailed $p=0,005$) în relația sa cu ”stagiul profesional” este caracterizată de media rangului cea mai semnificativă pe</p>	AT

	intervalul "1-5 ani" (M=3,48, SD=0,11) și cea mai puțin semnificativă a CM pe intervalul "21-25 de ani" (M=2,8, SD=1,28). Această semnificație argumentează în defavoarea tendinței pragmatice a procesului de saturare dintre ancora carierei competența managerială și stagiul profesional.	
	Semnificații dintre stagiul profesional, AV, ancorele carierei CP și SD nu s-au identificat.	AV
Zonă teritorială	<p>Analiza de varianță Anova one-way pentru scoruri relaționate a indicat relații semnificative a zonei teritoriale în cele trei condiții cu AI ($F_{1,1,2}=4,1$, $p=0,034$), SST ($F_{1,1,2}=5,71$, $p=0,004$) și ISV ($F_{1,1,2}=4,85$, $p=0,008$), precum și tendințe semnificative a rangurilor acestor variabile dependente în urma analizei de varianță Anova (pe ranguri), unde AI ($H=6,85$, $DF=2$, $p=0,033$), SST ($H=10,61$, $DF=2$, $p=0,007$), ISV ($H=9,61$, $DF=2$, $p=0,01$), precum și în cazul testului Jonckheere-Terpista AI ($J-T=-2,54$, $DF=3$, two-tailed $p=0,011$) și SST ($J-T=3,07$, $DF=3$, two-tailed $p=0,002$). Media ancorei carierei autonomie/independență poartă un raport semnificativ înalt al ariilor profesionale selectate în municipiul Chișinău (M=3,94, SD=0,93), și cea mai mică în zona rurală (M=3,52, SD=0,93). Media ancorei carierei securitate/stabilitate geografică este cea mai semnificativă în zona rurală (M=3,94, SD=1,45), iar în municipiul Chișinău cea mai mică (M=3,23, SD=1,21). ISV prezintă semnificații pe medii în zona rurală (M=5,12, SD=0,74) comparativ cu municipiul Chișinău (M=4,89, SD=0,82).</p> <p>În dependență de zona teritorială ancorele carierei AI, SST și ISV suplinesc condiții semnificative divergent: AI evocă tangențe semnificative în municipiu, iar SST și ISV în ruralitate.</p>	AN
	<p>Ancora carierei axată pe talente are un prag înalt de semnificație la nivelul celor două variabile constitutive CF ($F=3,41$, $p=0,034$) și CA ($F=4,29$, $p=0,015$), unde mediile în dependență de criteriul "zonă teritorială" ai CF sunt cele mai semnificative în Chișinău (M=3,99, SD=0,91) a celor trei domenii profesionale, comparativ cu zona urbană (M=3,61, SD=0,95) a domeniilor profesionale educație și asistență socială. Media CA subliniază cele mai înalte semnificații în zona rurală (M=3,79, SD=1,12) comparativ cu zona urbană (Bălți, Orhei, Soroca, Anenii Noi, Tiraspol, Comrat), și tendințe semnificative în creștere a creativității antreprenoriale ($H=7,58$, $DF=2$, $p=0,023$) în ruralitate a domeniului profesional asistență socială.</p> <p>O analiză Kruskal-Wallis test sau Anova pe ranguri pentru scoruri relaționate elucidează o tendință pozitivă a AT ($H=8,89$, $DF=2$, $p=0,012$) pe dimensiunea zonei teritoriale.</p> <p>În relația cu zona teritorială, AT va aprofunda mai înalt ancora carierei competență tehnică funcțională în municipiu Chișinău (medicină), iar în zona urbană ancora carierei creativitate antreprenorială.</p>	AT
	Semnificații dintre zona teritorială, AV, ancorele carierei CP și SD nu s-au identificat.	AV

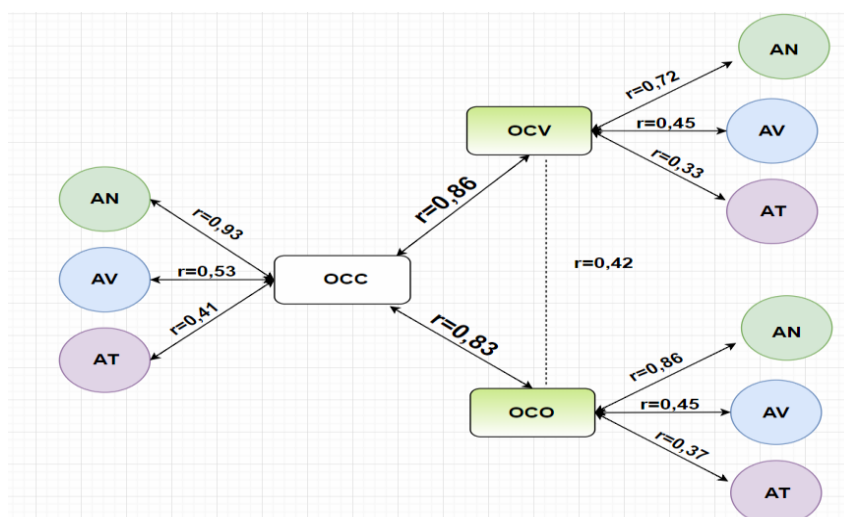
Sursa: Elaborat de autor

d) În continuare vom precăuta ipotezele înaintate (1g, 1d, 1e, 2d, 2f și 2e), iar pentru validarea sau infirmarea acestora am reieșit din particularitățile semnificațiilor oferite de One way Anova pentru eșantioane independente și corelația Pearson în relațiile particulare a axelor și ancorelor cu celelate variabile independente

Domeniul profesional prezintă semnificații înalte a grupurilor cu ancorele carierei: orientarea carierei pe verticală ($F_{2,284}=6,66$, $p=0,001$), (unde intervalele medicină și educație ($p=0,06$), asistență socială și medicină ($p=0,007$) sunt diferite), orientarea carierei pe orizontală ($F_{2,284}=3,32$, $p=0,037$), iar metoda Scheffe de analiză a intervalului a observă că intervalele asistență socială și medicină sunt diferite ($p=0,042$) și cu ancora carierei ghidare către condiții ($F_{2,284}=6,14$, $p=0,002$) (unde intervalele medicină și educație ($p=0,045$), asistență socială și medicină ($p=0,003$)). Aceste diferențe țin de mediile grupurilor ancorelor carierei, astfel OCV adună medie pe domeniul profesional medicină (M=4,31, SD=0,72),

educație ($M=4,0$, $SD=0,54$) și asistență socială ($M=0,40$, $SD=0,71$); OCO medicină ($M=4,77$, $SD=0,64$), educație ($M=4,68$, $SD=0,6$) și asistență socială ($M=4,54$, $SD=0,6$), OCC pe domeniul profesional: medicină ($M=4,54$, $SD=0,58$), educație ($M=4,31$, $SD=0,34$) și asistență socială ($M=4,28$, $SD=0,55$). În cadrul acestor ancore ale carierei domeniul profesional oferă cele mai înalte medii semnificative, ceea ce validează **ipoteza 1g** (*Accentul pe aspectele interne a carierei la mediile profesionale din sfera serviciilor destinate umanității, vor orienta cariera pe orizontală peste media prevăzută de ancorele carierei*). Însă din cele relevate mai sus se observă că semnificații înalte a domeniilor profesionale cercetate, peste media prevăzută de către particularitatea scalei ce o semnalează ancora carierei OCC doar pentru domeniul profesional medicină.

Genul respondenților trezește interes, deoarece nu prezintă semnificații la nivelul celor trei axe, însă valorile variabilei dependente IO, din grupul masculin are tendința să fie mai mare față de grupul feminin. Ancora carierei identitate organizațională (IO) în urma analizei de varianță ANOVA nu este semnificativă pentru variabilele independente gen, domeniu profesional, vârstă și stagiul profesional, însă este prezintă semnificații majore pentru scoruri relaționate cu nivelul de educație și zona teritorială. Această ultimă informație ține de variațiile intervalelor variabilelor independente. Așa dar, dependența semnificativă a IO de nivelul educației ($F_{2,284}=2,32$, $p=0,5$) în condițiile absolvirii studiilor "medii" au o medie de 3,36 puncte și o deviere standard 0,97, "licență" ($M=3,48$, $SD=0,95$), "masterat" ($M=3,78$, $SD=0,84$), "rezidențiat" ($M=3,28$, $SD=0,95$) și "doctorat" ($M=3,61$, $SD=1,11$), unde metoda Scheffe de analiză a intervalului nu a semnalat diferențe pe intervalele nivelului de educație, deoarece toate medile surprind un procent acumulat mediu o scalei ancorelor carierei IO. Nivelul de educație prezintă o investiție internă, manifestată printr-o relație foarte apropiată de conceptul de sine a persoanei, proiectată de dorința și interesul de realizare personală și vocațională. Oricum, ancora carierei identitate organizațională nu se consolidează clasic doar pe dimensiunea nivelului de educație, ea foarte mult este influențată de mediul organizațional, de valorile, politicile organizației și a societății în relația acestora cu persoana. Adeseori caracteristicile de mediu se prezintă ca o materie tampon în calea dezvoltării personale, care își pun o amprentă vădită pe rezultatul experiențelor și a satisfacerii interesului. Această amprentă ține să uniformizeze interesele și valorile personale în favoarea proiectării mediului profesional prin prisma politicilor în raport cu dimensiunea profesională, precum și a ancorelor carierei. Zădarnic vom pune accentul doar pe nivelul educației al persoanei, dacă nu vom precăuta dimensiunea mediului (în cazul nostru zonă teritorială) în relația acesteia cu ancora carierei identitate organizațională, semnificații de varianță care probează natura mediului organizațional. IO corelează bifatorial Pearson cu ancorele carierei pe axele valori și talente, unde oferă nivele înalte de semnificație pozitivă a coeficientului Pearson: AV ($r=0,77$, $p<0,001$), AT ($r=0,91$, $p<0,001$). O analiză de varianță one-way demonstrează legătura semnificativă dintre intervalele zonei teritorială și IO ($F_{2,284}=3,1$, $p=0,048$). Mediile pe intervalele variabilei zonei teritoriale fiind "municipiul Chișinău" ($M=3,52$, $SD=0,96$), "zonă urbană (Bălți, Orhei, Soroca, Anenii Noi, Tiraspol, Comrat)" de 3,18 unde devierea standard este 0,94 și "zonă rurală (sat)" ($M=3,61$, $SD=0,86$). Aceste argumente favorizează afirmarea ipotezei **1d** (*Conceptul de sine și investirea în aspectele interne ale carierei, la participanții cercetării date (medicii, profesorii și asistenții sociali) vor demonstra o identitate organizațională medie*).

Figura 7. Corelațiile Pearson dintre orientările ancorelor carierei, unde $p < 0,001$

În raport de corelație Pearson dintre ancorele carierei pe axele sale cu variabilele sale codependente și alte ancore, sunt stabilite o multitudine de relații semnificative. Prin urmare, dintre AN și orientarea carierei pe verticală ($r=0,72$, $p < 0,001$), orientarea carierei pe orizontală ($r=0,86$, $p < 0,001$) și ghidare spre condiții ($r=0,93$, $p < 0,001$). AV este semnificativă în relațiile sale cu OCV ($r=0,45$, $p < 0,001$), OCO ($r=0,45$, $p < 0,001$) și OCC ($r=0,53$, $p < 0,001$). AT relaționează relativ cu OCO ($r=0,37$, $p < 0,001$) și OCC ($r=0,41$, $p < 0,001$). Acest fapt oferă argumente în favoarea interdependenței dintre axele ancorelor carierei și orientarea lor pe verticală sau orizontală, însă pentru a evalua caracterul primordial al OCC față de OCV și OCO, vom analiza corelațiile Pearson după gradul de asociere a scorurilor în relația acestora. Prin urmare, corelațiile OCV/OCC ($r=0,86$, $p < 0,001$) și OCO/OCC ($r=0,83$, $p < 0,001$) demonstrează interdependență semnificativ înalte doar la nivelul componentelor OCC precum e securitatea și stabilitatea față de locul de trai (corelând înalt cu orientarea carierei pe verticală ($r=0,75$, $p < 0,001$) și autonomie/independență al cărui coeficient Pearson e de 0,68 (figura 2.18). În acest context ipoteza **1e** se validează (*Ancora carierei ghidare spre condiții se orientează pe verticală sau orizontală ca rezultat al adaptării axelor ancorelor carierei a resursei profesionale investigate*).

4. Concluzii

Axele ancorelor carierei sunt un concept ce necesită investigații în multiple domenii profesionale, astfel ele se vor raporta la realitatea existențială a resursei umane, forței active de muncă din Republica Moldova. Toate ipotezele înaintate au fost validate în urma experimentului de constatare.

Rezultatele intratest în rândul medicilor sunt foarte reprezentative în special în relațiile dintre toate ancorele de carieră, cu excepția unei singure orientarea către condiții. De asemenea, aceasta este o supunere puternică în ceea ce privește instrumentele formale și informale care constituie fundamentul standardelor de pregătire a cadrelor tinere în medicină, educație și în special în domeniul asistenței sociale. Datele identificate conduc spre ideea că ancorele carierei din domeniul medicinei sunt cea mai saturate la condițiile nevoi, valoare și talente, conducând tinerii profesioniști la succesul și realizarea lor profesională. Ancorele carierei, mai sunt numite drept predictorii axați pe talente. Modificările sistemului educațional implică tensiuni, în rândul cadrelor didactice în transpunerea responsabilităților în practică, luând în considerare abordarea personală și înțelegerea transliterată a experimentării unor

fapte ce conduce la detașare emoțională sau la epuizare,, drept expresii al celor opt faze a arderii profesionale.

Trebuie menționat faptul că în această perioadă de tranziție socială se construiesc și se schimbă nu numai strategii de management privind cariera, ci și concepte care sunt congruente și se potrivesc cu poziționarea persoanei în mediul organizațional, față de sistem sau în abordarea resursei umane în conformitate cu principiile eficacității, definirea obiectivelor principale, stabilirea priorităților, stabilirea termenelor, gestionarea timpului etc. Ultimul fiind o simplă caracteristică a procesului de îndrumare profesională, unde traiectoriile sale diferă în termenii caracteristicilor individuale cum ar fi: comportamentul, personalitatea, motivația, interesul, realizarea etc. Factorii determinanți personali și sociali mențin accente în traseul carierei, alegeri și vocații, în termeni de ancoră, care moștenesc la rândul său un spectru de caracteristici profesionale.

Bibliografie

- Schein E. H. (1995) Ancres de carriere: Decouvrir ses veritables valeurs, Actualisation. Montreal, 37 p.
- Safarov I. (2009) Towards Modelling of Human Relationships. Nonlinear dynamical systems in relationships. Oulnu: University Press Acta Univ., 294 p.
- Lam T.P., Wong J.G., Lam K.F., Pang S.L. (2010) Psychological well-being of interns in Hong Kong: what causes them stress and what helps them. Med Teach. 32(3): p.12–46.
- Zubenschi M. (2018) The link between Gender Issues and Professional Balance, the Republic of Moldova case. Baku: Baki Dövlet Universitet, p.481-487. ISBN 978-9952-3706-5-2

TEORIILE SOCIOLOGICE ALE MIGRAȚIEI

Ecaterina ZUBENSCHI ⁵

Abstract

Migrația este unul dintre procesele sociale care a influențat și influențează profund societatea actuală, milioane de cetățeni de diferite naționalități, din țările de emigrare aleg calea migrației. Migrația persoanelor din Republica Moldova este una dintre principalele migrații dinspre estul spre vestul continentului, o migrație foarte dinamică, a cărei abordare necesită o viziune diferențiată și complexă.

Ținând cont de multitudinea teoriilor sociologice ale migrației, ne propunea să descriem doar unele teorii, care după părerea noastră au o popularitate mai înaltă și care reflectă mai adecvat cauzalitatea migrației sociale.

Rolul temei abordate este de a familiariza publicul interesat în domeniul migrației cu dezbaterile teoretice din câmpul studiilor de migrație, discutând tipologiile și teoriile sociologice despre migrație, grupate în funcție de tematica teoretică abordată. Astfel, prin această structurare intenționăm constituirea unui dialog între teoriile prezentate și cauzalitatea migrației, precum și între diferitele perspective teoretice utilizate.

Cuvinte cheie: teoriile sociologice ale migrației, legea oportunităților vicariante, mijloace de integrare a migranților

1.Întroducere

Teoriile sociologice ale migrației cercetează și explică cauzele migrației, felul de susținere, consecințele ei culturale, economice și sociale. Analiza se concentrează asupra relațiilor sociale ale migrației, rolul rețelelor sociale ca factori de inițiere, susținere și încheiere a procesului migrațional. Ipoteza teoriilor sociologice este că integrarea imigranților depinde de capitalul lor social. Rețelele sunt considerate ca o formă de capital social care facilitează migrația. Emigranții rămân influențați de continuarea legăturii cu țara de origine și destinație, și de orice altă legătură socială care leagă aceste țări (Tabelul 1).

Tabelul 1. Teorii (T) sociologice despre migrație

Denumirea teoriei (T), reprezentanți. Ideea principală
<p>Legea oportunităților vicariante numită și legea alocativă: lansată în anul 1940, perfectată în anul 1962.</p> <p>Legea (1962) lui Samuel A. Stouffer 1900-1960, sociolog american, este numită și legea oportunităților sau alocativă: numărul migranților variază direct proporțional cu spațiile alocative care alocă oportunități în proporții suficiente și de calitate. Numărul persoanelor care migrează (volumul migrației) între două locuri (de emigrare și imigrare) este direct proporțională nu cu distanța ci cu oportunitățile existente, care intervin de-a lungul acelei distanțe” (a rutei potențiale).</p>

⁵ Ecaterina ZUBENSCHI, dr. conf. UPS ”I. Creangă”, e-mail: e.zubenschi@yandex.ru

Teoria bispațialității și a imboldului pasionar. SUA, 1960, 1966: factorii push-pull. Sociologul și demograful Everett S Lee (1917-2007) a rafinat modelul lui Ravestein. A introdus ideea de obstacole (**factori obstacolari**) care pot interveni (necesari a fi depășiți, înainte de migrare). Acești factori influențează volumul și distanța migrației. Țările de origine și de destinație sunt considerate ca având o serie de atribute, percepute individual de fiecare migrant, în funcție de caracteristicile individuale personale: capacități, posibilități, profesionalism etc. Factorii push-pull nu acționează direct, ci mediat, în dependență de vârstă, educație, gen, apartenențe de toate tipurile, clasa socială, starea civilă, legăturile familiale, gradul de cunoaștere a populației primitoare etc., care, influențează abilitatea depășirii obstacolelor migrației.

Teoria fazelor procesului migrațional, lansată de **S.N. Eisenstadt**, 1950 în Israel, Palestina: Procesul migrației, descris din trei faze interdependente: formarea motivației; emigrarea; adaptarea/ integrarea în țara gazdă.

Teoria stadială a proceselor migraționale, 1990. Рыбаков Леонид Леонидович (născut, 1931), economist demograf și sociolog rus din URSS. Clasifică procesul de migrare în trei stadii/etape: • **etapa inițială** sau pregătitoare, care reprezintă procesul de formare a mobilității teritoriale a populației; • **Etapa de bază de strămutare**, de schimbare a domiciliului rezidențial; • **etapa finală, de încheiere**, reflectă încorporarea/ incluziunea migraților în locul de destinație. Face deosebire dintre incluziune, adaptare și absorbție. Analizează amănunțit și complex comportamentul migrațional al populației, potențialul mobilității și comportamentul migrațional real, procesele și formele tipologice de adaptare și supraviețuire, evidențiind rolul mediului de primire în localitatea gazdă. Descrie funcțiile procesului migrațional, rolul statului și a politicilor migraționiste în gestionarea migrației, în diferite etape ale ei.

Teoria pieței duale sau a segmentării forței de muncă și a ierarhiei sociale, apărut în SUA, la sfârșitul anilor 1970. Reprezentanți: P. Deringer, L. Basch, M. J. Piore, Massey et al., 1998. Migrația se explică prin cererea structurală a țărilor dezvoltate față de forța de muncă străină pentru anumite sectoare economice. Conform acestei teorii, piața forței de muncă din țările dezvoltate este divizată în două sectoare: sectorul primar, în care este asigurată stabilitatea și remunerarea substanțială a muncii (ocupat de către băștinași) și sectorul secundar, în care lucrează migrații, cu slujbe grele și prost plătite. Teoria caută să se desprindă de modelul monocausal al teoriei neoclasice. Studiază: • situația etnică a migraților internaționali pe piața muncii, apariția segregării sociale. • pe lângă factorii economici, analizează și alte elemente: factorii instituționali, genul, etnia, rasa; • accentuează rolul important al angajatorilor și guvernelor în migrația internațională, explică migrația prin cererea de pe piața forței de muncă, mai ales în sectorul terțiar economic al țării gazdă; • observa supraviețuirea fenomenului migrațional chiar în cazurile în care disparitățile nivelului de viață între cele două țări (de origine și de destinație) nu mai sunt semnificative.

Teoria asimilării, lansată în SUA în anul 1939. Completată în anii 1960, 1964, 2000. Reprezentanți: Redfield, Linton și Herskovits, 1939; Gordon, 1964, McLeod, Parker, Portes, 1978, Pries, 1999, First, 2000. Teoria evidențiază modelele tipologice ale procesului de integrare, numite modele de asimilație/aculturație/absorbție culturală și structurală a migraților în societatea gazdă. Pierderea identității etnice. Cele mai recunoscute modele de aculturație: Modelul unidimensional de asimilație „creuzet/oală de topit”; Modelul bidimensional; Modele multidimensionale.

Teoria rețelelor de migrație, se afirmă la sfârșitul anilor 1980 în SUA. Este completată în anii 1990, 1999. Reprezentanți: Douglas Massey (1952), sociolog american; Edward J. Taylor (1999)

antropolog, sociolog, economist. Sintagma „rețele de migranți” desemnează un ansamblu de relații interregionale, care se stabilesc și unesc migranți, foști migranți, nemigranți, potențiali migranți din țările de origine și destinație, prin legăturilor lor de rudenie, prietenie, cunoștințe. •Familia și comunitatea ocupă un loc central; •Rețelele facilitează și susțin migrația indivizilor din comunitatea de origine, atenuând riscurile ce pot apărea ca urmare a migrației

Teoria spațiilor sociale transnaționale. Reprezentanți: Gordon Milton Myron 1918, sociolog; Portes Richard, 1941, economist american englez; Portes Jonathan, 1966, economist și sociolog englez; Portes Alejandro, 1944, sociolog american; McLeod, Parker 1978; Pries Ludger, 1953, sociolog german, 1999; First, 2000)

Transnaționalismul. Propus de Nina Glick Schiller, Linda Basch și Cristina Szanton Blanc în anii 1990. • Intelege migrația transnațională ca pe un proces prin care imigranții dezvoltă și susțin relații sociale multiple ce unesc societățile lor de origine cu cele de destinație (...) Un element esențial al transnaționalismului este multitudinea de implicări ale migranților atât în societățile de origine cât și în cele de destinație (Basch și al., 1994). • **Transmigranții** sunt definiți ca fiind acei **migranți ale căror experiențe de viață transcend granițele statelor** națiune și care dezvoltă și mențin relații multiple – familiale, economice, sociale, organizaționale, religioase și politice – peste aceste granițe (Szreter S., 2004). • legăturile permanente între migranți și comunitatea de origine conduc la apariția unor **spații sociale transnaționale** (Portes, 2005) sau **translocale** «în care se fuzionează identități noi și multiple și **(în care) sunt exercitate o varietate de forme vechi și noi de putere sau dominație**» (Szreter S., 2004) • Un concept înrudit spațiului transnațional este cel de **câmp social** - «un set de rețele interconectate de relații sociale prin care idei, practici și resurse sunt schimbate, organizate și transformate» (Levitt, 2004). Fiecare persoană devine un ”nod” conectat cu altele pentru a forma o rețea. • **comunitate transnațională (...)** include un număr tot mai mare de oameni ce trăiesc vieți duble. Membri sunt cel puțin bilingvi, se deplasează cu ușurință între diferite culturi, adesea dețin locuințe în două țări, și urmăresc interese economice, politice, și culturale ce necesită prezența simultană în ambele țări (Portes, 1999, Portes, 2002).

Sursa: Elaborat de autor

2. Legea oportunităților vicariante, denumită și legea alocativă

Sociologul american, Samuel A. Stouffer a interpretat studiul în zona Cleveland- Ohio, asupra mobilității rezidențiale a migrației, pe care le-a descris în lucrarea: „Social Research to Test Ideas” (1962), lansând legea oportunităților, numită și legea alocativă (1940). *În lege se spune că, numărul persoanelor care migrează și străbat o distanță este direct proporțională, nu cu distanța, ci cu oportunitățile care intervin de-a lungul aceleiași distanțe.* Stouffer confirmă indirect, explicația dată de Ravenstein -raportul dintre volumul migranților și distanța parcursă, fiind limpede regula că, odată cu creșterea distanței, se reduce numărul migranților, din cauza distanței și creșterii numărului de oportunități ivite. În viziunea lui Stouffer, oportunitățile sunt locurile libere ivite („intervening opportunities”), pentru a fi ocupate. „O persoană din zona X, se mută într-o casă (loc liber - oportunitate) din regiunea Y. Un anumit loc liber neocupat, din oricare oraș, reprezintă oportunitate. Numărul total de imigranți este egal cu numărul total de oportunități fructificate în localitatea de sosire. Stouffer a introdus conceptul de „migranți competitivi”, înțelegând „totalitatea migranților candidați la oportunitățile dintr-o anumită zonă”. Numărul migranților variază direct proporțional cu spațiile alocative: care alocă oportunități în proporții suficiente și de

calitate. Dacă într-un loc e nevoie de 5- 10 persoane nu se constituie motivația migraționistă. Dar dacă în acel spațiu e nevoie de 100- 500 persoane, atunci se declanșează procesul migrației (Stouffer S. A., 1940).

Arnold M. Rose a încercat să pună în relație «distanța» cu «statusul socio-economic» al migranților, formulând ipoteza că *persoanele cu un status superior acoperă o distanță mai mare în căutarea unor oportunități mai bune, spre deosebire de migranții cu status inferior, care nu au nevoie de deplasări prea lungi*. Impulsul migrator se află într-un loc, care reprezintă un câmp de oportunități monofuncționale.

2. Modelul lui everett s. Lee

Everett S. Lee în 1966 a reformulat legile lui Ravenstein, pentru a pune accentul pe factorii interni (sau de "împingere"), adăugând ipoteza factorilor obstacolari (obstacolele migrației), ca factori care intervin și influențează volumul și distanța migrației. *El încearcă să dezvolte o schemă generală a migrației, pe baza a 4 categorii de factori*: 1. factori asociați cu zona de origine; 2. factori asociați cu zona de destinație; 3. obstacole care intervin între cele două zone; 4. factori personali.

Tabelul 1. Factorii de respingere și factorii de atracție, după (14: Everett Lee, 1966)

Factorii de împingere (Push)	Factorii de atracție (Pull)	Obstacolele vicariante (intervening obstacles) distanța, barierele fizice, politice, culturale, etnice etc., acționează ca <i>forțe de inhibiție împiedicând migrația</i> . Lee a demonstrat că variabilele ca barierele fizice, politice și distanța, pot reduce sau preveni migrația, iar evoluția migrației este selectivă din cauză că diferențialele ca sexul, vârsta și clasa socială influențează modul în care persoanele răspund la procesul „push-pull” (împingere-atracție), iar aceste împrejurări le formează abilitatea de a trece peste obstacolele care apar. Factorii individuali, ca educația persoanei, cunoașterea persoanelor potențiale primitoare și legăturile de familie pot favoriza sau împiedica migrația (Bădescu, 2013).
Război, Dezastre naturale, poluare	Cererea forței de mână de lucru	
Deșertificarea, foamete sau secetă	Oportunități de angajare	
Amenințări cu moartea	Condiții mai bune de viață	
Teamă politică sau persecuție	Îngrijire medicală adecvată	
Condiții necorespunzătoare	Climat atractiv	
Sclavia sau munca forțată	Securitate	
Pierderea averii, sărăcie	Legături de familie	
Lipsa locurilor de muncă	Educație	
Lipsa oportunităților	Industria	
Insecuritate	Sentimentul de a avea	
Îngrijire medicală neadecvată		

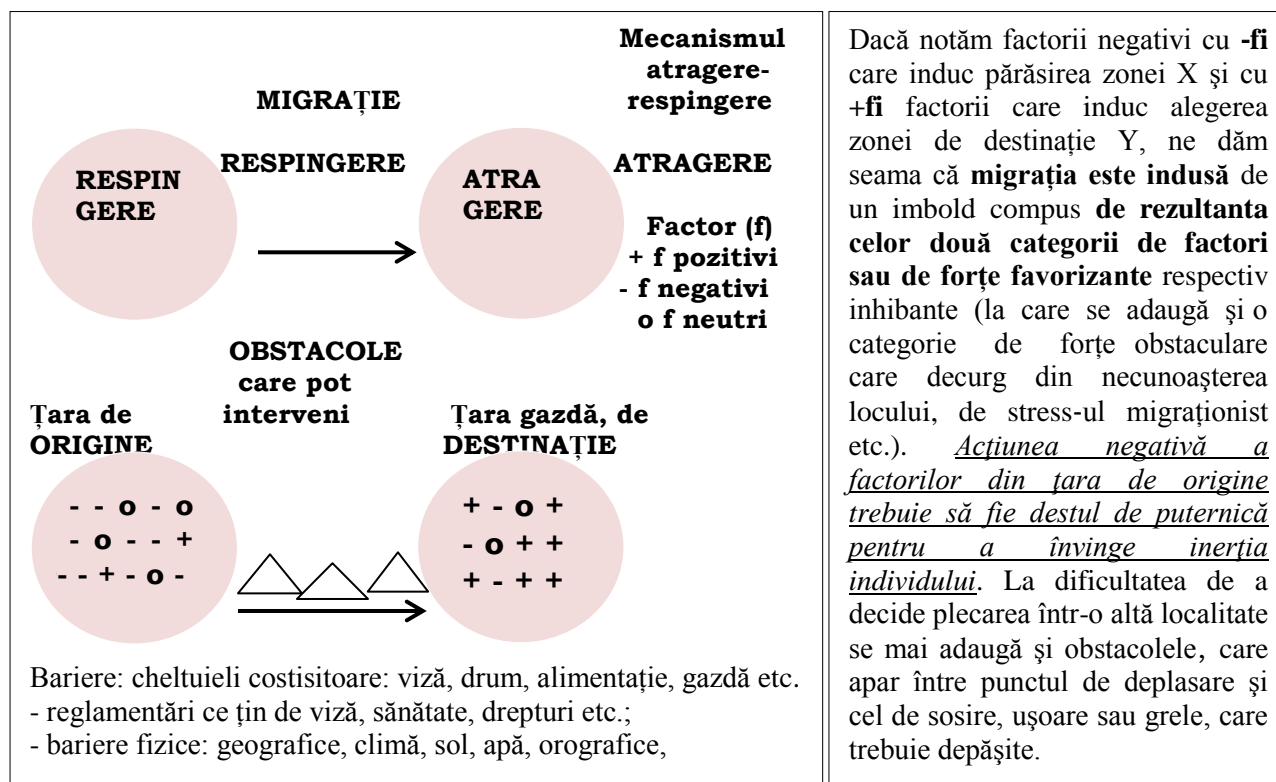
Sursa: Elaborat de autor

Demersul sociologic întreprins de autor cuprinde examinarea factorilor migrației, cercetarea volumului procesului migrațional, a fluxurilor de emigranți, a contrafluxurilor de imigranți și a trăsăturilor definitorii ale migranților. Everett Lee accentuează factorii de respingere (push factors) și subliniază impactul pe care îl au obstacolele vicariante (intervening obstacles) asupra migrației.

Factorii push-pull nu acționează direct, ci mediat în diferențe migraționiste: vârstă, educație, gen, apartenențele de toate tipurile, clasă socială, legăturile familiale, gradul de cunoaștere a populației primitoare etc., influențând abilitatea de a depăși obstacolele migrației. O altă diferență se referă la etapele «ciclului de viață». Pentru mulți tineri, zona de origine este locul unde s-a derulat perioada anilor formativi. Sănătatea de care beneficiază tinerii și lipsa responsabilităților familiale, le creează o supraevaluare a avantajelor din țara de destinație și, concomitent, o subapreciere a dezavantajelor țării natale. Dificultățile asociate cu

asimilarea într-un mediu mai nou vor crea, la rândul lor, aprecieri contradictorii și eronate asupra factorilor pozitivi și negativi de la destinație. Factorii personali au, de asemenea, un rol major în procesul migrației, deoarece aceștia pot să favorizeze ori să frâneze mișcarea spațială a oamenilor. Acești factori sunt corelați de Everett S. Lee cu etapele ciclului de viață al indivizilor și cu starea lor psihică. „Unele persoane rezistă schimbării rezidențiale, fără a trece prin complicațiile stresante, frecvent suportate de altele. Pentru unii oameni trebuie să apară motive serioase de migrare, pentru alții este nevoie de simple provocări sau promisiuni” (Everett Lee, 1966). Hotărârea de a migra, conchide Lee, nu poate fi pe de-a întregul rațională. *În anumite cazuri, dezechilibrele emoționale, mentale, stările dipresante, situațiile imprevizibile etc., fac rațiunea să fie eclipsată irațional în decizia de migrare.* Prin urmare, factorii personali sunt greu de descifrat, deși rolul lor în adoptarea deciziei de emigrare este foarte important. Fenomenul disparităților în privința PIB-ului în țările destinație și de orihine, sunt un exemplu de factori bivariați, dat fiind faptul, că la sensibilitatea migrantului ajung informațiile sau sentimentele disparităților nu ale variației interne a PIB-ului. Mai apoi, informațiile (presensibilitatea) față de spațiu are tot un caracter bivariat, căci individual simte nu ceea ce se petrece în spațiul său național, ci diferența dintre două spații de referință, pe care o precunoaște, grație informațiilor unui mediu mediatic sau informal de prieteni, cunoscuți etc. La fel se întâmplă cu veniturile. Nu din cauza, că acasă scad veniturile, devine motivul emigrării, ci faptul că în țara de origine, de pildă, se manifestă o diferență mare de venituri și atunci este atras de spațiul cu veniturile mai mari, iar atracția aceasta se petrece numai atunci când veniturile sale coboară sub nivelul veniturilor altor gospodării din spațiul de acasă, așa încât deja ceea ce se întâmplă acasă e precunoscut concomitent cu ce se întâmplă în lume și atunci se naște în el acea tensiune lăuntrică numită imbold spre emigrare sau impuls migraționist (Figura 1).

Figura 1. Modelul lui Everett Lee (1966), de luare a deciziei de a migra

Acest fenomen, este numit pasionarism migraționist, care inundă uneori, spații uriase. Modelul pasionarismului migraționist este un model bispațial sau bivariat. Factorii

(push- pull - “respingere- atracție”, care- o explică, variază concomitent în două spații, în cel de origine și în cel de destinație. Migrația se declanșează sub influența a două seturi de factori aflați în relație de opoziție și de complementaritate dintre două spații diferite: unul de origine și altul de destinație. Migrația este, așadar, bivariată și bispațială pentru că în cadrul ei se trece dintr- un spațiu național sau regional în altul, și mai ales pentru că factorii care- o generează acționează în conjuncție, bispațial, concomitant din două spații. «Schema generală» obținută de Lee constituie un reper important în multitudinea cercetărilor, migraționale și în contextul ei social.

Abordările teoretice ale lui Ravenstein și Lee fac parte din categoria modelelor gravitaționale de cunoaștere a migrației – înțelesă ca o mișcare între un punct de origine și altul de destinație. Ele sunt legate de începuturile preocupărilor pentru cercetarea migrației ca fenomen intern și zonal. Într-un asemenea cadru de investigație, s-au putut descoperi o serie de regularități empirice, pe baza cărora s-a edificat teoria migrației internaționale și la a cărei dezvoltare a contribuit teoria economiei neoclasice.

3. Teoria integrării, numită asimilării sau aculturației

Teoria integrării, numită asimilării sau aculturației provine din antropologie. Prima definiție a teoriei provine din antropologie. Aculturația, ca teorie recunoscută, aparține lui Redfield, Linton și Herskovits. Integrarea migranților în societatea țării gazdă, constituie un proces complex, desfășurat sub influența factorilor obiectivi, subiectivi economici, etnici și psihologici (Rumbaut R.G., 1999).

Integrarea migranților este un proces bidirecțional al intrării migranților într-o societate nouă. De felul cât de bine se integrează imigranții în societatea dată, va depinde bunăstarea migrantului și stabilitatea socio-economică și politică societății în ansamblu. Este important de a folosi ambele componente ale integrării - potențialul migranților înșiși și impactul asupra mediului extern (Добренъков В. И., 2000).

Aculturația include acele fenomene care rezultă atunci când grupuri de persoane, care au diferite culturi vin în contact direct și constant, cu efecte modificatoare ulterioare în modelele culturale originale ale unuia sau ambelor grupuri. În literatura de specialitate, sunt descrise mai multe tipuri de modele. Modelul unidimensional al aculturației, inspirat istoric de imigrația europeană în SUA în secolul al XIX-lea și prima parte a secolului XX. Primul model al aculturației (de absorbție totală), a considerat că procesul de aculturație poate fi privit ca adaptare succesivă la noul context, pierzând treptat patrimoniul etnic (Gordon, 1964). Nu se știe data exactă când acești imigranți au sosit, nu vorbeau limba și nu cunoșteau cultura americană (Tabelul 2). Cu trecerea timpului, noii imigranți au devenit pe deplin adaptați la noul context. Această adaptare a însemnat de multe ori că și-au pierdut limba lor originală și au devenit americanizați. Ceea ce nu s-a schimbat, de obicei, în procesul aculturației a fost religia. Potrivit unor opinii, procesul de adaptare s-a realizat pe parcursul a trei generații. Prima generație a fost cea care s-a mutat. Cea de-a doua generație a avut ambele culturi. A treia generație a fost pe deplin adaptată la noul context cultural (Portes, 2005). Conform acestei opinii, aculturația a decurs asemeni a două vase comunicante între ele. Cultura majoritară (americană) și cultura de origine (Europa) funcționează precum vasele comunicante. La început, vasul european este plin și vasul american este gol. Pe măsură ce imigranții rămân tot mai mult timp în noul context, vasul american se umple treptat și cel european se golește. Acest tip de aculturație este puternic motivată de dorința de a construi o nouă existență și de a deveni membru cu drepturi depline al comunității din țara de destinație. Același tipar de absorbție completă a migranților în țara gazdă, a predominat în

multe țări din Europa de Vest (de exemplu: aderența completă a evreilor imigranți din sudul și estul Europei, la limbile și obiceiurile etnice olandeze), (Klein J., Fontan J., 2004).

Tabelul 2. Mijloace de integrare a imigranților în noua societate a țării primitoare

Componente ale integrării	Mijloacele integrării	
	Asimilația	Coexistența reciprocă a culturilor
<i>Integrarea civilă</i>	Naturalizarea Lipsa restricțiilor în mobilitatea teritorială Posibilitatea de realizare a drepturilor solicitate Schimbarea identității etnice cu identitatea civică	Naturalizarea Lipsa restricțiilor în mobilitatea teritorială Posibilitatea de realizare a drepturilor solicitate Posibilitatea de autoidentificare a sinelui cu o anumită categorie socială: etnică, religioasă, teritorială
<i>Integrarea economică</i>	Posibilități: - de a obține un loc de muncă - de a avea un salariu echivalent cu cel al populației băștinașe Posibilitatea de a obține : - oricare din prestările sociale - realizării potențialului antreprenorial - achiziționării de bunuri imobile și exercitarea drepturilor de proprietate	
<i>Integrarea ecologică</i>	Satisfacția vizând condițiile și caracteristicile naturale și geografice ale teritoriului țării gazdă; Sănătate satisfăcătoare	
<i>Integrarea social-psihologică</i>	Accesul liber la educație Cunoașterea și vorbirea fluentă a limbii țării gazdă (de destinație)	Posibilități: - de a învăța și de a vorbi în limba maternă; - de a obține studii tradiționale naționale; - de a trăi compact, alături de conaționali săi din grupul etnic
<i>Integrarea religioasă</i>	Adoptarea religiei de bază a noii societăți	Posibilitatea de a mărturisi religia anterioară solicitată
<i>Integrarea culturală</i>	Acceptarea culturii țării gazdă Negarea tradițiilor naționale	Posibilitatea de a: - dezvolta și propaga arta și cultura națională; - împărtăși tradițiile naționale a țării de origine

Sursa: Elaborat de autor

Modelul bidimensional al aculturației. Există unele grupuri de imigranți care au fost în măsură să-și mențină limba și cultura proprie pentru multe generații (grupurile de chinezi în Singapore). Un alt exemplu este păstrarea religiei de către multe grupuri musulmane din diaspora. Cel mai influent model bidimensional al aculturației a fost propus de Berry (2: 1997, 2001). Modelul susține că un imigrant se raportează atât la cultura țării de origine cât și la cultura țării gazdă. Prima întrebare este dacă imigrantul consideră important să-și păstreze cultura etnică. A doua întrebare este dacă imigrantul consideră important să adopte cultura majoritară. Răspunsurile la aceste întrebări sunt conceptual independente: un răspuns afirmativ la prima întrebare nu implică un răspuns negativ la a doua întrebare. Din aceste întrebări și răspunsuri, ar putea fi formulate patru combinații posibile de răspunsuri. Combinația păstrării culturii etnice și adoptării culturii predominante se numește integrare. Așadar, integrarea se referă la biculturalism. În cercetările actuale privind aculturația, integrarea este cea mai populară alegere a imigranților (Pajares M., 2007).

Separarea se referă la păstrarea culturii etnice și neadoptarea culturii predominante. În această variantă, imigranții continuă să-și trăiască viața conform specificului lor etnic în noul loc (femeile musulmane care după ce au trăit în vestul Europei zeci de ani nu sunt în măsură să vorbească limba țării gazdă. Profilul lor cultural, lingvistic și psihologic nu s-a

schimbat pe parcursul acestor decenii). Separarea este o opțiune viabilă în cazul în care imigranții trăiesc într-un context cu mulți conaționali, conducând la probleme de izolare, în cazul în care, imigranții trăiesc într-o zonă în care aceștia sunt singurii imigranți din acea țară. Opusul separării, numit asimilare, se referă la completa absorbție în cultura gazdă și pierderea culturii etnice.

Modelul unidimensional al aculturației poate fi luat exemplu, pentru ceea ce înseamnă asimilare.

Marginalizarea implică o respingere atât a culturii etnice, cât și a celei majoritare, și este o consecință a refuzului de a se raporta la cultura etnică și imposibilitatea de a se raporta la grupul majoritar. În Olanda, marginalizarea poate fi întâlnită în rândul unor adolescenți și tineri adulți marocani-olandezi care nu doresc să facă parte din cultura marocană a strămoșilor lor, pe care o consideră înapoiată și rurală, și care nu pot aparține culturii olandeze deoarece sunt discriminați în această societate. Modelul bidimensional a fost foarte popular, în baza lui au fost dezvoltate multe proceduri de evaluare

Principalul avantaj al modelului este independența conceptuală a păstrării culturii de origine și adoptării culturii țării în care imigranții s-au stabilit. Mulți imigranți preferă să adopte ambele culturi. Actualmente, modelul bidimensional al aculturației este popularizat, necâtând la faptul că imigrația contemporană ia proporții tot mai mari (Kritz M. M., Lim L. L., Zlotnik H., 1992)..

Provocările legate de conceptualizările aculturației bidimensionale se bazează pe trei constatări de bază. În primul rând, popularitatea integrării pornește de la faptul, că aproape fiecare imigrant în atitudini și comportamente, prezintă o combinație de cultură predominantă și de cultură etnică. Acest argument, a ajuns să acopere o varietate uimitoare de preferințe de aculturație. De exemplu, integrarea înseamnă combinația continuă de către imigranți, a culturii predominante și a culturii etnice (îmbinare-amestecare). Asta înseamnă că ambele culturi sunt reprezentate în mod egal în atitudinile și comportamentul imigrantului. Unii imigranți pot comuta rapid între culturi (numită, de obicei, alternare); un turc-german se comportă ca un turc între turci și ca un german printre germani. Acest tip de comutare conștientă în și în afara culturilor a fost studiat și experimental. Mai întâi este amorsată identitatea etnică sau majoritară a imigranților, apoi este studiată influența acesteia asupra atitudinilor, cogniției sau comportamentului. Exemple de integrare a migranților au fost descrise de către autorii Verkuyten și Pouliasi (2008), cu variante diferite ale integrării (Ciobanu O., 2015).

În al doilea rând, modelul bidimensional pare să se bazeze în mod tacit pe un cadru al aculturației ca trăsătură. Ideea este că, dacă un imigrant preferă separare, el sau ea, are această preferință în toate domeniile vieții. Cercetările au arătat că această consecvență a aculturației ca trăsătură, în timp și în situații constituie, potrivit unor psihologi, reprezintă mărul discordiei. De exemplu, turcii-olandezi preferă să-și păstreze cultura etnică în sfera privată, dar sunt mai înclinați să se adapteze la cultura olandeză în viața publică. Această dependență a aculturației de domeniile diferite ale vieții a fost, găsită în Belgia. O concepție a aculturației ca trăsătură, nu este reprezentativă pentru marea varietate a diferențelor individuale și de grup care se reflectă în modul în care imigranții păstrează cultura lor etnică și / sau adoptă cultura majoritară

În al treilea rând, ideea că imigranții au întotdeauna de-a face cu două (sau mai multe) culturi își pierde aplicabilitatea. De exemplu, cosmopolitismul cunoscut a fi puternic printre expatriați. Acești angajați, adesea extrem de educați, de obicei nu au o legătură strânsă cu culturile în care lucrează (mulți dintre ei lucrează în mai multe țări), dar dezvoltă o cetățenie

globală. În al doilea rând, multe orașe mari au cartiere care găzduiesc mai multe culturi; (Vertovec S., Wessendorf S., 2010) numesc aceasta super-diversitate. Sentimentul de apartenență la cartier s-a bazat pe identificarea cu un cartier foarte multicultural (identitate inclusivă) (Beluschi G., 2015).

Fenomenul aculturației la distanță. Cercetările lui Ferguson în rândul adolescenților jamaicani sugerează că aceștia adoptă trăsături specifice ale culturii americane (muzica și dansul joacă un rol important), deși foarte puțini dintre acești tineri au vizitat vreodată SUA (Ferguson, Bornstein și Pottinger, 2012); Conceptul Națiune Curcubeu promovat de guvern în Africa de Sud, după abolirea apartheid-ului în 1994, pentru a insufla un sentiment de identitate care transcende granițele, inclusiv cele etnice. Ideea din spatele acestui concept este faptul că Africa de Sud modernă este o națiune multiculturală și că locuitorii ar trebui să se mândrească cu această diversitate (curcubeul ca metaforă a cât de frumoasă poate fi diversitatea) (Petroff A., 2017).

Identificarea la distanță, imigranții adolescenți din țările din Maghreb în Belgia adesea se identifică puternic cu colegii lor asupriți din Palestina. În literatura de specialitate, există multe alte exemple de transnaționalism (Park R.E., 1913, 1950).

Modelul asimilației metaforice „creuzet/oală de topit”. Potrivit acestui concept, migrația are loc selectiv. O condiție necesară pentru emigrare este cunoașterea limbii țării gazdă, a doua condiție este valoarea specialității și potențialului intelectual. Asimilația copiilor din familiile migrante decurge pe două căi. Chiar de la începutul frecventării grădiniții/școlii, copiii sunt puși în situația să vorbească și să învețe activitățile/ disciplinele școlare în limba țării gazdă. Un alt model, în același context, destinat copiilor cu un potențial intelectual mai scăzut, prevede la început însușirea de către copii a limbii materne etnice (în primii doi ani de învățare, doar la unele activități sau obiecte), cu învățarea concomitentă a limbii dialogate a țării gazdă și trecerea treptată și deplină la învățarea disciplinelor în limba țării date. Pentru a-și continua studiile sau a se încadra într-un loc de muncă, cunoașterea limbii țării gazdă este obligatorie. Acest model practicat în SUA, URSS și țările occidentale dezvoltate, este actual până în prezent (Beluschi G., 2015).

Modele multidimensionale. Este clar că noțiunea de integrare oferă o redare slabă a proceselor de aculturație în exemplele descrise. Identificarea cu mai multe culturi "policulturalism", devine tot mai frecventă. Identități globale, multiple și incluzive sunt exemple de concepte, care nu pot fi surprinse în mod adecvat într-un cadru bidimensional al aculturației. Multiculturalismul, este atrăgător, deoarece corespunde mai mult cu realitatea aculturației decât oricare dintre modelele anterioare. Tot odată, modelul multicultural nu este nici pe departe un model cu drepturi depline al aculturației. Este necesar de a regândi modelele autohtone conceptuale, procedurile de evaluare pentru a ajusta trecerea la modelele multidimensionale (Fons J. R. Van de Vijver, 2015).

4. Teoria pieței duale sau a segmentării pieței forței de muncă

Teoria pieței duale sau a segmentării pieței forței de muncă *susține că economiile dezvoltate sunt structurate în așa fel încât să aibă nevoie de un anumit nivel de imigrare*. Din acest motiv, fenomenul migrației internaționale este efectul inevitabil al modului de funcționare al pieței forței de muncă. Reprezentanții acestei teorii sunt Michael Joseph Piore, Dikens și Lang.

Michael Joseph Piore cel mai cunoscut reprezentant al curentului, *argumentează că migrația internațională este efectul cererii în forță de muncă caracteristice economiilor dezvoltate* (1979).

Patru factori joacă un rol fundamental în crearea nevoii de forță de muncă imigrantă: 1. inflația structurală, 2. constrângerile ierarhice ale motivației, 3. dualismul economic și 4. modificările demografice ale rezervei forței de muncă. Elementul esențial este existența în țările dezvoltate a unei piețe a forței de muncă duale, alcătuit din două sectoare primar și secundar.

Segmentul sectorului primar, caracterizat de slujbe stabile, condiții bune de muncă, beneficii generoase și posibilitatea mobilității ascendente. Segmentul sectorului secundar, *cu slujbe necalificate și instabile, condiții grele sau periculoase de muncă și slabe posibilități de mobilitate ascendentă. Muncitorii nativi evită încadrarea în sectorul secundar datorită instabilității locurilor de muncă, salariilor mici, statusului și prestigiului scăzut asociat acestor poziții. Transformarea sectorului secundar într-unul atractiv pentru forța de muncă autohtonă, prin creșterea salariilor nu este o soluție pentru angajatori, atâta vreme cât salariul, prestigiul și statusul din sectorul primar, depășește cu mult sectorul secundar. Sporirea generală a salariilor ar duce la inflație structurală (Faist T., 2000).*

Anterior, cererea de forță de muncă, în segmentul secundar, era satisfăcută intern de forța de muncă autohtonă feminină, adolescenți și tărâtimea migrantă de la sate. Între timp, modificările sociale și demografice, specifică acestor categorii autohtone, au redus substanțial potențialul lor de angajare în slujbe prost plătite, necalificate și instabile. *Poziția femeilor în societățile dezvoltate (trecerea de la rolurile domestice și de la poziția secundară în cadrul economiei/gospodăriei la statusuri sociale egale cu cele ale bărbaților, le-a oferit femeilor poziții noi – cap al gospodăriei, necătând la efectele negative soldate: divorțialitate înaltă, fertilitate scăzută, viață solitară etc. Accesul femeilor la toate treptele învățământului, dezvoltarea tehnologiilor, urbanizarea și miscșorarea numărului de migranți rurali a redus rezervorul autohton care alimenta segmental secundar al pieței. În acest context, imigranții devin forța de muncă care pot satisface solicitările pieței muncii, fără a atrage consecințele negative ale inflației structurale. Imigranții sunt recrutați pentru a „umple” lipsa ocupațiilor necesare din sectorul secundar, ca economia să funcționeze. Migranții acceptă să lucreze în sectoare secundare, prost plătite, deoarece oricât de mici ar fi salariile, ele depășesc nivelul celor din țara de origine. Abordarea pieței forței de muncă segmentate este o viziune exclusiv, din perspectiva societății, care primește migranți, explicând dacă este nevoie de imigranți, pentru lucrările pe care autohtoni nu vor să le facă. Apare întrebarea: “de ce vin cei care vin să muncească în străinătate? Prin urmare, o teorie care explică doar cererea de pe piață de muncă și neglijează factorii de natură „push” nu poate pretinde că explică decât o parte a realității. Studiile lui Felice Dassetto, dedicate factorilor „push-pull” au adus nuanțări teoriei pieței forței de muncă duale prin identificarea unui al treilea segment al pieței forței de muncă: enclava etnică, care constă în combinația caracteristicilor specifice sectorului primar și secundar, permițând dezvoltarea noilor oportunități de mobilitate pentru imigranți, utilizând și investițiile ce au fost făcute anterior în capitalul uman al acestora.*

5. Teoria rețelelor de migranți

Teoria rețelelor de migranți, dezvoltată de Taylor Ed. J. antropolog, sociolog, economist, și Douglas Massey (1952), sociolog american, autori, care încearcă să explice migrațiunea prin evidențierea caracterului dinamic și cumulativ al fenomenului. Ideile teoretice privind rețelele de migranți au fost lansate în anii 1960-1970, reprezentând una dintre temele principale ale cercetărilor în domeniul migrației internaționale. Teoria a fost fondată în anii 1990 de către sociologul american Douglas Massey (1952), și se referă la migrația internă și internațională atât la nivel microeconomic, cât și macroeconomic. Migrația

este explicată prin prisma relațiilor de rudenie, prietenie cu migranții concetățeni din țările de destinație. Majoritatea migranților își aleg țara de destinație, ținând cont de prezența rudelor sau a diasporelor *de proveniență comună*. Sintagma „rețele de migranți”, desemnează un ansamblu de relații interregionale care unesc migranți, foști migranți, nemigranți și potențial migranți, din țările de origine și de destinație, prin legăturilor lor de rudenie, de prietenie, . Unii autori folosesc expresiile de „rețele de migrație”, alții de „rețele de imigranți”, „rețele personale”, „rețele sociale” rețele informaționale, „transmigranți”, „transnaționalism migratoriu”, fluxuri: recrutatorii, traficanții, agenții de turism etc. În 1992, Gurak și Caces identificau, nu mai puțin de 12 abordări ale rețelelor în migrația internațională). În esență, acestea ilustrează modalitatea prin care migranții mențin multiple relații sociale cu comunitatea din care au plecat, indiferent de locurile unde se află (Massey D., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., etc., 2005).

Rețelele de migranți au luat amploare ca urmare a apariției câtorva factori: 1. Dezvoltarea amplă a formelor clandestine de migrație; 2. Incapacitatea factorilor politici de a controla fluxurile; 3. Prioritatea de reintregire a familiei. Costurile migrației pentru un migrant care pleacă spre o destinație nouă, fără cunoștințe, fără abilități de comunicare în limba respectivă și, în special, fără actele necesare, sunt foarte costisitoare. Însă, pentru prietenii și cunoștințele, care se decid să-l urmeze, costurile migrației se vor diminua considerabil pentru că, prin natura lor – relațiile de prietenie dezvoltă o rețea care facilitează accesul pe piața de muncă a noilor veniți în comunitatea de destinație. Printre actorii creatori de rețea, în căutare de forță de muncă ilegală, în țările de destinație, pot fi angajatorii întreprinderilor care funcționează în legalitate sau ilegalitate.

Relațiile sociale și simbolice stabilesc legăturile, furnizând potențialilor imigranți acces la informație, sprijin în găsirea aranjamentelor celor mai sigure și ieftine de depășire a interdicțiilor de intrare în spațiul țării de destinație, sprijin în găsirea unui loc de muncă, a unei locuințe, mijloacelor de trai pentru o perioadă de început, oferirea suportului emoțional și social. a) Odată începută, migrația internațională tinde să se dezvolte în timp, până când, se creează o rețea, care, formează fără dificultăți, mediul necesar migrației, ulterior tendința tinde să descrească; b) Guvernele țărilor de destinație se pot confrunta cu dificultăți în gestionarea fluxului migrator, pentru că, odată inițiat, rețelele de migranți se produc și se dezvoltă indiferent de controlul impus și de regimul politic existent. O rețea socială este o hartă a relațiilor dintre indivizi ce indică modurile în care ei sunt conectați prin diverse grade de familiaritate socială, pornind de la cunoștințe întâmplătoare până la legături familiale puternice.

Teoria rețelelor sau analiza rețelelor sociale este o tehnică utilizată în sociologie, antropologie și în studiile organizaționale. Teoria se centrează asupra felului de rezolvare a problemelor organizațiilor și de realizare a obiectivelor proiectate. Rețelele sociale se referă și la o categorie de aplicații online ce ajută la căutarea forței de muncă solicitate, prin conectarea online a partenerilor de afaceri, grupurilor de interese, persoanelor cointeresate.

Relațiile sociale sunt descrise în teoria rețelelor sociale în termeni de noduri și legături. Nodurile sunt actorii individuali din rețea, iar legăturile sunt relațiile dintre acești actori. Rețeaua este o hartă a legăturilor relevante dintre nodurile ce fac obiectul unui studiu. O rețea poate fi utilizată și pentru a determina capitalul social de care dispun actorii individuali. Forma rețelelor sociale este un factor-cheie al utilității rețelei pentru indivizii incluși. Rețelele dense sunt mai puțin utile pentru membri decât rețelele cu multe spații libere și cu numeroase conexiuni slabe cu indivizi din afara rețelei principale. Rețelele deschise, cu legături slabe și spații sociale goale introduc noi idei și oportunități pentru membrii lor, în

măsură mai mare, decât rețelele închise, ce au multe legături redundante. Cu alte cuvinte, o rețea de prieteni apropiați, care împărtășesc aceleași credințe, preocupări și valori nu își îmbogățește membrii în măsura în care o fac grupurile de indivizi care au conexiuni în alte lumi sociale și acces la o varietate mai largă de informații. Pentru succesul individual, este mai bine să existe conexiuni cu o varietate de rețele, decât multe conexiuni într-o singură rețea. Dintre indicatorii esențiali pentru analiza rețelelor enumerăm: - dimensiunea rețelei (în organizațiile mari apar subgrupuri care asigură comunicarea directă între fiecare dintre membrii lor); - densitatea rețelei; - gradul de conectivitate; - accesibilitatea la fiecare dintre actori; - distanța dintre actori (timpul necesar pentru transmiterea informației); - ponderea legăturilor reciproce față de cele tranzitive. Teoria rețelelor sociale a adus un punct de vedere alternativ: atributele indivizilor sunt mai puțin importante decât legăturile și relațiile lor cu alți actori din cadrul rețelei (Ионцев В. А., 1999).

6. Teoria spațiilor sociale stransnaționale

La etapa contemporană diasporele sunt identificate drept ”colectivități sociale care există dincolo de frontierele de stat, reușind în timp să: a) susțină o identitate națională, culturală sau religioasă colectivă printr-un sentiment de coeziune internă și legături susținute cu o patrie reală sau imaginară; b) manifestă capacități de promovare a intereselor colective ale comunității sociale, prin dezvoltarea unui cadru organizatoric intern și link-uri transnaționale” (Safran W., 1991). Cuvintele: „cetățeni de origine națională”, „non-rezidenți”, „a doua generație”, „născuți în străinătate”, „lucrătorii migranți”, „migranți temporari sau sezonieri”, sunt uneori folosite ca sinonime pentru ”diasporă”. Termenul „diasporă” a ajuns treptat să fie identificat cu sensul de „comunitate transnațională” (Smith R.C., 2003). Migrația transnațională circulatorie „sat - țări străine” se dovedește a fi un fenomen de rețea. Desfășurarea ei implică activarea și dezvoltarea unor rețele sociale complexe, locale și transnaționale, direct dependente de structura socială a țării și de istoriile de migrație pentru diferite categorii de comunități și segmente sociale. Declinul navetismului rural-urban și sporirea migrației de revenire sat-oraș au contribuit hotărâtor la crearea presiunii sociale pentru migrațiile circulatorii la începutul anilor 1990. Asupra acestui fenomen au acționat și oportunitățile date de rețelele sociale familiale, etnice, religioase preexistente anului 1990. Ulterior, valorile secundare și terțiare de migrație circulatorie din sate în străinătate au fost susținute de rețelele create prin migrațiile din valul I și prin noile rețele transnaționale dezvoltate în conexiune cu procese diverse, precum migrația definitivă, forme particulare ale globalizării prin comunități culturale transnaționale, afaceri, etc. Transnaționalismul prezintă mai multe direcții de cercetare: • Prima direcție se referă la diversele relații (economice, familiale, religioase, politice) pe care migranții le mențin cu țara de origine; • A doua direcție se focalizează pe raporturile migranților cu țara de destinație și cu cea de origine; • A treia direcție analizează legăturile migranților întorși acasă, cu fosta țară de destinație. Ceea ce deosebește această perspectivă asupra migrației internaționale de alte teorii este accentul pus pe locul de origine al migranților.

Transnationalismul folosește diferite concepte în analiza migrației. • Transmigranții sunt definiți ca fiind acei migranți ale căror experiențe de viață transcend granițele statelor națiune și care dezvoltă și mențin relații multiple - familiale, economice, sociale, organizaționale, religioase și politice – peste aceste granițe. • Noțiunea de creolizare - combinarea de către imigranți a tradițiilor din țara de origine și de destinație în diferite situații particulare. • legăturile permanente între migranți și comunitatea de origine, conduc la apariția

unor spații sociale transnaționale sau translocale în care se fuzionează identități noi, multiple în care sunt exersate o varietate de forme vechi și noi de putere sau dominație (Portes, 1997).

- Un concept înrudit spațiului transnațional este cel de câmp social - «un set de rețele interconectate de relații sociale prin care idei, practici și resurse sunt schimbate, organizate și transformate». Aici fiecare persoană devine un "nod" conectat cu altele pentru a forma o rețea (Ионцев В. А., 1999).

- comunitate transnațională (...) include un număr tot mai mare de oameni ce trăiesc vieți duble. Membri sunt cel puțin bilingvi, se deplasează cu ușurință între diferite culturi, adesea dețin locuințe în două țări, și urmăresc interese economice, politice, și culturale ce necesită prezența simultană în ambele țări (Haas H., 2010:230).

- antreprenorii transnaționali - se deplasează în străinătate de cel puțin două ori pe an, succesul afacerii lor fiind condiționat de legăturile întreținute în mod constant cu parteneri din una sau mai multe țări străine (Portes et al., 2005).

- remitențe sociale - «ideile, comportamentele, identitățile, și capitalul social care circulă dinspre comunitățile de destinație spre cele de origine» (Levitt, 1998:926)

Remitențele sociale sunt clasificate în trei categorii: structuri normative - idei, valori și credințe sisteme de practici - acțiunile modelate de structurile normative capitalul social. Remitențele sociale se transmit în interiorul unor rețele sociale (familiale, de prieteni, vecini, colegi de serviciu, etc.). Impactului acestora în comunitatea de origine depinde de tipul mesagerului (persoanele aflate în vârful piramidei sociale aveau mai multă influență).

Impactul remitențelor sociale este «pozitiv și negativ» (Levitt, 2004). Efecte pozitive - dezvoltarea zonei de origine a migranților, anumitor comportamente sociale și competențe însușite în țara-gazdă, remitențele economice - banii trimiși în țara de origine de către migranți. Efecte negative - apariția unei «culturi a emigrării» în rândul comunității de origine, duce la absența bărbaților și femeilor în cei mai productivi ani ai vieții lor. Unii cercetători și-au pus întrebarea, dacă migrația conduce la dezvoltarea țării de origine sau o împiedică? Remitențele reprezintă cea mai importantă sursă de finanțare a țărilor în curs de dezvoltare (mai importante decât investițiile străine directe sau ajutoarele oficiale primite de aceste țări). UNDP estima ca aprox 500 milioane de persoane din întreaga lume beneficiază de aceste remitențe.

Remitențele economice și economiile aduse de migranți cu ocazia vizitelor în țara de origine, au ca prima țintă investiția în locuințe, achiziționarea de alte bunuri imobiliare sau întreținerea gospodăriei: Studiile despre utilizarea remitențelor semnalează că locuința este cea care mobilizează în mod sistematic cheltuielile și investițiile migranților. Cercetările sociologice întreprinse în Polonia arată, de asemenea, cum «costul ridicat al locuințelor în relație cu veniturile» a constituit principalul factor ce a cauzat emigrarea tinerilor (Gualda E., 2012).

Remitențele, ca și preocuparea de a investi într-o casă, în țara de origine, au contribuit la dezvoltarea economică a regiunii, prin apariția actorilor intermediari, în special, în domeniul construcțiilor și al materialelor de construcție. În cazul migranților senegalezi, observăm două tipuri de remitențe economice: remitențe individuale, trimise familiilor din țara de origine, și remitențe colective, care au ca scop realizarea unor echipamente și dotări publice - fie în zonele rurale de proveniența ale migranților, fie în Touba. Mai mult, migrantii senegalezi investesc în imobiliare (terenuri și clădiri), în domeniul transporturilor în comun (în condițiile unei rețele de cale ferată slab dezvoltate), în comerțul cu automobile, în comerțul cu materiale de construcții, aduse din Italia. În 2013, remitențele reprezentau 10,9% din PIB. În 1992, 39% dintre imigranții portughezi din Franța dețineau o locuință în Portugalia,

famiiliile de portughezi care beneficiau de o locuință secundară fiind mai numeroase decât cele de francezi (Beluschi G., 2015).

Sarah L. Lopez (2010) propune conceptul de «casă a remitențelor», definită de Lopez ca fiind « o locuință construită cu bani câștigați de un migrant mexican în Statele Unite, migrant ce trimite dolari – remite - în Mexic cu scopul realizării casei visurilor» (Schiller, N. G., Faist, T., 2013). Casa remitențelor contrastează puternic cu vechile construcții și este expresia unui stil de viață occidental, însușit în țara-gazdă. Având mai mult o funcție simbolică decât economică sau practică, această locuință încorporează în designul ei elemente culturale «importate», preluate sau reinterpretate în context local. Materialele de construcție tradiționale, realizate sau prelucrate manual, sunt înlocuite cu altele, produse pe cale industrială, precum cărămida, cimentul, aluminiul, oțelul etc. Funcția de reprezentare a acestei case a remitențelor este și mai pregnantă în cazul liderilor comunității mexicane din Boston, care construiesc adevărate vile de lux în țara de origine, după modelul locuințelor americanilor înstăriți, în timp ce în țara gazdă locuiesc în case sau apartamente modeste. În Pakistan sau Ghana, migrații adoptă soluții arhitecturale și sisteme constructive ineficiente, copiind modelele occidentale (considerate superioare oricărei referințe locale) fără a le adapta la condițiile climatice și geo-morfologice ale regiunii sau țării de origine. Migrația a condus și la ridicarea prețurilor terenurilor, materialelor de construcție, la salarii mai mari pentru cei angajați în sectorul construcțiilor. Printre efectele negative ale migrației internaționale este și fenomenul "brain drain", ce duce la pierderea capitalului uman al țărilor mai puțin dezvoltate. Între 1965 și 1975, aprox 100000 de ingineri, fizicieni și profesori (împreună cu familiile lor) au migrat din India în Statele Unite. Adevărată competiție între țările dezvoltate în atragerea capitalului uman din țările mai slab dezvoltate, se prezintă prin sisteme preferențiale de intrare pentru cei calificați în anumite domenii (inginerie, IT, medicină, educație) etc. (Stănică S., 2013).

7. Concluzii

În concluzie, putem conchide, că teoriile sociologice ale migrației, cercetează cauzele care explică migrația, felul în care se autosustine fenomenul migrației, modul și instrumentele de integrare/aculturație, consecințele culturale, economice și sociale pe care le suportă migrații, țara de destinație și țara de origine. Însă, fenomenul și consecințele migrației depind de politicile promovate în practica existentă a statelor, la nivel mondial și național, state, aflate în stadii diferite de avansare, iar pentru îmbunătățirea calității vieții sociale a populațiilor, în diversele țări se utilizează diferite instrumente sociale și statale, în dependență de nivelul de dezvoltare al acestor state, de puterea de afirmare a lor în economia și politica globală. Teoriile sociologice sunt centrate mai mult pe constatări factologice, decât pe soluții teoretico-practice.

Bibliografie:

- Badin M. (2013). Los inmigrantes rumanos en la prensa. Caso Heraldo de Aragón y El Periódico de Aragón (2002-2012), Teză de doctorat.
- Bădescu I. (2013). Migrația internațională ca problemă socială. Studiu de caz: migrații pentru muncă din Italia. Disponibil la adresa: <http://sociologia-azi.ro/wpcontent/uploads/2013/10/Chestiunea-sociala-a-migratiei-pentru-munca.pdf> (consultat la data de 14/09/2017).
- Beciu C. (2012). Fenomenul migrației forței de muncă și formarea publicului diasporic: impactul asupra spațiului public și practicilor instituționale.

- Proiect de cercetare exploratorie PN II IDEI, 2009 – 2011. Disponibil la adresa <http://www.comunicare.ro/diasporic/> (consultat la data de 01/02/2015).
- Beluschi G. (2014). Entre organización social y políticas públicas: Pautas residenciales de familias rumanas romanías en Granada. *Sociologia*, p. 153-173.
- Bernat M. J. S., Gimeno, C. Iguales però menys: la colònia romanesa a Castelló. *Migración e interculturalidad: de lo global a lo local*, 2006., págs., 169-218.
- Berry J. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation // *Applied Psychology: An International Review*. Vol.46 (1).
- Bijak J. (2013). Integrated modeling of European migration in *Journal of the American Statistical Association*, 108, (503), pp. 801-819.
- Bourhis R.Y., Moise L.M., Pereault S., Senegal S. (1997). Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychology Approach // *International Journal of International*. Vol.32(6).
- Boyd M. (2015). Family and personal networks in international migration: Recent developments and new agenda // *International Migration Review*. 23(3). p. 238-270.
- Ciobanu O. Multiple Migration Flows of Romanians. *Mobilities*, 10:3, 2015, p. 466-485.
- Dimensiuni ale aculturației: una, două, sau multe. *Psihologia Resurselor Umane*, 13 (2015), p. 25-31 © Asociația de Psihologie Industrială și Organizațională (APIO) <http://pru.apio.ro/index.php/prujournal/article/viewFile/409/425>
- Добренъков В. И., Кравченко А.И. (2000). Социология: В 3 т. Т. 2. Социальная структура и стратификация. М.: ИНФРА-МС. 477-483.
- Eisenstadt S.N. (1954). *The Absorption of Immigrants: A Comparative Study Based Mainly on the Jewish Community in Palestine and the State of Israel*. London: Routledge&Kegan Paul.
- Faist T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press, London.
- First J.W., Carrera J.W. (1988). *New Voices: Immigrant Students in U.S. Public Schools*. Boston: National Coalition of Advocates for Students.
- Foner N. (2000). Beyond the Melting Pot Three Decades Later: Recent Immigrants and New York's New Ethnic Mixture, *International Migration Review*, 34(1), pp. 255–262.
- Foner N., Alba R. (2008). Immigrant religion in the US and Western Europe: Bridge or barrier to inclusion?, *International Migration Review*, 42(2), pp. 360-392.
- Fons J. R. Van de Vijver (2015). Universitatea Tilburg, Olanda, Universitatea Nord-Vest, Africa de Sud, Universitatea din Queensland, Australia, Received March 29, 2015. Traducere realizată de psih. drd. Daniela Moza, Universitatea de Vest din Timișoara: În Dimensiuni ale aculturației: una, două, sau multe. *Psihologia Resurselor Umane*, 13 p. 25-31 © Asociația de Psihologie Industrială și Organizațională (APIO) <http://pru.apio.ro/index.php/prujournal/article/viewFile/409/425>
- Garcia A. (2009). La inmigración latinoamericana en España en el siglo XX, *Investigaciones Geográficas, Boletín del Instituto de Geografía*, Núm. 70, pp. 55-70I.
- Garner S. (2007.) *The European Union and the racialisation of immigration 1985–2006. Race/Ethnicity: Multidisciplinary Global Perspectives* 1(1), p. 61–87.
- Gordon M. M. (1964). *Assimilation in America Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Gualda E. (2012). Migración circular en tiempos de crisis. *Mujeres de Europa del Este y africanas en la agricultura de Huelva, Estudios Sociales e Intervención Social*, 97/3, p. 613-640.

- Haas H. (2010). Migration and Development: A Theoretical Perspective, *International Migration Review*, 44 (1), p. 227 – 264.
- Ионцев В. А. (1999). Международная миграция населения: закономерности, проблемы, перспективы: дисс. на соиск. уч. степ, д-ра эконоом, наук: 08.00.05 / В: А. Ионцев. – М.: МГУ, 470 с.
- Klein J., Fontan J. (2004). La mobilisation du capital socio-territorial: le cas du technopôle Angus. *Lien social et Politiques*, (52), p.139–149.
- Kritz M. M., Lim L. L., Zlotnik H. (1992). *International migration systems: A global approach*. Oxford: Clarendon Press
- Lee E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), p. 47-57.
- Levitt P., Sorenson N. N. (2004). *Global Commission on International Migration. Global migration perspectives: The transnational turn in migration studies*. Geneva: Global Commission on International Migration
- Lutterbeck D. (2006). Policing migration in the Mediterranean. *Mediterranean Politics*. 11, 1, p.59-82.
- Mabogunje A. L. (1970). Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration. *Geographical Analysis*, 2, 1, p.1-18.
- Mallarach I. J., Vilagrassa I. J. (2002). Los procesos de desconcentración urbana en las ciudades medias españolas, *Ería*, 57, p. 57-70.
- Massey D. S., Arango J., Hugo G., Kouaouci, A. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19 (3), p. 431-466.
- Massey D.S., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A, Taylor E.J. (2005). *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. New York: Oxford University Press
- Massey D.S. (1999). Why Does Immigration Occur? A Theoretical Synthesis, in: *The Handbook of International Migration: the American Experience*, ed. by C. Hirschman, P. Kasinitz & J. De Wind. New York: Russell Sage, pp. 34–52.
- Nacu A. (2011). The politics of Roma migration: Framing identity struggles among Romanian and Bulgarian Roma in the Paris region. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37, 1, p.135-150.
- Navaz L. (2007). Familias en movimiento. El caso de las mujeres rumanas en España. *Migraciones* nr. 21. p.235-257.
- Pajares M. (2007). Inmigrantes de un país de la unión europea: red social, inmigración irregular y acceso al empleo de los inmigrantes rumanos. *Migraciones* nr. 21., p.191-212.
- Pardo P. (1995). Un réseau de peintres en bâtiment colombiens. *Hommes et Migrations*, n° 1187.
- Park R.E. (1913). *Race and Culture*. Glencoe: Free Press, p. 1950.
- Perez A. (2015). La decisión de retornar en tiempos de crisis. Una perspectiva comparada de los migrantes ecuatorianos y rumanos en España. *Migraciones*, 37, p. 171-194.
- Petersen W. A (1958). *General Typology of Migration // American Sociological Review*. 23 (3), June.
- Petroff A. (2017). Una aproximación a los métodos mixtos a partir de las trayectorias migratorias de profesionales rumanos en Barcelona. *Empiria*, 36, p. 15-38.
- Portes A., Fernandez-Kelly P., Haller W. (2005). Segmented assimilation on the ground: The new second generation in early adulthood, *Ethnic and Racial Studies*, (28), p. 1000–1040.

- Portes A. (1997). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities, *International Migration Review*, 31(4), pp. 799–825.
- Ravenstein E.G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*. №48.
- Rumblom H. (1994). Swedish Multiculturalism in a Comparative European Perspective, *Sociological Forum*, 9(4), pp. 623–640.
- Rumbaut R.G. (1999). Assimilation and Its Discontents: Ironies and Paradoxes, in: *The Handbook of International Migration: the American Experience*, ed. by C. Hirschman, P. Kasinitz & J. De Wind. New York: Russell Sage, p. 172–195.
- Рыбаковский Л.Л. (2001). Изучение миграционных процессов в России и формирование научных направлений // *Миграция населения*. Вып. 1. М.
- Safran W. (1991). Diasporas in modern societies: Myths of Homeland and Return. // *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. Vol.1 (1), p.83–99.
- Sarrazin T. *Deutschland schafft sich ab*. Berlin: Deutsche Verlags Anstalt, 2010.
- Saunders, J. B., Fiddian-Qasmiyeh, E., Snyder, S. (2016). *Intersections of Religion and Migration: Issues at the Global Crossroads*. New York: Palgrave Macmillan
- Scheffer P. (2011). *Immigrant Nations*. New York: Wiley.
- Schiller, N. G., Faist, T. (2013). *Migration, Development, And Transnationalization: A Critical Stance*. New York, NY: Berghahn Books
- Smith R.C. (2003). Diasporic Memberships in Historical Perspective: Comparative Insights from the Mexican, Italian and Polish Cases. // *International Migration Review*. Vol.37 (3), p.724-759
- Şchiopul I. (1913). *Românii din America*, „Luceafărul”, Sibiu, an XII, nr. 7-14/ , p. 293-294.
- Sociological Theories of International Migration: The Case of Refugees // The Sociology of Migration*. p. 331 — 339.
- Stark O., Bloom D. E. (1985). The new economics of labor migration. *The American Economic Review*, 75(2), p. 173-178.
- Stănică S. (2013). Diaspora și fenomenul de Brain-drain. // *Revista română de sociologie*. Anul XXIV, nr.5–6. - București, p.387–401.
- Stouffer S. A. (2014). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5,(6), p.845-867.
- Szreter S., Woolcock M. (2004). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. *International Journal of Epidemiology*, 33, 4, p.650-667.
- Variants Annals of the American Academy of Political and Social Science* (1993). 530, pp.74–96.
- Vertovec S., Wessendorf S. (2010). Introduction: assessing the backlash against multiculturalism in Europe, in: *The Multiculturalism Backlash: European Discourses, Policies and Practices*, ed. by S. Vertovec, S. Wessendorf. London: Routledge, p. 1–32.
- Vlase I. (2004). Hommes et femmes en migration: d'un village roumain a Rome. *Migration/Société*, Paris-CIEMI, nr. 93-94 p. 47-60.
- Wallerstein I. (1978). World-system analysis: theoretical and interpretative issues. B. Kaplan, *Social Change in the Capitalist World Economy*, Beverly Hill, Sage, p.219-236.

ABORDĂRI NOI ȘI OPORTUNITĂȚI DE PROMOVARE A TURISMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Iurii ZAMA ⁶

Abstract

Articolul abordează importanța turismului pentru economia țărilor lumii și a oportunităților pe care Republica Moldova trebuie să le aplice pe larg pentru a valorifica potențialul turistic. Chiar dacă Moldova are un teritoriu limitat, totuși acest spațiu dispune de anumite avantaje competitive accentuate ca de exemplu prin agroturism sau turism vitivinicol. Practica actuală arată totuși că adesea turismul este doar o strategie reușită de marketing care atenționează anumite valori ale unor spații istorice sau naturale, sau altele reprezintă un rezultat al asocierii cu un frumos sau exclusiv căutat pentru a face un selfie/check-in destinat rețelelor de socializare. Se vor evidenția pe de o parte câteva abordări inovative pentru piața locală de turism dar pe larg utilizate la nivel internațional și pe de altă parte îndrăznețe pentru companiile de turism locale și din România. Într-o economie a turismului, imediat internațională, Republica Moldova trebuie să execute strategii inovative și îndrăznețe pentru a beneficia de influența favorabilă a sectorului turistic asupra influxului de capital.

Cuvinte cheie: turismul, potential turistic, strategii de marketing, promovare, turismul vitivinicol, turism rural, etc.

1. Introducere

Fiind unul dintre sectoarele economice cu cea mai rapidă creștere în lume, turismul este din ce în ce mai recunoscut ca un factor vital pentru crearea locurilor de muncă și a bunăstării, protecția mediului, conservarea culturală și reducerea sărăciei.

Un sector al turismului bine conceput și gestionat poate ajuta la conservarea patrimoniului natural și cultural de care depinde, la împuternicirea comunităților gazdă, la crearea de oportunități comerciale, la promovarea păcii și a înțelegerii interculturale, dovadă iminentă constituind datele statistice.

“2017 a fost un an record pentru turismul internațional. Sosirile turistice internaționale au crescut pentru al optulea an consecutiv, o secvență de creștere neîntreruptă înregistrată încă din anii 1960. Destinațiile din întreaga lume au primit 1.323 milioane de sosiri internaționale, cu aproximativ 84 milioane mai mult decât în 2016.” [1. Pag. 10]

Cu toate că numărul de turiști este în continuă creștere, distribuția teritorială a turiștilor este neuniformă. Cea mai mare densitate o are continentul European cu 51% din totalul turiștilor. În figura nr. 1 putem examina densitatea turiștilor pe glob.

⁶ Iurii ZAMA, PhD Student, EMREI, Academy of Economic Studies of Moldova, e-mail: iurii.zama@gmail.com

Figura nr. 1. Densitatea turiștilor pe glob

Sursa: UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, March/April 2018

În ciuda șocurilor în continuă creștere și imprevizibile de la atacuri teroriste și instabilitatea politică, la pandemii de sănătate și dezastre naturale, turism și călătoriile au continuat să arate rezistența în 2016, contribuind creșterea PIB directă de 3,1% și de sprijin de 6 milioane de locuri de muncă suplimentare nete în sectorul . În total, Travel & Tourism a generat 7,6 trilioane USD (10,2% din PIB-ul global) și 292 milioane locuri de muncă în 2016, echivalentul a 1 din 10 locuri de muncă în economia globală. Sectorul a reprezentat 6,6% din totalul exporturilor globale și aproape 30% din totalul exporturilor de servicii globale.” [2. Pag. 3]

Nu toate regiunile, chiar mai mult state, au același succes la capitolul turiști. Este specific faptul că țările dezvoltate totuși dețin hemogenul la acest criteriu. În tabelul nr. 1 este prezentată informația privitor la numărul de turiști internaționali înregistrați în 2017 în diferite țări, în ordinea poziției de dominație.

Tabelul Nr. 1. Top 10 destinații turistice internaționale în 2017

Poziția	Destinația	Numarul de turisti internaționali
1	Franța	86.9 mln
2	Spania	81.8 mln
3	Statele Unite	76.9 mln
4	China	60.7 mln
5	Italia	58.3 mln
6	Mexic	39.3 mln
7	Marea Britanie	37.7 mln
8	Turcia	37.6 mln
9	Germania	37.5 mln
10	Tailanda	35.4 mln

Sursa: World Tourism rankings, From Wikipedia. [3]

Astfel, Franța este extraordinar de atractivă pentru turiști, urmată de Spania, SUA, etc.

Veniturile din turismul internațional au crescut cu 1,340 miliarde USD în 2017, ceea ce corespunde unei creșteri în termeni reali de 4,9% față de 2016. [1] Organizația Mondială a Turismului raportează următoarele destinații ca primii zece lucrători din domeniul turismului pentru anul 2017, cu Statele Unite ale Americii de departe cel mai mare câștigător.

Tabelul Nr. 2. Top 10 țări cu cele mai mari încasări din turism

Poziția	Sursa	Valoarea încasărilor (miliarde)
1	SUA	210.7
2	Spania	68.0
3	Franța	60.7
4	Tailanda	57.5
5	Marea Britanie	51.2
6	Italia	44.2
7	Australia	41.7
8	Germania	39.8
9	Macau	35.6
10	Japonia	34.1

Sursa: World Tourism rankings, From Wikipedia. [3]

Chiar dacă SUA este devansată de Franța și Spania ca număr de turiști, încasările totale demonstrează că nivelul de dezvoltare al turismului în SUA cunoaște o nouă formă, mult mai atractivă.

În același timp, Contribuția totală a Travel & Tourism la PIB pentru Spania a fost de 172,9 miliarde de euro (196,2 miliarde USD), 14,9% din PIB în 2017 iar pentru SUA a fost de 1.501,9 miliarde USD, reprezentând 7,7% din PIB în 2017. [<https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2018/unitedstates2018.pdf>, Pag 5]

Din cele relatate în tabelele, figurile și informația de mai sus, turismul este o ramură foarte importantă pentru economia oricărei țări. De asemenea, încasările din această activitate sunt foarte considerabile și pot duce la bunăstarea poporului. În acest context, Republica Moldova trebuie să prioritizeze și să acționeze prompt solicitărilor și a tendințelor internaționale prin promovarea turismului și creșterea influxul de turiști.

Contribuția totală a industriei turismului în economia Moldovei a fost în 2017 de 4,9 miliarde de lei sau doar 3.3% din produsul intern brut (PIB) al țării în 2017. La acest capitol Moldova ocupă unul din ultimele locuri din lume, poziția 171 din cele 185 de state analizate de WTTC. De exemplu Armenia, țară comparabilă ca mărime și populație obține din turism circa venituri directe de șase ori mai mari, iar România de peste 30 de ori.

Potrivit studiului WTTC industria turismului oferă în prezent loc de muncă pentru circa 10.000 de oameni, sau aproape 0,9% din totalul populației ocupate. Numărul celor ce muncesc în domeniul turismului se va majora până la 12.000 către anul 2027, estimează WTTC.

Potrivit Consiliul Mondial al Turismului și Călătoriilor investițiile în industria turismului sunt ne semnificative - de doar 700 milioane lei în 2016 (mai puțin de 40 milioane dolari), reprezentând 2,2% din investițiile de capital în economia Moldovei.

În mod tradițional se consideră că pentru turismul internațional prezintă interes doar țările în care sînt monumente de arhitectură vechi, litoral, stațiuni montane și numeroase izvoare termale.

Din punctul de vedere al autorilor proiectului www.moldovenii.md acest postulat este total greșit, iar convingerea că acesta este adevărat, a paralizat, în mare parte, activitatea Guvernelor Republicii Moldova în domeniul dezvoltării turismului. [www.moldovenii.md]

Deși are o suprafață mică, Republica Moldova dispune de un considerabil potențial turistic, reprezentat, întâi de toate, de aspectul geomorfologic al teritoriului – o neobișnuită diversitate de rezervații peisagistice sau landșafturi naturale și monumente geologiceunice, de valoare europeană și mondială. Formele prioritare ale turismului practicate în ultimul deceniu în Republica Moldova sunt turismul rural, vitivinicul, cultural, de sănătate și frumusețe.

Turismul este un generator de progres socio-economic, de dezvoltare regională, de reducere a migrației forței de muncă. Odată cu promovarea turismului, promovăm patrimoniului național - cultura, istoria și tradițiile", a declarat astăzi ministrul Economiei și Infrastructurii, Chiril Gaburici, la reuniunea cu reprezentanții industriei turismului din Republica Moldova. [6]

De fapt, în lume există un număr foarte mare de oameni interesați de noi țări și culturi, oameni noi, experiențe noi, există mulți oameni interesați de SPA turism și de cel de tip curativ, organizat în mijlocul frumoaselor peisaje naturale, există, în cele din urmă, cetățeni ai CSI care țin minte Moldova ca fiind o țară însoțită, a strugurilor, fructelor și legumelor, alimentelor naturale, o țară, în urma vizitării căreia pot obține impresii frumoase, savurînd din plin natura frumoasă, vinul bun, muzica și dansurile incendiare.

Dacă adăugăm la toate acestea componenta istorică a vechimii poporului și statului, numeroase monumente ale vechilor civilizații (care vor trebui "dezgropate" și pregătite spre demonstrație turiștilor), promovînd noile idei de amenajare a mediului pe pămîntul Moldovei, putem înțelege că turismul din țara noastră are un potențial imens, pe care urmează să-l descoperim, prin realizarea politicilor se stat corespunzătoare.

Unul dintre cele mai importante avantaje competitive de care dispune Republica Moldova este turismul vitivinicul – formă motivațională de turism practică de turiști pentru vizitarea întreprinderilor vitivinicole și a regiunilor vinicole în scopul îmbinării plăcerii degustării produselor vitivinicole cu posibilitatea de a cunoaște stilul de viață local, mediul rural și activitățile culturale. Turismul vitivinicul reprezintă cartea de vizită a Republicii Moldova, iar pachetele turistice propuse spre comercializare pentru turiștii străini, obligatoriu includ un obiectiv sau o cramă vinicolă. Turiștii, de asemenea, au posibilitatea de a cunoaște întreg procesul tehnologic de preparare a vinului, iar în satele în care este păstrată tradiția vinicolă, turiștii se pot implica în procesul de producere a vinului;

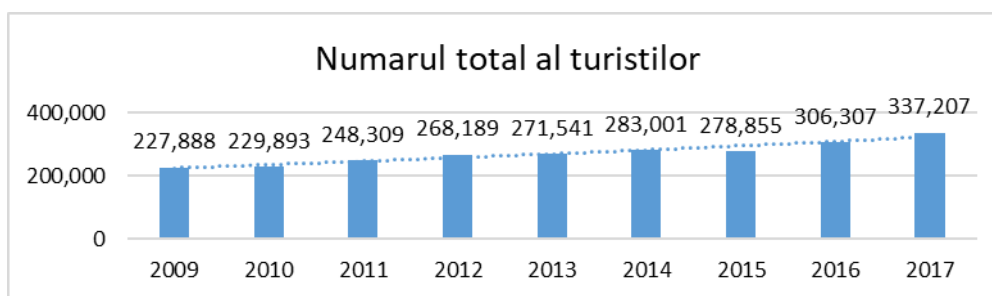
Fiind o țară agricolă, Moldova dispune de potențial pentru desfășurarea activităților de turism rural – formă motivațională de turism care se desfășoară în mediul rural, orientată spre utilizarea resurselor turistice locale (naturale, culturale, etc.), cunoașterea obiceiurilor și tradițiilor locale, gospodăriilor țărănești, etc. Turismul rural vizează turiștii care beneficiază de următoarele servicii: cazare în pensiunile agroturistice, alimentație cu produse ecologice pure crescute și preparate în zonă, agrement. De asemenea, turiștii pot fi implicați, în funcție de sezon, în activitățile agricole și în viața satului. Turiștii ar putea sta în sate și în scopul de a explora împrejurimile. Dispunînd de o multitudine de sate și suprafețe agricole întinse, Moldova are un potențial mare pentru dezvoltarea acestei forme de turism. Practicarea meșteșugurilor poate servi drept motivație turistică pentru vizitarea zonelor rurale. Turismul rural poate aduce beneficii importante comunității rurale și băștinașilor;

Turismul gastronomic – formă motivațională de turism, destinată persoanelor iubitoare de a descoperi secretele specifice bucătăriilor tradiționale din diverse țări. Ospitalitatea, tradițiile și obiceiurile culinare stau la baza dezvoltării acestei forme de turism. Calitățile gustative, specificul bucatelor pot servi drept motivație importantă pentru turiștii care au drept scop de a se alimenta cu bucate selecte caracteristice zonei turistice vizitate;

Așezarea geografică a Republicii Moldova la granița dintre CSI și UE face posibilă integrarea regională dar totodată și oferă posibilități pentru turismul de tranzit – formă tipică de turism care presupune traversarea uneia sau mai multor țări, avînd ca destinație țara de vacanță. Dezvoltarea acestei forme de turism pentru Republica Moldova va avea un impact pozitiv asupra dezvoltării turismului receptor. Turiștii traversînd Moldova către destinația finală, vor contribui la utilizarea diverselor servicii complementare consumului turistic. De asemenea, este absolut necesar de inițiat programe mixte între țările limitrofe Moldovei, pentru a deservi turiștii care urmează să tranziteze Republica Moldova, destinația finală fiind România sau Ucraina;

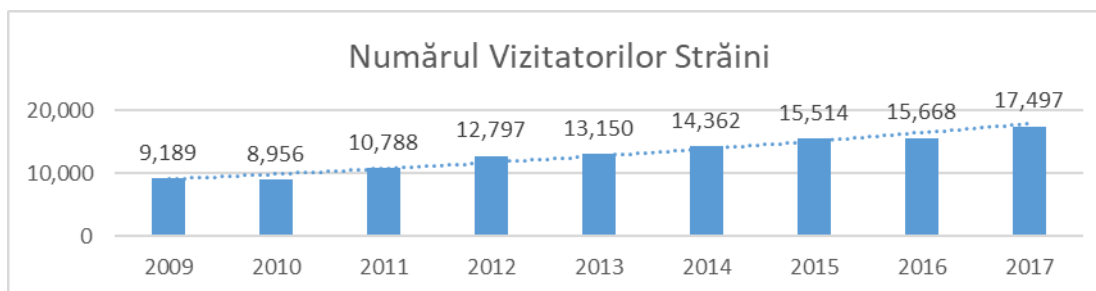
În imaginea de mai jos putem vedea evoluția numărului total al turiștilor pe teritoriul R.M. în perioada 2009-2017. Este vizibil că a fost înregistrată o evoluție pozitivă de creștere a numărului de turiști.

Figura nr. 2. Evoluția numărului total al turiștilor în Republica Moldova 2009-2017

Sursa: <http://www.statistica.md/>

Figura nr. 3. Evoluția numărului turiștilor străini în Republica Moldova 2009-2017

Sursa: <http://www.statistica.md/>

În conformitate cu figura nr. 3 putem concluziona totuși că numărul turiștilor străini este neînsemnat pentru economia Republicii Moldova. Potențialul turistic național este practic ignorat dacă să comparăm valoarea pieței mondiale pentru acest serviciu.

Tabelul Nr. 3. Top 10 țări cu cele mai mari încasări din turism

Nr.	Tara de proveniență a turiștilor	Nr. turiști	Cota din total
1	România	2,916	16.67%
2	Federația Rusă	1,682	9.61%
3	Ucraina	1,264	7.22%
4	Germania	1,183	6.76%
5	Polonia	1,101	6.29%
6	Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	822	4.70%
7	Austria	803	4.59%
8	S.U.A.	598	3.42%
9	China	550	3.14%
10	Olanda	543	3.10%

Sursa: <http://www.statistica.md/>

În conformitate cu tabelul Nr. 3, observăm că cea mai mare pondere de turiști internaționali o are Romania, Federația Rusă și Ucraina. Astfel, este de notat că Republica Moldova trebuie să faciliteze și să îmbunătățească climatul cu țările date. Sigur, turismul în sine trebuie să fie indiscutabil o prioritate imediată de dezvoltare însă statistica demonstrează că partenerii istorici ai țării noastre trebuie să fie favorizați pentru a menține tendința pozitivă de influxuri financiare provenite din turism.

În concluzie, putem spune că ponderea turismului la nivel global îl face ca o prioritate de dezvoltare. De asemenea, turismul este din ce în ce mai recunoscut ca un factor vital pentru crearea locurilor de muncă și a bunăstării, protecția mediului, conservarea culturală și reducerea sărăciei. Pentru Republica Moldova, exemplele țărilor cum ar fi Spania, SUA, Armenia, Romania urmează a fi preluate și aplicate pentru a spori competitivitatea națională.

Ca structură a turismului, Moldova trebuie să mențină și să îmbunătățească cu desăvârșire relațiile sociale, economice și culturale cu țările vecine Romania și Ucraina, iar ulterior prin diversitate pentru țările CSI, UE, China și SUA.

În acest context, și în scopul îmbunătățirii atractivității turiștilor din Romania, se va propune o strategie de promovare încrucișată a traseelor turistice din Republica Moldova cu traseele turistice din Romania.

Dat fiind potențialul IT al Moldovei în capitolele următoare va fi propusă și descrisă o strategie de dezvoltare a turismului prin saitari internaționale și naționale de rezervare a turismului.

2. Strategii de promovare a turismului prin prezență dedicată motoarelor de cautare și a saiturilor de rezervare a cazării

Fiind în era digitalizării și a comunicării online, turismul este în mare parte promovat dar totodată și influențat de motoarele de căutare online cum ar fi TipAdvisor, Booking, Expedia, AIRbnb, Google, bloguri de marketing in turism, etc.

Unul dintre cele mai influente motoare de călătorie și rezervări online este booking.com. Site-ul web are peste 28.889.846 de înregistrări în 137.971 destinații în 229 de țări și teritorii din întreaga lume. În fiecare zi mai mult de 1.550.000 de nopți de cameră sunt rezervate pe site. [7]

La solicitarea de identificare pe saitul booking.com a unei locații pentru Republica Moldova, au fost identificate 562 de proprietăți, iar pentru Chișinău avem un număr de 398 de locații. Astfel ajungem la concluzia că peste 70% din locațiile de cazare sunt în capitala țării,

ceea ce denotă o concentrare foarte mare. Acest fapt denotă că strategiile de promovare a turismului nu au un rezultat de promovare a întregii suprafațe a țării. Statistica data poate fi examinată în figura nr. 4 și 5.

Figura nr. 4. Rezultatul căutării unei cazări pentru Moldova pe situl booking.com

Sursa: www.booking.com

Figura nr. 5. Rezultatul căutării unei cazări pentru Chișinău pe situl booking.com

Sursa: www.booking.com

În același timp, ponderea numărului de cazări din regiunea Bucureștiului este de doar 13% din numărul total de cazări disponibile pe teritoriul României.

Astfel, putem deduce faptul că promovarea turismului natural sau vitivinicol în care Republica Moldova are potențial competitiv, nu are încă o influență economică prea considerabilă, iar beneficiul economic din turism este concentrat în mun. Chișinău.

În contextul rezultatelor obținute, apare una dintre idei prin care Republica Moldova trebuie să redistribuie și să promoveze atât turismul urban cât și pe cel rural sau din toate regiunile țării. Una dintre cele mai simple și puțin costisitoare oportunități pe care le avem este desigur accesul la piața internațională de rezervări a cazărilor online cum ar booking.com.

Un rezultat scontat al acestei micro-strategii ar fi că resursele financiare ale turiștilor ar putea fi dispersate și pentru mediu rural și anume familii care pot să promoveze eco-turismul sau turismul rural.

Complexele turistice rurale sunt în principiu gospodării organizate pe baza unor case sătești obișnuite. Casa poate fi veche, însă mușafirilor li se oferă toate comoditățile: duș, încălzire, mobilă confortabilă, conexiune internet. Toate eforturile gazdelor sunt îndreptate spre a familiariza oaspeții cu viața poporului moldovean, astfel încât aceștia să trăiască la sat și în același timp să nu simtă nici un disconfort. Oricine vine în Moldova observă ospitalitatea neobișnuită, receptivitatea și bunătatea populației băștinașe. Vi se va vorbi în limba dumneavoastră, vi se vor închina vinuri de excepție, veți fi servit cu mămăligă cu tocană, cu sarmăluțe, vi se va povesti despre viața la sat și istoria locurilor, vi se va cânta și vi se va dansa... o astfel de primire nu se uită, și este puțin probabil că veți mai găsi ceva asemănător pe alte meleaguri! [8]

Complexul Orheiul Vechi este una dintre perlele Moldovei. Monumentele istorice și peșterile transformă zona în destinația preferată a celor care aleg să vină în vacanță în țara

noastră. Totodată, străinii optează pentru satele Trebujeni și Butuceni pentru că aici au ocazia să cunoască specificul moldovenesc. [9]

La fel cum este promovată regiunea Orheiul Vechi, urmează să fie promovate locațiile băștinașilor și a gospodarilor Moldoveni pentru a familiariza turiștii cu gustul specificului național.

Pe lângă promovarea tradițiilor locale, promovarea turismului prin mijloace de rezervare online, localnicii ar putea obține resurse financiare care ar depăși cu mult veniturile din alte activități economice. Pentru o noapte rezervată pe booking pentru obiecte ale căror specific este turismul rural, vom avea un cost între 30 și 50 Euro pe noapte. Această sumă este fără a adăuga potențialul de promovare a tradițiilor și obținere a veniturilor din mâncare. Un prânz și cină pentru o persoană ar putea spera încasările de aproximativ 30 euro.

Se propune totodată crearea a niște grupuri regionale al căror scop ar fi identificarea familiilor și instruirea acestora pentru a presata servicii de turism rural și totodată promovarea acestora prin motoarele de căutare internaționale. Efectul economic și social al acestor activități ar fi unul impunător.

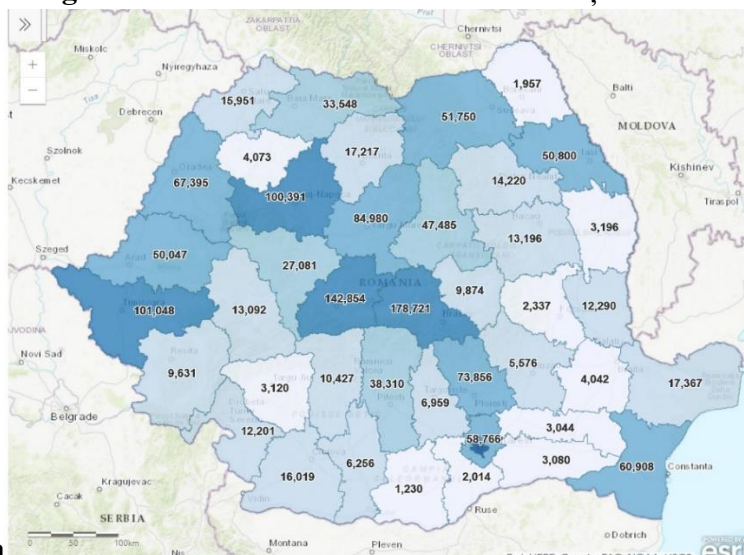
3. Oportunități de promovare a potențialului turistic a Republicii Moldova prin elaborarea unor trasee turistice comune cu Romania

Republica Moldova dispune de potențial turistic însă unul limitat atât de teritoriul mic cât și resurse naturale și financiare limitate sau experiență managerială sau instituțională slab dezvoltată. Istoricul de dezvoltare a turismului arată că suntem la un început de drum iar deseori anume experiența este factor decisiv în promovarea valorilor naționale. Turismul este totuși caracterizat de oportunitatea de marketing și vânzare a unei legende. Pe lângă legenda vinului și a tradițiilor care se mai păstrează în zonele rurale, alte legende dulci pentru străini sunt foarte greu de inventat și mai ales este greu de a le transforma în sursă de venituri.

Republica Moldova este o zonă de tranzit dintre Uniunea Europeană și CSI, alimentând astfel niște speranțe de promovare a turismului încrucișat dintre cetățenii UE și a Ucrainei sau CSI. Din această poziție, apare oportunitatea de a promova Republica Moldova ca o zonă de turism adiacentă traseelor de tranzit internațional sau mai ales ale traseelor turistice din țările vecine. Dacă Ucraina este o zonă în special periculoasă din cauza instabilității politice și militare, Romania este foarte atractivă pentru turiștii internaționali. Astfel, Moldova poate fi promovată ca o anexă turistică a României, cu specific piperat în turism rural și vitivinicol cunoscut la nivel global.

Potențialul turistic al României ar putea aduce într-adevăr foarte multe beneficii. Datele statistice arată că la granițele României s-au înregistrat 12,7 milioane de vizitatori străini, iar în hoteluri și pensiuni s-au cazat 2,75 milioane de turiști nerezidenți. În 2017, cheltuielile turiștilor străini au fost de 6 miliarde RON.

Principalul motiv al sejurului petrecut de turiștii nerezidenți în România în trimestrul al patrulea l-a reprezentat afacerile, participarea la congrese, conferințe, cursuri, târguri și expoziții. "Cel de al doilea motiv al sejurului petrecut de nerezidenți în România l-a reprezentat călătoriile în scop particular (37,4% din numărul total de turiști nerezidenți), dintre acestea evidențiindu-se călătoriile pentru vacanțe (65,0%). [10]

Figura nr. 6. Densitatea teritorială a turiștilor în**Romania**

Sursa: <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-21713676-harta-interactiva-cati-turisti-straini-vizitat-romania-2016-statistica-fiecare-judet.htm>

Spre deosebire de Republica Moldova, densitatea teritorială a turiștilor în România are loc mult mai dispersat. Desigur Bucureștiul ca capitală a țării este caracterizat de o densitate sporită însă nu atât de accentuat precum Chișinăul. Vedem în figura nr. 6 densitatea turiștilor pe harta României. După cum se observă, regiunea Iași și Constanța sunt foarte interesante pentru turiști.

Iași este reședința și cel mai mare oraș al județului Iași, România. Este al doilea municipiu ca mărime din țară după București, fostă capitală a Moldovei și, temporar (în timpul Primului Război Mondial) a României.

Așezare de legendă, Iașul este un nume ce emoționează chiar și prin simpla rostire a acestui cuvânt și pentru faptul că este un simbol cultural-istoric. Nu este singurul lucru care concurează la frumusețea acestui nume, așezarea pe cele șapte coline a îndemnat pe mulți să-l asemene cu orașul etern – Roma. La toate acestea, pricepera omului a atins de multe ori sublimul prin zidirile înveșmântate în broderii de piatră ale Trei Ierarhilor, ale bisericii Golia, Palatul Culturii, Teatrul Național, dar și alte monumente care constituie dovada măreției Iașului.

Tipurile de turism ce pot fi practicate aici sunt agroturismul, turismul eclezial, turismul sportiv, turismul științific, turismul de week-end, turismul de tranzit de-a lungul arterelor rutiere, turismul viticol, ecoturismul, turismul de natură, turismul educațional.

Deși a cunoscut multe momente de cumpană, Iașul a renăscut de fiecare dată, devenind astăzi un oraș modern. Iașul este cel mai important centru social, economic și cultural al Moldovei, remarcându-se prin trecutul lui care se amestecă remarcabil cu prezentul. Vechile clădiri, acoperite de patina timpurilor se îmbină armonios cu noile construcții, orașul cunoscând o dezvoltare puternică datorită învățământului și economiei locale. Azi peisajul este dominat de clădiri moderne, sedii ale unor instituții importante sau mari centre comerciale, dar casele memoriale, muzeele, frumoasele mănăstiri, străduțele ce amintesc de vremuri de mult apuse nu și-au pierdut farmecul. [12]

Prin simbolurile sale de natură istorică, culturală, turistică etc, județul Iași a atras, în anul 2017, peste 12 milioane de turiști, inclusiv cei străini, arată datele Institutului Național de Statistică. Din totalul celor 12 milioane de turiști, 2,7 milioane au fost străini, mai arată datele statistice. [13]

Iașul a înregistrat un număr mai mare de turiști decât Republica Moldova, iar distanța ce urmează a fi parcursă de un vizitator al Iașului până la Chișinău este de aproximativ 180 km sau 3 ore.

Astfel, învecinarea cu un astfel de oraș ar putea aduce Republicii Moldova beneficii de promovare a turismului.

O altă oportunitate în acest sens este oarecum învecinarea zonei de sud a Moldovei cu Delta Dunării sau de ce nu Constanța.

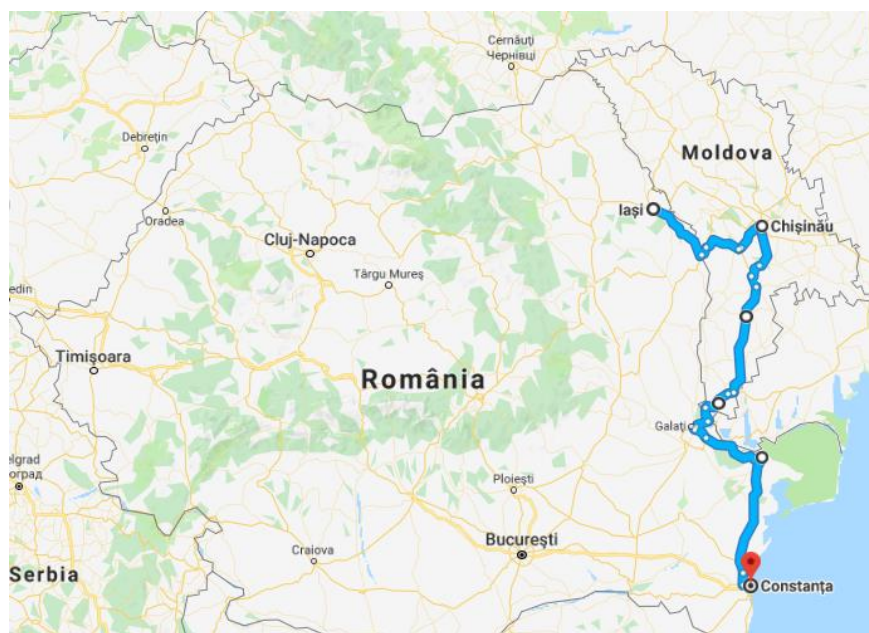
Județul Constanța este situat în regiunea Dobrogea și are ca limite județele Călărași, Ialomița, Brăila și Tulcea, la sud este mărginit de granița cu Bulgaria și la Est are deschidere spre Marea Neagră. Cel mai sud-estic județ al țării noastre, cu reședința în orașul omonim, Constanța, are un potențial turistic extrem de larg.

Județul Constanța cuprinde unele dintre cele mai reprezentative baze turistice din România. Prin localizarea geografică, climă, relief, vestigii arheologice, rezervații naturale, bază de cazare, agrement și tratament, posibilități de efectuare a unor excursii și croaziere, teritoriul județului oferă o gamă largă de activități turistice.

Litoralul românesc al Mării Negre reprezintă una dintre zonele turistice cele mai importante ale României în raport cu alte zone turistice ale țării, ceea ce este reflectat și de indicatorii referitori la circulația turistică și capacitatea de cazare.

Peisajul lacustru deosebit de pitoresc fac din această regiune o comoară inestimabilă din punct de vedere geologic, istoric și botanic (572 specii identificate).

Constanta, vechea cetate greacă Tomis, posedă o istorie impresionantă, sărbătorind de curând 2500 ani de existență și 2250 ani de atestare documentară. Metropola antică a Pontului Euxin s-a afirmat de-a lungul secolelor în strânsă legătură cu istoria românilor, cu interesele lor comerciale și spirituale, ca o placă turnantă și ca o punte de confluență a civilizațiilor, Constanta reprezentând din totdeauna un nod important de comunicare între Orient și Occident. Prima perioadă de înflorire a Constantei coincide cu înființarea celor dintâi colonii grecești pe tărmlul vestic al Pontului Euxin. Urmează perioada stăpânirii romane, când vechea cetate Tomis, ca de altfel întreaga provincie Scythia Minor (Dobrogea de astăzi), capătă o importanță strategică deosebită și cunoaște o dezvoltare economică și culturală fără precedent. Orașul revine însă la viață și își redzevăluie potentialul unic de care dispune în secolul al XIX-lea, după obținerea independenței de stat a României și restabilirea autorității statului român asupra Dobrogei. Istoria modernă atestă o dezvoltare constantă și chiar accelerată a Constantei, în prezent Constanta fiind al doilea centru urban al României ca importanță, cel mai mare port la Marea Neagră și al patrulea ca mărime din Europa.

Figura nr. 7. Densitatea teritorială a turiștilor în România

Sursa: maps.google.com [14]

În conformitate cu raportul Direcției Județene de Statistică Constanța, numărul turiștilor în 2017 a fost de 1.235 mln dintre care 62458 mii au fost străini.

La fel ca și Iașiul, numărul turiștilor care au vizitat Constanța depășește cu mult numărul de turiști care au vizitat Republica Moldova.

În concluzie, o altă oportunitate strategică pentru promovarea turismului Republica Moldova ar fi elaborarea unor trasee turistice comune cu zone ale României cum ar fi Iașiul și Constanța/Dunărea. Ambele orașe sunt în același timp și apropiate și îndepărtate de Republica Moldova pentru a fi o provocare de diversitate turistică a acestor zone.

În figura nr. 7 putem examina cu ar arăta cel mai primitiv traseu turistic/rutier Constanța-Chișinău-Iași – oportunitate și strategie de promovare a turismului din Republica Moldova.

4. Concluzii

Fiind unul dintre sectoarele economice cu cea mai rapidă creștere în lume, turismul este din ce în ce mai recunoscut ca un factor vital pentru crearea locurilor de muncă și a bunăstării, protecția mediului, conservarea culturală și reducerea sărăciei.

În anul 2017 destinațiile din întreaga lume au primit 1.323 milioane de sosiri internaționale. În total, Travel & Tourism a generat 7,6 trilioane USD (10,2% din PIB-ul global) și 292 milioane locuri de muncă în 2016, echivalentul a 1 din 10 locuri de muncă în economia globală. Sectorul a reprezentat 6,6% din totalul exporturilor globale și aproape 30% din totalul exporturilor de servicii globale. În acest context, turismul trebuie să fie obligatoriu o prioritate de dezvoltare a Republicii Moldova.

Contribuția totală a industriei turismului în economia Moldovei a fost în 2017 de 4,9 miliarde de lei sau doar 3.3% din produsul intern brut (PIB) al țării în 2017. Totuși, cu toate că par considerabile, aceste cifre denotă că turismul nu este dezvoltat la întregul potențial disponibil. Armenia, țară comparabilă ca mărime și populație obține din turism circa venituri directe de șase ori mai mari, iar România de peste 30 de ori.

Deși are o suprafață mică, Republica Moldova dispune de un considerabil potențial turistic, reprezentat, întâi de toate, de aspectul geomorfologic al teritoriului – o neobișnuită

diversitate de rezervații peisagistice sau landșafturi naturale și monumente geologiceunice, de valoare europeană și mondială. Formele prioritare ale turismului practicate în ultimul deceniu în Republica Moldova sunt turismul rural, vitivinicol, cultural, de sănătate și frumusețe.

Numărul turiștilor străini în Moldova înregistrează o tendință pozitivă, însă în anul 2017 avem înregistrate doar 17497 persoane. Datele statistice arată că la granițele României s-au înregistrat 12,7 milioane de vizitatori străini. Astfel, Moldova poate fi promovată ca o anexă turistică a României, cu specific piperat în turism rural și vitivinicol cunoscut la nivel global. Iașiul, oraș Romanesc în apropiere de Chișinău, a înregistrat un număr mai mare de turiști decât Republica Moldova, 12 milioane de turiști dintre care 2,7 milioane au fost străini. Astfel, învecinarea cu un astfel de oraș ar putea aduce Republicii Moldova beneficii enorme. O altă oportunitate în acest sens este învecinarea zonei de sud a Moldovei cu Delta Dunării sau de ce nu Constanța care din nou devansează Republica Moldova prin numărul total de turiști de peste 4 ori. În concluzie, o altă oportunitate strategică pentru promovarea turismului Republica Moldova ar fi elaborarea unor trasee turistice comune cu zone ale României cum ar fi Iașiul și Constanța/Delta Dunării. Ambele orașe sunt în același timp și apropiate și îndepărtate de Republica Moldova pentru a fi o provocare de diversitate turistică a acestor zone.

Fiind în era digitalizării și a comunicării online, turismul este în mare parte promovat dar totodată și influențat de motoarele de căutare online cum ar fi TipAdvisor, Booking, Expedia, AIRbnb, Google, bloguri de marketing in turism, etc.

La solicitarea de identificare pe saitul booking.com a unei locații pentru Republica Moldova, au fost identificate 562 de proprietăți, iar pentru Chișinău avem un număr de 398 de locații. Astfel ajungem la concluzia că peste 70% din locațiile de cazare sunt în capitala țării, ceea ce denotă o concentrare foarte mare. Concluzionăm că distribuția turismului este preponderent pentru zona Chișinăului iar regiunile sunt date uitării. Pentru comparație, ponderea numărului de cazări din regiunea Bucureștiului este de doar 13% din numărul total de cazări disponibile pe teritoriul României.

În contextul rezultatelor obținute, apare una dintre idei prin care Republica Moldova trebuie să redistribuie și să promoveze atât turismul urban cât și pe cel rural sau regional. Una dintre cele mai simple și puțin costisitoare oportunități pe care le avem este desigur accesul la piața internațională de rezervări a cazărilor online cum ar booking.com.

La fel cum este promovată regiunea Orheiul Vechi, urmează să fie promovate locațiile băștinașilor și a gospodariilor Moldoveni pentru a familiariza turiștii cu gustul specificului național și totodată pentru a beneficia de fluxurile financiare obținute din turism. În acest scop, se recomandă restructurarea consiliilor locale și instituirea direcțiilor de instruire a localnicilor și promovare a turismului prin intermediul motoarelor de căutare internaționale.

Bibliografie

- UNWTO Annual Report 2017: Published by the World Tourism Organization (UNWTO), Madrid, Spain, retrieved from: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419807>
- WTTC to Provide Tools for Analysis, Benchmarking, Forecasting and Planning, London SE1 OHR, United Kingdom, retrieved from: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions2017/world2017.pdf>
- World Tourism rankings, From Wikipedia, the free encyclopedia, retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/World_Tourism_rankings
- UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, March/April 2018, retrieved from: [www.moldovenii.md]
- WIKIPEDIA Free inceclopedia, retrieved from: <https://en.wikipedia.org/wiki/Booking.com>

- Turismul rural din Moldova. Chisinau MOLDOVA, information retrieved from:
<https://winetours.md/rom/blog/turismul-rural-din-moldova>
- Turismul rural rămâne cel mai important pentru Republica Moldova. Iată cele mai populare destinații din țara noastră, Publica, Information retrieved from:
https://www.publika.md/turismul-rural-ramane-cel-mai-important-pentru-republica-moldova-iata-cele-mai-populare-destinatii-din-tara-noastra_1808681.html#ixzz5X768KrVV
- Noutati economice: „Numărul de turiști străini în România”, retrieved from:
http://www.economica.net/numarul-de-turisti-straini-in-romania-a-crescut-anul-trecut-cu-11-3prc-la-2-75-milioane_151311.html#n
- George SANDU, Victor COZMEI: Harta Interactiva, retrieved from:
<https://www.hotnews.ro/stiri-esential-21713676-harta-interactiva-cati-turisti-straini-vizitat-romania-2016-statistica-fiecare-judet.htm>
- Potentialul Turistic al Orasului Iasi: information retrieved from:
<https://biblioteca.regielive.ro/referate/turism/potentialul-turistic-al-orasului-iasi-173736.html>

THE ROLE OF THE STATE AND UNIVERSITIES IN GENERATING INNOVATION

Victoria SIRBU⁷

Abstract

It can not be denied that innovation is a process that is happening continuously and in every sector of the economy. This is why the question who is the main force behind innovation appeared. Some scholars think that the private sector does the job, while others believe that the university and the public sector play a big role in creating innovation. Even so, as this qualitative research shows, neither actor is more important than the other, as they all contribute to generating innovation. Moreover, the Entrepreneurial State theory by M. Mazzucato and the Triple-Helix Model by Etzkowitz H./Leydesdorff L. come to explain that the state and university has a significant role in innovation, similar to the private sector. On top of it, the Triple-Helix Model suggests that the innovation of nowadays is a result of interconnections between the university-industry-government and it can not develop without the other. Thus, this leads to the idea that innovation is happening because of more factors that need to be properly commercialized and made visible to the public in order to change the misunderstanding created.

Keywords: innovation, industry, university, government, Triple Helix, Entrepreneurial State.

1. Introduction

In today's fast moving world, innovation can be seen in almost every sector, from services to agriculture. However, who is the main player when it comes to innovation, who is the force behind innovation is still a debatable topic among the scholars. Some support the idea that the private sector is the main driver of innovation, while others say that the public sector is the one that funded the most innovative technologies that we have nowadays. Furthermore, universities cannot be omitted from the innovation process either. Therefore, this research paper will address question whether the role of state and universities is similar to the role of private sector in creating innovation. Understanding the topic and the forces behind innovation is highly important as this could be a solution to economic crisis, as well as achieving more economic gains in the long-run. Additionally, the right approach to innovation could mean more well-being, social inclusion/cohesion, as well as sustainability.

The literature review and the main theories of the research paper cover such authors as Mazzucato M., Etzkowitz H., Leydesdorff L. and other like-minded scholars, and explain the innovation driven by the university-industry-state. Among the theories that contribute to answering the research question mentioned above, is the one that state and university, along with the private sector contribute to development of innovation in a country. Respectively, the

⁷ Victoria Sirbu - MA/MSc in European Studies, University of Flensburg in collaboration with the University of Southern Denmark, Flensburg, Germany, e-mail: sirbuvictoria2010c@gmail.com

entrepreneurial university (as per Etzkowitz H. and Leydesdorff L., 2000) and the entrepreneurial state (as per Mazzucato M., 2013).

The empirical analysis of the report represents a case study on the green revolution innovation in Germany, from the 1970's till today. Germany was chosen for the case study as it represents a success story of green revolution not only in Europe, but in the world. The qualitative research method is used in the analysis, with secondary data from online databases like: Clean Energy Wire, European Scoreboard and others. The dependent variable in this research paper is innovation, while the independent variables are university and state influence. Therefore, the following hypotheses are chosen: h(1) state and universities have a similar role to the industry in fostering innovation, and h(2) state and universities do not have a similar role to the industry in fostering innovation.

2. Literature Review

There are many beliefs and shared views among the scholars when it comes to the role of the state and universities in innovation. While some consider the state and the university (which in many cases is sponsored by the state) small players in the innovation game and give the credit to the private sector, authors like Mazzucato M., Etzkowitz H. and Leydesdorff L. believe otherwise.

Starting with Mazzucato M. (2013), which advocates for the state as being the among the main players in creating innovation, one has to look back at the most innovative technologies of our times and analyze how they appeared and mainly, who sponsored them. According to Mariana Mazzucato (2013), the state is the one that assumes big risks and the one that sponsored many discoveries of today, despite the belief that they appeared in the private sector. Moreover, to her, the state's role is undermined, while the role of the private sector in creating innovation is hyped up. Therefore, Mazzucato's book takes back the "flashlight" to the public sector, as it does not watch from the shadows and intervene when the economy is in trouble, but is among the forces that contribute the most innovative projects in a country, from the US to China. Her arguments are based on examples of famous innovations and innovative companies that reached the peak of success (the Internet, GPS, Google, Apple, together with the "green revolution" movement) as a result of government support and initiative. (Mazzucato, 2013)

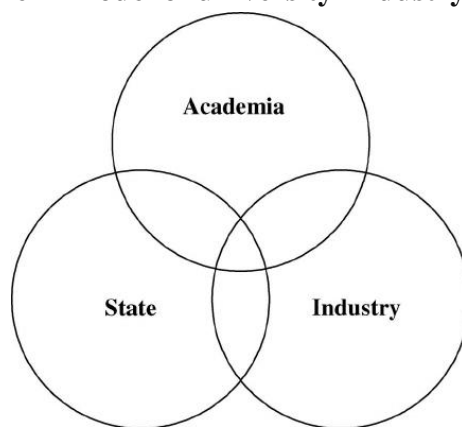
As per Mazzucato, the role of the state is still downsized and this should be changed in the near future if a states wants to reach economic growth, she explains this through the "creative destruction" theory by Joseph Schumpeter (1942). Her book acts as a defender of the public sector and the big role it holds in fostering innovation. Respectively, the author starts by pointing out that it is falsely believed that the state is choosing only safe projects to invest in, an example of this is the GPS, SIRI or touchscreen technologies used by Apple which were subsidized through state agencies (The Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA), The Small Business Innovation Research (SBIR) Programme). (Mazzucato, 2013) Additionally, there are many myths that surround the public sector innovation and the author in cracking them one by one using the pharmaceutical sector innovation, as well as the green industry technologies as an example.

An important point from Mariana Mazzucato's book (2013) that proves the state implication in innovation is the green revolution. She gives case studies of countries like China, Germany and the United States and their achievements in green technologies, mentioning that this was only possible due to the state support and funding. From China's

“green” 5 year plan to investment banks and huge funds from national innovation and development agencies, the public sector proves to equal to private sector when it comes to innovation creation. Despite all the action the state does in supporting innovation and innovative companies, it does not always get the rewards for its deeds, or as Mazzucato says “does not eat its cake” and this one of the downsides of the public sector innovation. (Mazzucato, 2013: 158) The state is not an endless support fund and gets its money through taxation. And because many big companies (even the ones sponsored by the state like Apple) are adepts of tax evasion, the public sector does not get its money back and this is a discouragement for innovation. (Mazzucato, 2013) This issue will be further analyzed in the future perspectives part of the research paper.

Continuing with Etzkowitz and Leydesdorff (2000), in their article called the: “The dynamics of innovation: from National Systems and “Model 2” to a Triple Helix of university-industry-government relations” the authors explain the innovation process as an interaction and networking resulting from the university-industry-government relations. Moreover, according to them, there are three models of Triple Helix, the first one represents the state as the main actor which in itself is responsible for the industry and university, while the second model separates all three powers and makes them equal when it comes to innovation. Lastly, the third model is a mix of connections and relation between the university, industry and government, this also representing the model that mirrors the situation of the innovation generating powers in the present time. (Etzkowitz-Leydesdorff, 2000: 111-112)

Figure 1. The Triple Helix model of university–industry–government relations

Source: Etzkowitz and Leydesdorff (2000)

It has to be mentioned that the Triple Helix is undergoing various changes and establishes different relationships among its main components, therefore, there is a high probability that its structure will encounter changes in the future. Additionally, the model is non-linear, as there are not relations only among two factors but more, consequently establishing a multi-connection. As Etzkowitz H. and Leydesdorff L. (2000) mention, the university has always been there when it comes to innovation. In the beginning it was a university-government (military) relation which afterward transformed into a university-industry, and then in a university-industry-government relation. (Etzkowitz-Leydesdorff, 2000: 111-112) What is important to take out from the Triple Helix theory is that there is not just one actor in innovation but three, respectively, making it a complicated “spider net” of connections. Despite this, Etzkowitz-Leydesdorff (2000) are the promoters of the idea that university’s role was always essential in creating innovation, from the war times to the present days. Thus developing the term of the entrepreneurial university, as it is the one where the skills are

learned and innovative ideas are nurtured. In this way, the authors suggest that the only thing that has changed and created misunderstanding when it comes to innovation creation is the relations between the university with industry and state.

Summing up the literature review, one has to mention that both university and state have a considerable role in innovation creation, but is usually undermined by the private sector who takes all the credit. This lead to the Triple Helix model which is most optimal for explaining the actual connections between the university, state and industry and will be further used in this report for proving the hypothesis that both university and state have a similar role to the industry in creating innovation.

2.1. Theories and Hypotheses

As already mentioned in the introduction and the literature review, the theories used in the report are the ones by Mazzucato and Etzkowitz-Leydesdorff. Respectively, the entrepreneurial state and the entrepreneurial university theories, together with the Triple Helix model, come to explain and give back the credit to the government and university when it comes to creating innovation. While the hypotheses derived from the above mentioned are: h(1) state and universities have an equal role to the industry in fostering innovation and h(2) state and universities do not have an equal role to the industry in fostering innovation.

3. Research design

The research question of this report refers to whether the state and university generate the same amount of innovation as the private sector or industry. This is due to the fact that in the present time the private sector gets all the credit for creating innovation as this is considered unfair by many scholars.

The research paper starts with a literature review, where innovation is considered from the perspective of public sector together with universities. Consequently, the work and theories of such authors like Mazzucato M., Etzkowitz H. and Leydesdorff L., in order to explain the innovation driven by the university-industry-state, is presented. In this context, the theory of innovative state and the Triple Helix are explained with the scope of proving that state and universities, along with the private sector, equally contribute to the development of innovation in a country. In addition to this, the literature review covers the evolution of companies like Apple and Google, as well as pharmaceutical and “green revolution” technologies, suggesting the role of state and university in the innovation process.

The dependent variable in this research paper is innovation and the independent variables are state, university and industry influence. Respectively, the hypotheses are: h(1) state and universities have an equal role to the industry in fostering innovation and h(2) state and universities do not have an equal role to the industry in fostering innovation. The empirical analysis follows the literature review and represents a case study of “green revolution” innovation in Germany, from the 1970’s till today. The empirical data is taken from online databases like: Clean Energy Wire, European Scoreboard, and European Eco-innovation Aid. The qualitative research method is used in the analysis. The report ends with a future perspective for state and university innovation with suggestions from Mazzucato (2013) and this report’s author point of view, followed by a conclusion which proves the hypothesis (1) set at the beginning of this report.

4. Case Study: Green Revolution in Germany

After the energy crisis in the 1970s, the biggest powers of the world started to look for solutions in replacing the traditional sources of energy with non-traditional ones, this meaning wind, solar, water and so on. Among those countries is and Germany which since then began an intense change in its energy supplies.

From a country functioning on atomic and nuclear reactors to a country that is number one in Europe in green energy production. This chapter will analyze Germany's "green revolution" and transformation, considering the entrepreneurial state/university and the Triple Helix model. Therefore, the influence of the state and university in contributing to "green revolution" innovation in Germany.

As per Kirschbaum E. and Wacket M. (Independent, 3 July 2017), in the first half of 2017 Germany reached 35% of renewable energy of its total power production and is expected to grow even more because of the Renewable Energy Act (EEG). Moreover, Germany plans to close all its nuclear power plants by 2022 and to decarbonize the economy by the middle of the century. This is only possible to reach because of the innovative technologies sponsored by the state and the meticulous work on "green" innovation of labs belonging to universities which will be analyzed below.

4.1. The Role of the State

The role of the state was and is crucial in Germany's "green revolution" transformation. With the policies and funding the state was able to increase its renewable energy production/consumption ahead of the set timetable, actively contributing to the "green" revolution movement and innovation. (Kirschbaum-Wacket, Independent, 3 July 2017) Among the policies developed by the state is the "Energiewende" which in translation means energy revolution or transformation.⁸ With this policy, Germany plans to reduce climate-damaging CO₂ emissions by cutting nuclear energy. (Russell-Wettengel, Clean Energy Wire, 2017) Moreover, the "Energiewende", was initially an anti-nuclear and environmental movement which transformed into a national agenda with deep connections and roots in all sectors of the economy. Russell-Wettengel (Clean Energy Wire, 2017) write that the main transformations have happened in the electricity sector with a boom of wind and solar energy production which was generously financed by the state. As per the authors, Germany is considering to change its scope of energy transition, thus to replace fossil fuel with renewable sources. (Russell- Wettengel, Clean Energy Wire, 2017)

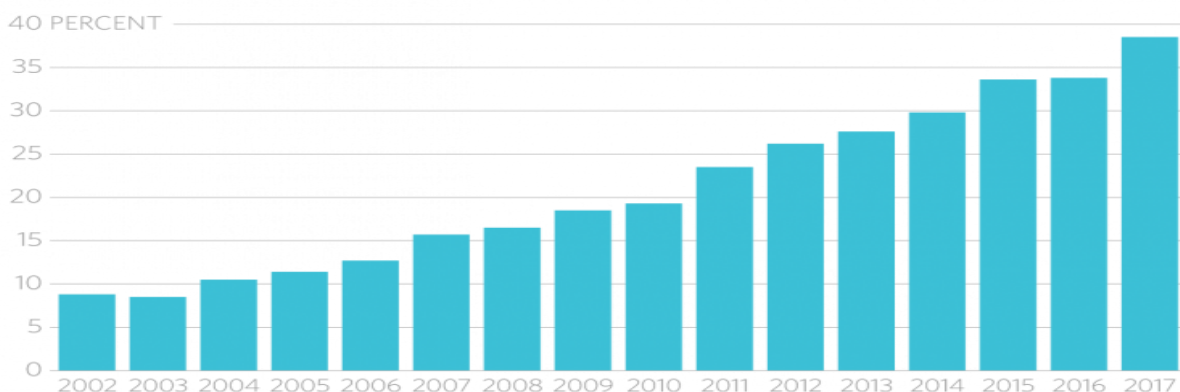
Figure 2. Shows the growth of the power generation of renewables in Germany, from 2002 till 2017. Moreover, the percentage of Power Generation From Renewables presented below is continuously increasing with every year and serves as proof that renewable energy shifted considerably in the recent years as a result of the state policies and investments. According to Stratfor (2018), through Energiewende Germany was able to produce 38.5 percent of its power renewable sources during 2017. Regarding the innovation in the eco or "green revolution" field, the results of Germany can be seen on the European Eco-innovation Scoreboard (2018). Thus, Germany performs well in eco-innovation patents and exports of products from eco-industries and developed a good waste infrastructures and recycling rates.

⁸ "Energiewende" - legally approved since 2010 and has as target the reduction of greenhouse gas by 80–95% and increasing renewable energy to 60% by 2050. Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi) (November 2015): The Energy of the Future: Fourth "Energy Transition" Monitoring Report — Summary (PDF). Berlin, Germany, retrieved from: <https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/vierter-monitoring-bericht-energie-der-zukunft-kurzfassung.pdf> [09.04.2018].

This was possible to reach due to the Waste Prevention Programme in 2013 and gave Germany a leader position in exporting innovative waste management solutions. While the implementation of the Renewables Energies Act (in 1991) and the introduction of the German Resource Efficiency Programme (ProgRes) in 2012, assured Germany’s smooth energy transition. (European Commission, Eco-innovation Action Plan, 2018)

Figure 2. Percentage of Power Generation From Renewables

Percentage of Power Generation From Renewables

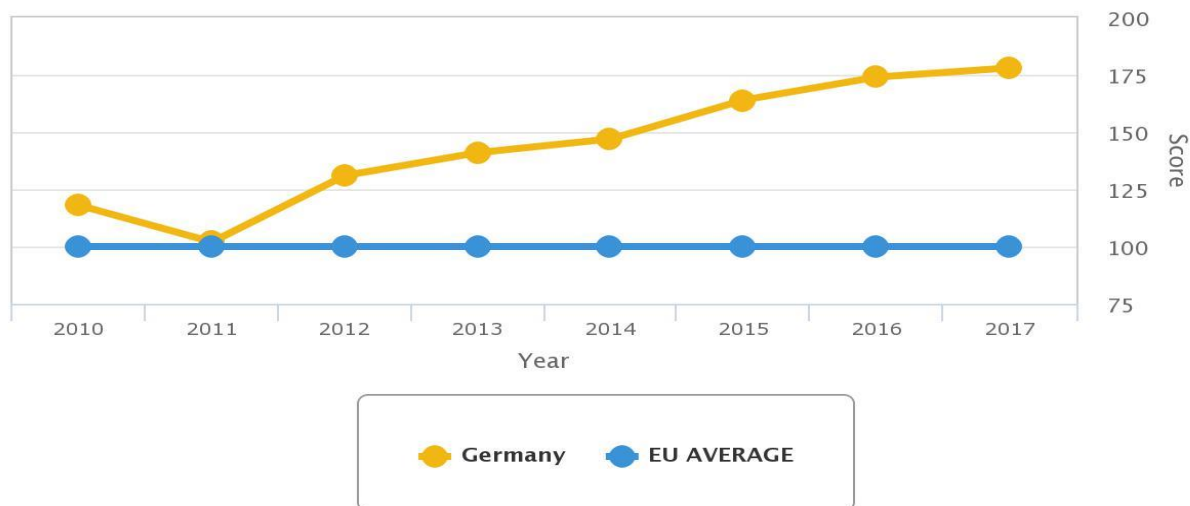
Source: Fraunhofer Institute

Copyright Stratfor 2018

Source: Stratfor (2018), retrieved from: <https://worldview.stratfor.com/article/germany-and-green-power-revolution> [07.04.2018].

Figure 3. Eco-innovation Index (2017), Germany and EU Average

Eco-Innovation Index, 2017, Germany and EU AVERAGE

Source: European Eco-innovation Scoreboard (2018), retrieved from: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/indicators/index_en [13.04.2018].

The European Eco-Innovation Scoreboard shows that Germany’s Eco-innovation Index is 139, occupying the third place in Europe after Sweden and Finland, the results of all European Eco-innovation indexes can be seen in the Annexes, Figure 1. In this context it is essential to look at the Eco-innovation inputs (Eco-IS), which the European Eco-innovation Scoreboard (2018) defined as “the sum of Governments environmental and energy R&D appropriations

and outlays (% of GDP); total R&D personnel and researchers (% of total employment); plus the total value of green early stage investments (USD/capita).” The result of Germany’s Eco-IS is 178 and can be seen in the Annexes, Figure 2.

State investment that contributed to obtaining the result presented above are: publicly co-funded venture (Business Angels Network Deutschland); public guarantee funds (Mikrokreditfonds Deutschland); R&D funding (National High-Tech Strategy, 6th Energy Research Programme, BioEconomy 2030, SME - innovative: Resource and energy efficiency); collaborative grants (National Climate Initiative's programmes); R&D infrastructure (“IT goes green”, “Support of wastewater facilities”) and many others. (Eco-innovation Observatory, 2015: 18-19)

4.2. The Role of Universities

Moving to the role and influence of university in generating “green” innovation in Germany, one must look at the educational trainings/programs, as well as the university think tanks and labs that support innovation. Respectively, the Eco-innovation Observatory (2015) in the country report of Germany, presents a list of such programmes which include: tailored training courses for companies, entrepreneurs (“Umweltbildung, -erziehung und -information”); advice/consulting for startups, companies, entrepreneurs (“Informations- und Schulungsveranstaltungen sowie Workshops”, Efficiency Agency NRW (EFA), VDI Zentrum Ressourceneffizienz GmbH); support for R&D workers recruitments (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)). Another important factor and role provided by the universities are the competence centers, clusters, science-technology parks, among them are: the “Umweltcluster Bayern”, the “Cluster Umwelttechnologie NRW”, “Network Resource Efficiency”. Same role is fulfilled by the Technology platforms and innovation networks like Netzwerk Ressourceneffizienz (NeRes), Netzwerk Innovative Kreislauftechnologien (NIK), together with Foresight and common vision building as Bürgerdialog - Ressourcenschonend leben. (Eco-innovation Observatory, 2015: 20-21)

According to Reuters (2018) Germany scores high at the numbers of innovative universities in Europe, respectively, there are 23 universities (more than any other European country) in the top 100 innovative universities in Europe. Among the most innovative universities that could be found on the list is the Technical University of Munich where a big number of German startups in the field of renewable energy, semiconductors and nanotechnology started. Other innovative universities found on the list are the University of Erlangen Nuremberg, University of Munich, Free University of Berlin and University of Freiburg. (David Ewalt, 2017) In the same time, in the ranking of the 25 most innovative institutes in the world from 2017, Germany has an amount of 6 institutes that make the list. Those institutes and research units cover sectors as energy, transportation, communication, healthcare, and environment. (David Ewalt, 2017). Moreover, there are around 180 universities and polytechnic colleges in Germany which take part in the energy transition plan according to Hocken P. (The New York Times, 2014). Thus, \$2.65 billion in competitive grants were provided by the German Federal Research Ministry from 2011 to 2013 in order to support the “green revolution” transition and innovation, thus proving that both state and university implications in innovation.

So far, Germany’s “green revolution” movement shows that the state and the university had and have a huge role in generating innovation. From state policies and funding, to educational platforms and innovate institutes, Germany managed to occupy a leading role in

“green revolution” innovation in the world and is an example of best practice among the countries that involve the state, university, together with industry in creating innovation.

5. Future Perspectives

From what is shown in the media today, the credit for innovation is always given to the industry or the private sector. This is not necessarily true and the literature review, together with the case study on Germany’s “green revolution” innovation from this report come to prove it. Still, a lot must be done in order to change the common opinion about innovation actors. Therefore, below are presented some possible solution to this situation.

In chapter 10 of her book “The Entrepreneurial State” (2013), Mazzucato writes about changing the framework of innovation, so the state can actually take its credit for the risky innovation it has done, from pharmaceutical sector to green technology. She suggests the state to commercialize its successes, the way the private sector is doing it. Respectively, the state must speak loud and clear about its funding and involvement in innovation, mentioning directly its achievements. Another possible solution that the author suggests is the creation of an innovation fund from which startups can benefit but will have to return the borrowed money when they start gaining profit, in this way state contribution is more transparent. Moreover, Mazzucato sees the development banks, following the example of China and Brazil, as a good practice for pushing more innovation from the state’s side, in the same time increasing the transparency and visibility of funding. (Mazzucato, 2013)

As per the university, similarly to the private sector, it has to increase its visibility by promoting its innovative research and projects. This could be a feasible solution that could show and prove its role in generating innovation to the non-supporters. In doing so, the universities could win more funds both from the private and the public sector. Because the university is mainly the place where basic research is happening and where specialists are acquiring knowledge, university is an important factor in creating innovation and this should be understood by the state and by the industry.

Following the Triple Helix model, the connections between the three actors university-industry-state is inevitably and happening at the moment, but this is not commercialized enough and not known to the public. For this reason, this misunderstanding has to change in the future if more economic growth and wellbeing is desired. Respectively, promoting common projects, from basic research to funding, is necessary not only to change the perspective to innovation actors but also to create more profit to all sides involved.

6. Conclusion

The role of the state and the universities continues to be undermined when it comes to generating innovation and the scope of this report was to prove that this statement is not true. For this reason the qualitative analysis concentrated on showing how the state and the university have a similar role to the industry in creating innovation.

In the literature review, the entrepreneurial state theory and the Triple Helix model come to explain why industry is not the only one generating innovation. Moreover, it is a mix of connections between the three actors. Consequently, some provide funds and policies, others provide know-how, while the last ones contribute with basic research. Famous examples of companies like Apple come to prove this, from being subsidized through state funding and to

becoming the main innovator in the mobile industry. The same goes to the pharmaceutical, green innovation industry and many other innovative sectors.

Answering the research question of whether the state and university have a similar role in fostering innovation as the private sector is done also in the Germany's "green revolution" case study of the research paper. Following this, the hypothesis (1) holds, as the state and universities have a similar role to industry in generating innovation. Furthermore, the same can be deducted from the Eco-innovation Index and the Eco-innovation Inputs, as well as the number of top innovative German universities and their startups. Government policies and funding has always been at the core of innovation in Germany, and the Energiewende is a real example of it. In the same manner, universities contributed to innovative basic research, whether by its own means or by collaborating with non-university partners.

As Mariana Mazzucato mentions in her book (2013), state's contribution was always there, but not enough commercialized, the same goes for the universities, and this must be change in the future. Increasing the visibility and transparency of government/university fostered innovative initiatives should be the agenda of every state that wishes to gain development in any sector of the economy. Therefore, pushing for further cross collaboration between the three actors is essential, being it with the means of investment funds or development banks. Only by acknowledging the influence of the university-state-industry, it will be possible to achieve the best outcome and economic growth.

References

- David Ewalt (1 March 2017): *Most Innovative Research Institutes - 2017*, Reuters, retrieved from: <https://www.reuters.com/article/innovative-institutions-ranking/the-worlds-most-innovative-research-institutions-2017-idUSL2N1GC1NG> [15.04.2018].
- David Ewalt (3 May 2017): *Europe's Most Innovative Universities - 2017*, Reuters, retrieved from: <https://www.reuters.com/article/us-reutersrankings-europeanuniversities/europes-most-innovative-universities-2017-idUSKBN17Z09T> [15.04.2018].
- Eco-innovation Observatory (2015): *Germany - Country Profile*, European Commission, retrieved from: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/sites/ecoap_stayconnected/files/field/field-country-files/germany_eco-innovation_2015.pdf [14.04.2018].
- Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2000): *The Dynamics of Innovation: From National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of University-Industry-Government Relations*", *Research Policy* 29, p. 109-123.
- European Commission (2018): *European Eco-innovation Scoreboard*, retrieved from: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/indicators/index_en [13.04.2018].
- European Commission (2018): *Eco-Innovation Action Plan*, retrieved from: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/germany_en [11.04.2018].
- Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi) (November 2015): *The Energy of the Future: Fourth "Energy Transition" Monitoring Report — Summary (PDF)*. Berlin, Germany, retrieved from: <https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/viertermonitoring-bericht-energie-der-zukunft-kurzfassung.pdf> [09.04.2018].
- Hocken P. (11 May 2014): *Germany Taps Universities in Its Push for Green Energy*, *The New York Times*, retrieved from: <https://www.nytimes.com/2014/05/12/world/europe/germany-taps-universities-in-its-push-for-green-energy.html> [16.04.2018].
- Kirschbaum E., Wacket M. (3 July 2017): *Germany breaks green energy record by generating 35% of power from renewables in first half of 2017*, *Independent*, retrieved from: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-green-technology->

[record-power-generation-35-per-cent-renewables-solar-wind-turbines-a7820156.html](http://www.loooker.com/wp-content/uploads/2015/05/The-Entrepreneurial-State-Debunking-Public-vs.-Private-Sector-Myths.pdf)

[08.04.2018]

Mazzucato, M., (2013): *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*, Anthem Press, retrieved from: <http://www.loooker.com/wp-content/uploads/2015/05/The-Entrepreneurial-State-Debunking-Public-vs.-Private-Sector-Myths.pdf> [01.04.2018].

Russell R., Wettengel J. (4 Aug 2017): *Find your way around energy transition*, Clean Energy Wire, retrieved from: <https://www.cleanenergywire.org/dossiers/germanys-energiewende-easy-guide#Description> [10.04.2018].

Stratfor (18 January 2018): *Germany and the Green Power Revolution*, retrieved from <https://worldview.stratfor.com/article/germany-and-green-power-revolution> [07.04.2018].